

RANĚ STŘEDOVĚKÉ POHŘEBIŠTĚ V MĚLNÍKU-ROUSOVICÍCH*

Kateřina Tomková – Jiří Košta

Mělnický hrad, jeden z opěrných bodů přemyslovských knížat, místo jedné z českých mincoven, sídlo kněžny Emmy, patří k významným středočeským raně středověkým lokalitám. Víme-li, že sídlištní aktivity na dalších hradech, jako je Pražský hrad, Levý Hradec a Budeč, se odrážejí též v bohatých aktivitách pohřebních, je třeba se ptát, jak ve srovnání s nimi vystupuje hrad mělnický. Široká škála pohřebišť výše zmíněných hradišť sahala od knížecích hrobů v kostelech na Pražském hradě přes nekropole s doklady pohřbů elity v interiéru hradů či na předpolích až po nálezově chudší pohřebišť, z nichž některá lze spojit se satelitními sídlišti, která s těmito hrady souvisela. Přímoú paralelu k pohřebišťům v Žalovně-cihelně, Pražském hradě-Jízdárně (včetně pohřebišť v Lumbeho zahradě) či u rotundy sv. Petra a Pavla na Budči zatím v Mělníku postrádáme, i když např. blíže nelokalizovaný nález ostruh (Sláma 1977, 79; Profantová 1994, 79–80) by jeho existenci mohl indikovat. Dosud nejvýznamnějším a nejrozsáhlejším zkoumaným pohřebišťem je nekropole v Mělníku-Rousovicích, která se nachází jihovýchodně vlastního hradu v prostoru sedla představujícího krátké spojení mezi údolím Pšovky a Labem (obr. 1–2).

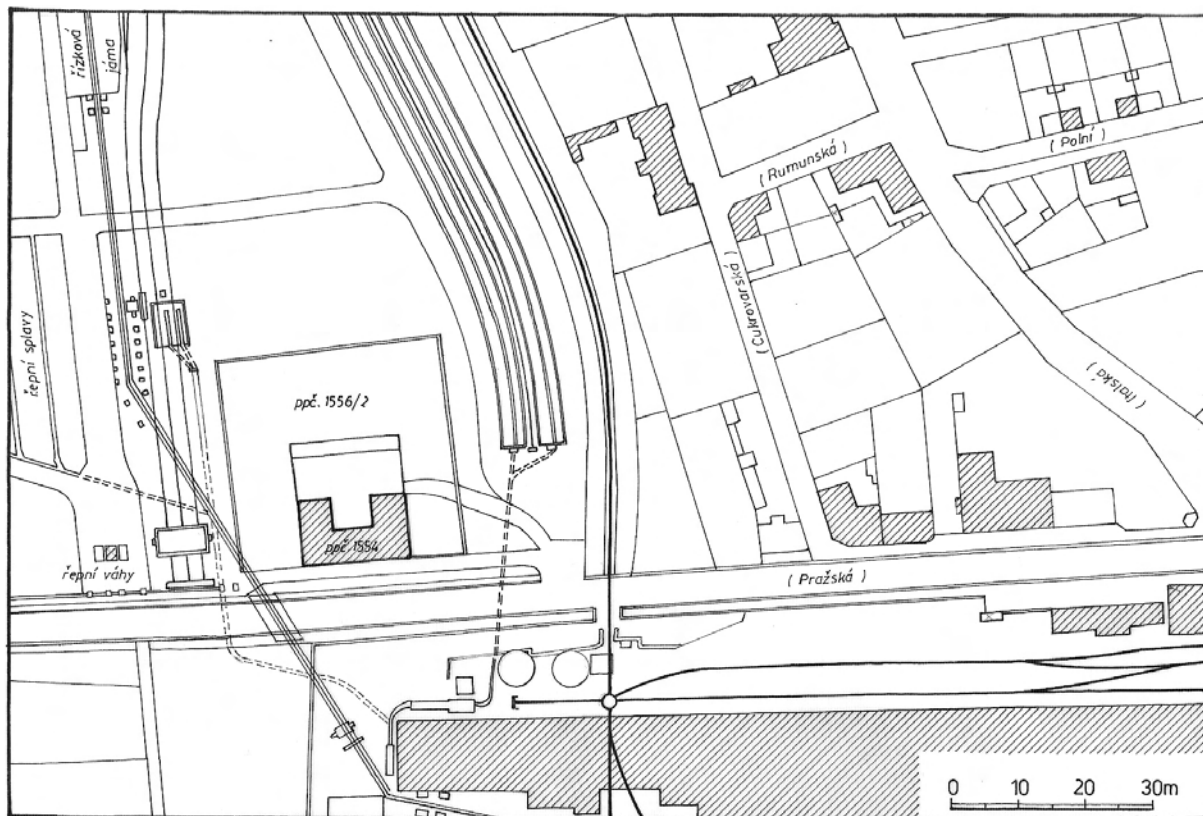

Obr. 1. Mělník-Rousovice. Poloha lokality na mapě České republiky

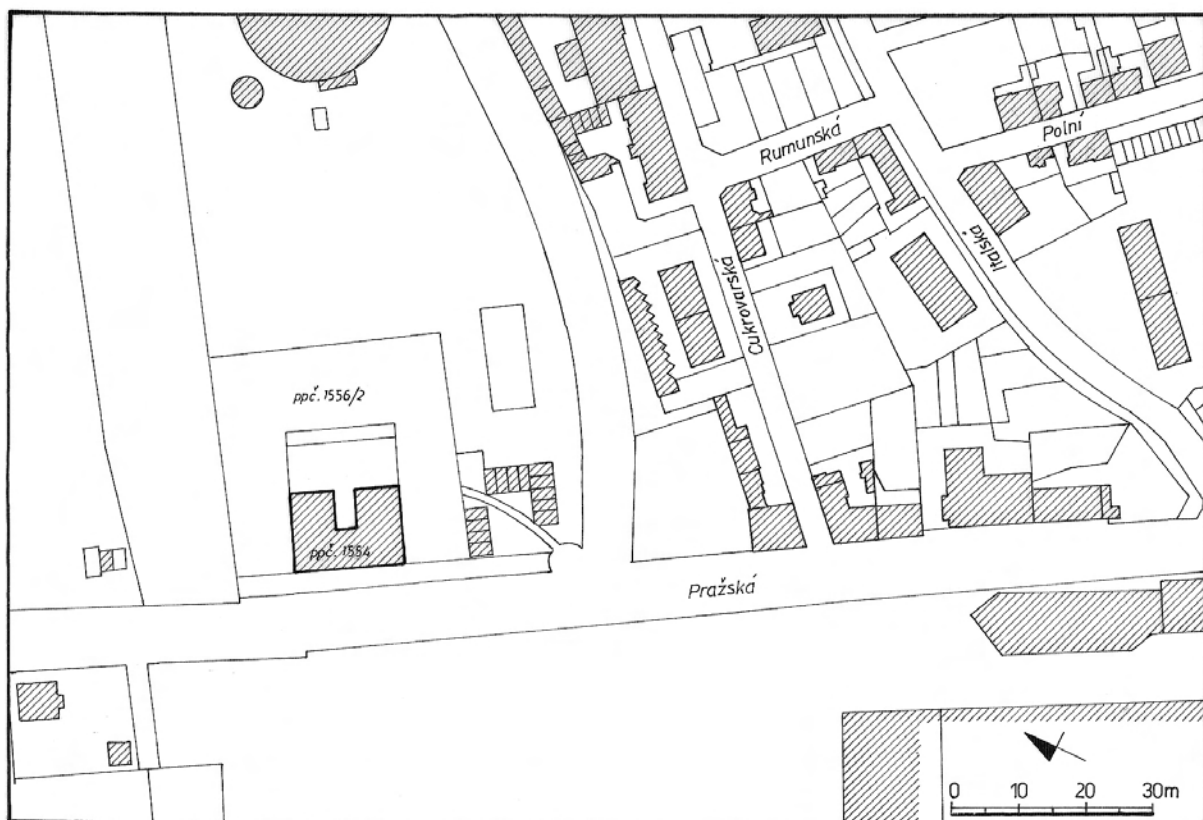

Obr. 2. Mělník-Rousovice. Poloha lokality na výseku z II. vojenského mapování

* Věnováno profesoru PhDr. Jiřímu Slámovi, CSc., k životnímu jubileu.

1

2

Obr. 3. Mělník-Rousovice. Lokalizace pohřebiště (parcely 1554 a 1556/2 a jejich bezprostřední severní a severovýchodní okolí). 1 – stav po výstavbě řepných splavů v roce 1912 (podle blíže nedatované mapy uložené v Regionálním muzeu Mělník, pomocný fond – Cukrovar); 2 – dnešní stav. Kresba J. Minarčíková

Raně středověké pohřebiště bylo narušeno v souvislosti s rozšiřováním rousovického cukrovaru. Zaujímal celou stavební plochu budovy pro úředníky rafinerie, její dvůr, přilehlé zahrady (ppč. 1554, 1556/2) východně dnešní Pražské ulice a dosahovalo až k řepným splavům (obr. 3; *Matiegka 1913*, 108). Rozkládalo se na území s doklady osídlení od neolitu. K pohřbívání byl areál využit v eneolitu, starší době bronzové a laténské (informace z doby výzkumu *Matiegka 1913*, 105–108; novější určení *Sklenář 1966*, 246–248). Všechny pravěké hroby se vyskytovaly ve stejném prostoru jako raně středověké pohřebiště, mezi jehož hroby byly rozptýleny, či v jeho těsném sousedství.

Nálezy z území, které bylo zasaženo výstavbou, zachraňoval J. Matiegka v letech 1912–1913 za pomoci studenta S. Říhy. V duchu dnešní terminologie se jednalo o „výzkum záchranný“, neboť systematickému výzkumu – již tehdy – bránil termín dokončení stavby. Za Matiegkova sledování bylo prozkoumáno 58 raně středověkých hrobů (jeden z nich autor výzkumu považoval za merovejský). Kromě nich J. Matiegka získal další lidské ostatky ze zničených a narušených pohřbů. Celkovou velikost pohřebiště pak odhadoval na více než 100 hrobů (*Matiegka 1913*, 108, 110).

Zatímco antropologický materiál se stal součástí sbírek Hrdličkova muzea člověka a Peabody Museum of Harvard (blíže *Krupová – Stránská – Stella 2015*), nálezy tvořící výbavu hrobů se již v době výzkumu rozešly do tří různých institucí – do Národního muzea, do Regionálního muzea v Mělníku a též do Hrdličkova muzea člověka. Největší soubor byl přitom soustředěn v Národním muzeu, do jehož sbírky byl zaevidován zápisem do přírůstkové knihy až s tříletým odstupem 21. 12. 1916. Inventurní čísla byla k nálezům přiřazena ještě později. Právě jistý odstup mezi dobou nálezů a muzejní evidencí zřejmě způsobil chybné přiřazení některých nádob k jednotlivým hrobům (viz katalog/hroby 17 a 21) a ztrátu několika artefaktů. Na základě revize muzejních sbírek se ukázalo, že podstatná většina nálezů se do současnosti dochovala, a to včetně některých z těch, které byly při revizi J. Slámy v 70. letech shledány jako chybějící. Jen výjimečně chybí evidované nálezy (nádobu z nečíslovaného hrobu, několik korálek z hrobů 28 a 35). Postrádány jsou především předměty, které nebyly z blíže nejasných důvodů zařazeny do sbírky žádného z muzeí a víme o nich pouze z Matiegkovy publikace.

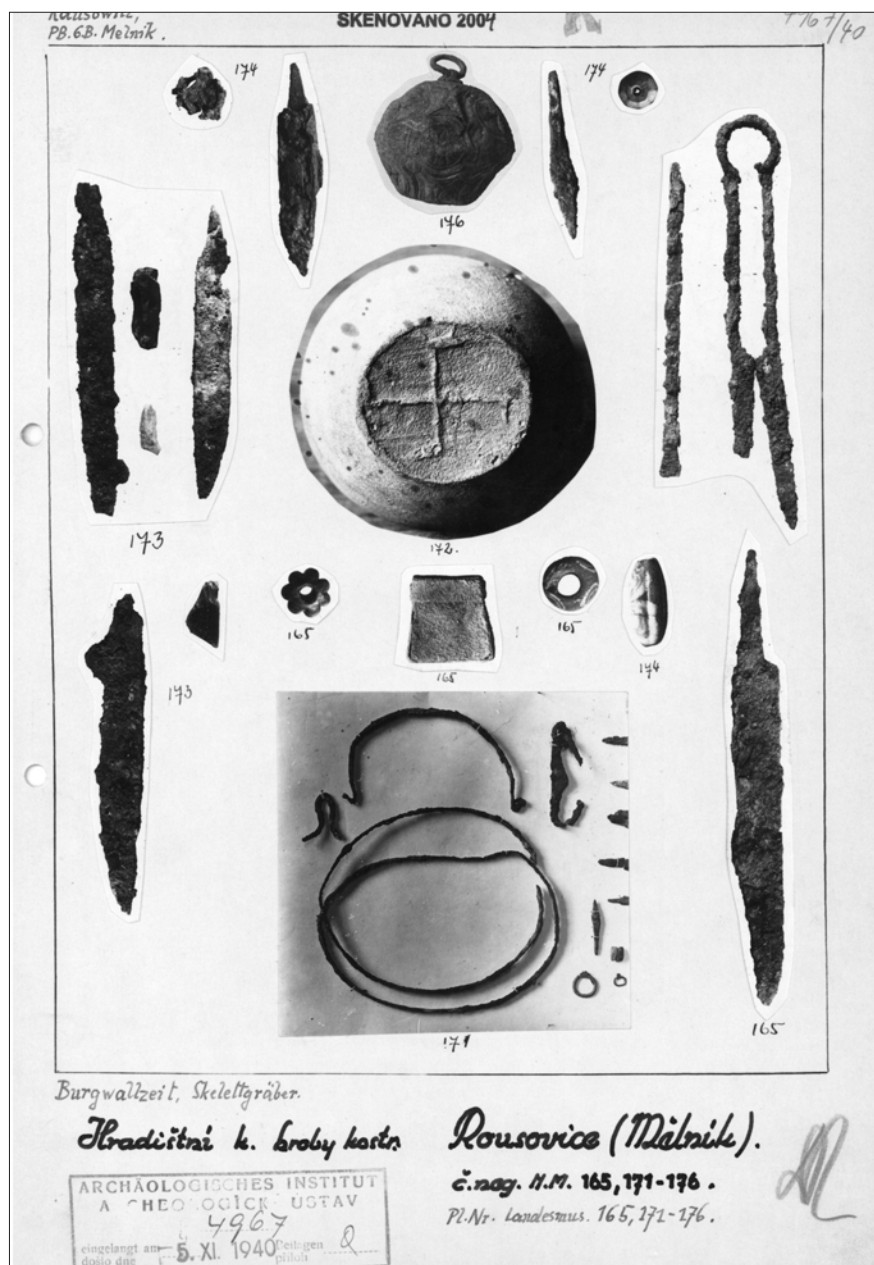
Z výzkumu se nezachovaly žádné terénní fotografie a stejně tak nebyl vytvořen plán lokality. Fotografie vybraných předmětů pořídil již J. Matiegka pro svou publikaci, další čísla negativů jsou evidována v archivu negativů Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea. Díky tomu máme k dispozici cenný soubor fotografií, pořízených ještě před konzervací předmětů a jejich zapsáním do druhého stupně evidence. Kromě některých důležitých detailů artefaktů, které byly během času poškozeny nebo pozměněny konzervačními a restaurátorskými zásahy, se mezi nimi zachovaly i snímky ztracené nádoby NM H1-18787 z nečíslovaného hrobu. Právě tyto snímky (č. neg. 163, 165–166, 168–177) tvoří náplň fototabulek sestavených nejspíše v roce 1940, které se nacházejí v Archivu Nálezových zpráv ARÚ Praha (č. j. 4967/40, 4968/40; obr. 4–5). Ve fotoarchivu ARÚ Praha se na rozdíl od bohatě dokumentované pravěké keramiky z lokality dochovaly pouze negativy nádob uložených v muzeu v Mělníku (č. neg. 4970, 4974). Uvedené tabulky i negativy nepostihují všechny předměty fotograficky dokumentované v publikaci J. Matiegky (1913, tab. IX).

Před 2. světovou válkou se rozboru vybraných nálezů věnoval J. Schráníl (1925, 179–180; *týž 1928*, 301, 311, 316). Po roce 1945 jsou nálezy z rousovického pohřebiště uváděny jako analogie k dalším nálezům z raně středověkých pohřebišť. Denár Břetislava I. byl podchycen v numismatické literatuře (*Nohejlová-Prátová 1956*, 21; *Radoměřský 1955*, 23). Pohřebiště je uvedeno v katalogu mělnického muzea zpracovaném K. Sklenářem (1966, 32, tab. XXV:1006, tab. XXVIII:1067, 1073, 1075, 1077), stejně jako v souhrnu o archeologických nálezech na Mělnicku a Kralupsku (*Sklenář 1982*, 247–248, tam odkazy na další literaturu). Podrobněji je popsáno v katalogu středočeských pohřebišť J. Slámy (1977, 74–79), odrážejícím stav nálezového fondu v 70. letech 20. století.

V souvislosti s přípravou tohoto článku byla provedena komplexní revize nálezového fondu ve všech výše uvedených sbírkách včetně fondu antropologického a nová dokumentace předmětů. Vyobrazení nedochovaných předmětů bylo převzato z publikace J. Matiegky (1913) a fotografií dochovaných ve fotoarchivu Národního muzea. Číslování hrobů v intervalu H 1–57 odpovídá Matiegkovu číslování, v intervalu od H 58–68 se jedná o naše dočíslování starších nálezů. Katalog uzavírá popis několika nálezů bez konkrétní hrobové příslušnosti (Bhp).

2. TYP POHŘEBIŠTĚ A POHŘEBNÍ RITUS

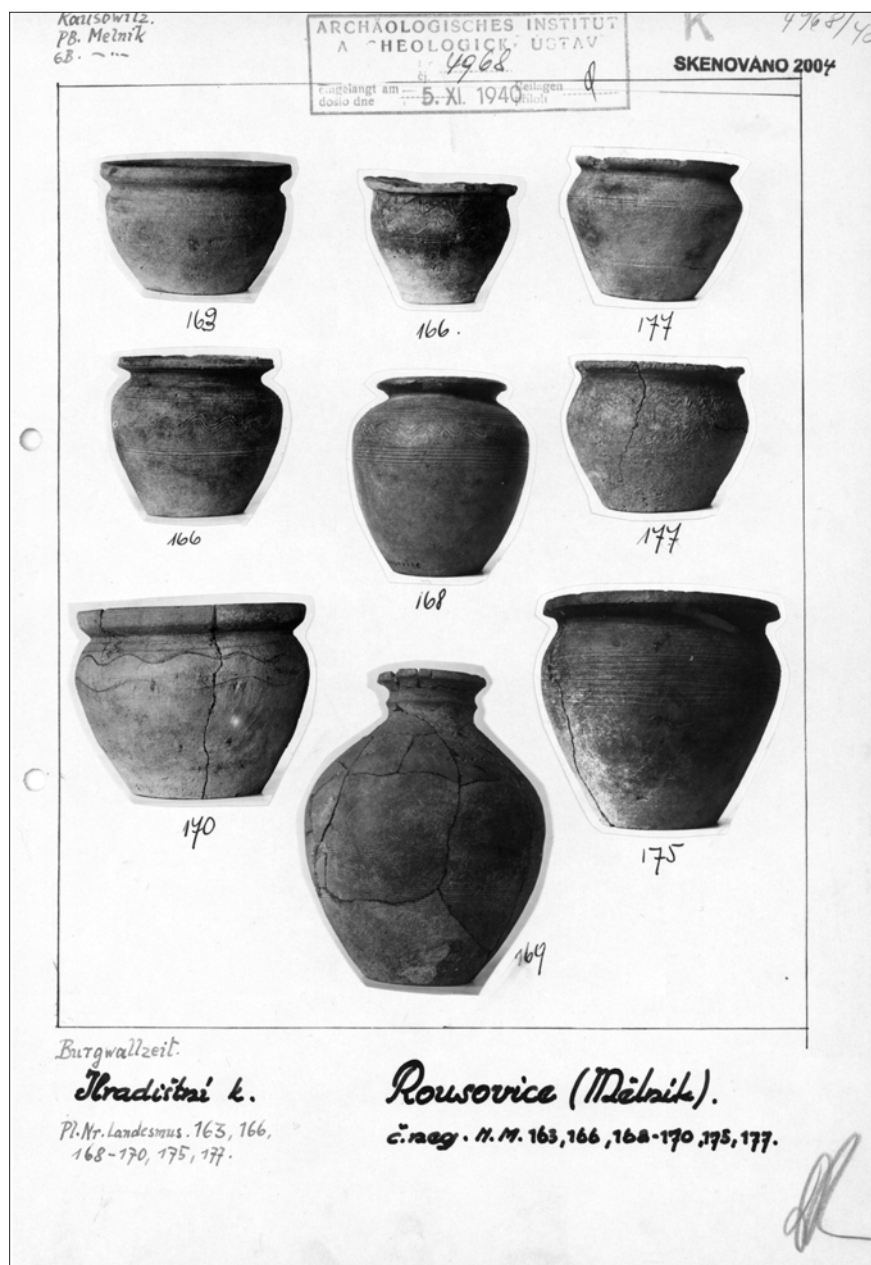
Dle Matiegkova svědectví byly hroby uspořádány v nejméně 15–20 řadách, a to tak, že některé řady tvořily pouze 1–2 hroby (*Matiegka 1913*, 110). Hustota hrobů byla nerovnoměrná. Ve většině případů

Obr. 4. Mělník-Rousovice.
Předměty z pohřebiště.
Fototabulka ze 40. let 20.
století, sestavená z fotografií
z Národního muzea,
Archiv nálezových zpráv
ARÚ AV ČR Praha

nedošlo k vzájemnému porušování hrobů, což indikuje jejich individuální povrchové vyznačení, po němž však nebyly zaregistrovány žádné stopy. Superpozice byla zjištěna pouze ve třech případech, a to u hrobů 27–28, 42–43 a skupiny hrobů 32–34. V prvním případě zřejmě při hloubení jámy hrobu 27 nebyla povědomost o starším hrobě 28 a došlo k rozbití nádoby uložené u staršího pohřbu. V druhém případě se jednalo o plod uložený nad kostrou starší ženy, a je tedy naopak pravděpodobné, že byl dětský pohřeb záměrně přiložen do hrobu staršího. Ve třetím případě není vzhledem k nedostatečné dokumentaci geneze zcela jasná. Mírně odlišná orientace kostry, která překrývala spodní pohřby, snad může nasvědčovat absenci povědomí o starších hrobech, stejně jako záměrnému pohřbení v rámci příbuzenských vztahů, ovšem s respektováním nového směru řad. Celkově můžeme na základě Matiegkova popisu pohřebiště zařadit, byť s jistou opatrností, mezi pohřebiště řadová.

Vlastní úpravě hrobů nebyla v době výzkumu věnována dostatečná pozornost jednak z důvodu rychlého postupu stavby, jednak to odpovídalo obecně menšímu dobovému zájmu o tento typ informací. Zaznamenány byly pouze nejvýraznější a nepřehlédnutelné charakteristiky. O tom, že hroby byly zahloubeny do písčitého podloží, svědčí poznámka v souvislosti s hrobem 27. Hloubky hrobových jam nejsou uváděny, avšak určitou představu si vytvoříme z Matiegkových poznámek, kdy hloubku 92 cm považuje za značnou (H 31), zatímco hloubku 50 cm za zcela mělkou (H 22). Je otázkou, do jaké míry

Obr. 5. Mělník-Rousovice.
Keramika z pohřebiště.
Fototabulka ze 40. let 20.
století sestavená z fotografií
z Národního muzea,
Archiv nálezových zpráv
ARÚ AV ČR Praha

hloubku hrobů mohla v raném středověku ovlivnit Matiegkou zaznamenaná vysoká hladina spodní vody (Matiegka 1913, 105). Rozměry hrobových jam (na rozdíl od délek skeletů) nebyly měřeny.

V rámci vnitřní úpravy hrobových jam byly ojediněle registrovány stopy dřeva (H 1 – dřevěná obdélná konstrukce; H 2, 27 – neurčené součástí konstrukcí). Zastoupeny jsou též úpravy za pomoci kamene, a to podložení hlavy a trupu kameny (H 19), úplné pokrytí kameny (dětský H 36). Kameny obložena byla i kostra plodu v hrobě 42. Zřejmě není náhoda, že velkými opukovými deskami byl obložen pohřeb ženy s náhrdelníkem s kaptorgou (H 58).

Kostry byly dle Matiegkova svědectví nalezeny v různém stupni dochování a míře poškození. Patřily dětem i dospělým, mužům i ženám. Délky skeletů odpovídají antropologickému určení. Zatímco o určení koster jako dětských není třeba pochybovat, rozlišení koster na mužské a ženské považujeme sice – s ohledem na Matiegkovu antropologickou erudici – za pravděpodobné, nikoliv však za jisté. Na druhé straně nový antropologický rozbor dochovaných ostatků prokázal poměrně velký stupeň shody. Odlišně byl určen pouze jedinec z hrobu 7 (J. Matiegka: žena, nyní: neurčitelný jedinec – spíše muž).¹

¹ V případě, že se kostra nedochovala, nebo dochované ostatky pro torzovitost neumožňují bližší určení a k jedinci se neváže charakteristická výbava pro pohlaví uváděné J. Matiegkou, vkládáme za určení pohlaví otazník.

Většina nebožtíků ležela v natažené poloze na zádech. Registrován nebyl žádný jedinec uložený na břiše. Poznamenány jsou dílčí odchylky v poloze paží či nohou. Absence lebky v hrobě 22 byla vysvětlována jejím dřívějším odstraněním (*Matiegka 1913*, 108). Přitom hloubka 50 cm není tak malá, aby došlo k mechanickému narušení ostatků v souvislosti s případným snižováním terénu. Bez lebky byla též jedna z koster skupiny hrobů 32–34. K jejímu odstranění mohlo dojít v souvislosti s uložením mladšího pohřbu. Jaké byly skutečné osudy uvedených lebek, je otázkou, jejíž zodpovězení zůstává za hranicí našeho poznání.

Pro pohřebiště je charakteristická orientace mrtvých hlavou k Z/JZ a nohama k V/SV, což odpovídá soudobým zvyklostem. Odlišovalo se jen několik pohřbů. V obrácené orientaci JV–SZ byli uloženi jedinci z hrobů 12 a 13 (dítě a žena?), v orientaci s hlavou k jihu a nohama k severu jedinci (dle *Matiegky* ženy – dnes neověřitelné) z hrobů 9, 30 a 35.

Kostry s odlišnou orientací doprovázejí v nevelkém procentu standardně uložené hroby na celé řadě středočeských raně středověkých pohřebišť (blíže *Krumphanzlová 1964*, 205–208; *táž 1966*, 287–289). Hlavou k jihu byla uložena kostra z hrobu 30, a to přitom v kombinaci s polohou na boku, nataženým trupem i rukama a s pokrčenými nohama. Z mnoha lokalit, na nichž se objevují kostry dětí i dospělých v orientaci S–J a J–S, upozorníme především na pohřebiště u cukrovaru v Libici nad Cidlinou, neboť právě tam se objevují takto orientované skelety relativně nejhojněji, a to jak natažené na zádech, tak ve skrčené poloze (*Mařík 2009*, 9–105), či z obdobných důvodů na pohřebiště v Žižicích (*Sláma 1977*, Abb. 46). V minulosti byl tento jev spojován s cizími vlivy (*Niederle 1911*, 359–360; *Hrubý 1955a*, 77).

V souvislosti s výzkumem pohřebišť v Hlohovičkách v kontextu pohřebišť středního Povltaví byla konstatována vazba orientace Z–V na hroby ženské, zatímco v „opačné“ orientaci (V–Z) se nacházely pohřby mužů; tento jev byl přitom zaznamenán jak v nejmladších kostrových pohřbech do mohyl, tak na některých pohřebišťích plochých – v Bělčicích, Blatné, Hořejanech a Tušovicích (*Lutovský – Tomková 1994*, 98; *Lutovský 2011*, 37, 49). V užší středočeské oblasti lze sice také vysledovat souvislost hrobů s opačnou orientací (V–Z) s hroby mužů, avšak v omezenější míře. V této orientaci je zde pohřbeno jen malé procento dospělých mužů a kromě nich též některé děti (Žalov–Na Panenské – hroby 19/2003, 35/2005, 39/2005, 41/2011) či juvenilní jedinec (tamtéž – hrob 13/2003; *Tomková 2012*). S dětmi a muži v opačné orientaci se vzácně setkáváme např. i na pohřebišti v Praze–Motole (*Kovářík 1991*, 26). Na budečském pohřebišti Na Týnici v rámci hrobů s orientací směrem k V či SV převažují hroby dětí včetně novorozenců (6), dva hroby patřily mužům, čtyři ženám či spíše ženám (*Štefan – Krutina 2009*, 173, 194–195, 197–201). Vazba opačně orientovaných, často mužských či dětských hrobů byla zaznamenána na pohřebišťích velmi rozsáhlého teritoria od východní Evropy, kde si jich a jejich vazby na pohlaví povšimli již na počátku 20. století (*Niederle 1911*, 359–360), až po Evropu střední (k tomu ilustrativně srv. např. *Hrubý 1955a*, 77; *Hanuliak 2004*, 112; *Rempel 1966*, 10–11). Na pohřebišťích v Bredow a Hohennauen v Pohavolí, pocházejících z 11. až 12. století, přitom bylo prokázáno mužské pohlaví opačně orientovaných dětských jedinců (*Jungklaus – Kennecke 2011*, 279–280). Vrátime-li se zpět na pohřebiště v Rousovicích, kde v opačné orientaci měla být pohřbena též žena, je třeba brát v potaz jak meze *Matiegkova* určení, tak kvalitativní nevyrovnanost informační základny obsažené v odborné literatuře. Přesto upozorníme, že ženskými atributy se vyznačoval pohřeb JEL–LZ–7/1937 v opačné orientaci (V–Z) na pohřebišti Jelení–Lumbeho zahrada v Praze 1, ženského pohlaví měl být i jedinec pohřbený v hrobě STK–2/2000 na Strahově v Praze 1 (*Tomková 2006*, 88 a 133). Ženy registrujeme též na pohřebišti Budeč–Na Týnici, jak uvádíme výše. S dalšími specifickými anomáliemi jsou spojeny opačně orientované ženské hroby v Lahovicích (*Krumphanzlová 1964*, 206). Uvedené příklady z českých raně středověkých pohřebišť naznačují, že důvody ukládání nebožtíků v opačné orientaci mohly být značně individuální a mohly se lišit pohřebiště od pohřebiště, region od regionu.

Zatímco v případě hrobů orientovaných ve směru S–J je patrná jen malá četnost hrobů s výbavou, opačná orientace (V–Z) nemá vliv na prezenci či absenci hrobového inventáře. Lze však souhlasit s názorem, že v Čechách takto orientované hroby zpravidla nedoprovází hodnotnější inventář (*Štefan – Krutina 2009*, 187). Na druhé straně připomeňme, že na Moravě byl hlavou k východu uložen muž v bohatě a neobvykle vybaveném hrobě 277/49 ze staroměstského pohřebiště Na valách – v jeho inventáři nechyběl meč, srp, křesací souprava, vědérko, keramická nádoba, ani pozůstatky kravské a kozí lebky (*Hrubý 1955a*, 454–455).

Další anomálii představují hroby nebožtíků ve skrčené poloze. Zatímco kostra ženy (?) z hrobu 30, hlavou uložená k jihu, ležela na levém boku s nataženým trupem i rukama a skrčení se týkalo pouze nohou, jedinci v hrobech 8 (muž?) a 37 (žena?), orientovaní ve směru Z–V, se vyznačovali silně skrčenou polohou (mrtvý z hrobu 8 byl pohřben na levém boku, pohřeb 37 ležel na boku pravém). Již J. *Matiegka* zvažoval, zda tyto hroby – s ohledem na prokazatelné pravěké pohřbívání na lokalitě – nemohou

pocházet z pravěku. V případě hrobu 30 lze v zásadě najít argumenty pro zařazení do obou období. Orientace hrobů 8 a 37 spíše nasvědčuje raně středověkému stáří, čemuž by odpovídala i Matiegkova poznámka, že je zachovalost ostatků hrobu 8 srovnatelná se stavem zachování raně středověkých koster. Za povšimnutí přitom stojí i další Matiegkova pozorování. V případě jedince z hrobu 8 totiž zaznamenal stopy vleklého zánětu kloubů a usoudil, že skrčená poloha souvisela s nemocí. Proti tomu v případě kostry z hrobu 37, o níž s jistotou víme, že ji vybíral osobně, výslovně uvádí, že stopy choroby nezaznamenal (Matiegka 1913, 111).

Pohřby ve skrčené poloze nejsou na raně středověkých pohřebištích vzácností. Na základě nálezů v Mělníku-Rousovicích nelze rozšířit interpretační pole tohoto jevu. Pouze můžeme konstatovat, že zdejší takto pohřbení jedinci – tak jako na většině českých pohřebišť s pohřby ve skrčené poloze – nedisponovali žádnou výbavou² a že přinejmenším v jednom případě poloha nebožtíka mohla souviset s jeho onemocněním. Ve starší literatuře se setkáváme s názory, že tímto způsobem mohli být pohřbeni „obávaní mrtví“, cizinci, lidé nesvobodní, nemocní ve smrtelné strnulosti apod. Zmiňováno je spojení s čarodějnictvím (Píč 1893, 178; Borkovský 1939, 134–139; Krumphanzlová 1961, 545–546; táž 1964, 193–199, pozn. 89 – soupis dle stavu k datu publikace; Hanuliak 2004, 106–111). Přitom již Z. Krumphanzlová (1964, 209) upozornila na to, že hroby jedinců ve skrčené poloze historické zprávy ani etnografie konkrétně s vampyrismem nespojují. V současnosti lze pozorovat určitý posun od hledání konkrétních příčin pohřbů lišících se od dobového úzu či jejich spojování s vampyrismem k širšímu vnímání těchto odlišností jako výsledku součtu negativ v různých aspektech identity jedince (k problematice nestandardních pohřbů srv. Štefan – Krutina 2009, 187–188 a zvláště Štefan 2009).

3. NÁLEZY

Škála předmětů uložených v hrobech, ať již ve funkci hrobových přídavek či součástí kroje, odpovídá dobovým zvyklostem. Zahrnuje ozdoby hlavy (esovité záušnice), hrdla (náhrdelníky, gombík), rukou (prsteny), předměty denní potřeby (nože, šídla, ocílky a křesací kameny, nůžky) a nádoby keramické i dřevěné. Doložen je nález mince. Zcela chybí militaria a součásti jezdecké výbavy.

Také poloha nálezů, pokud je vůbec uvedena, odpovídá poměrům na českých raně středověkých pohřebištích. Šperk se koncentruje v prostoru lebky a hrdla, nože u boku, dřevěné i keramické nádoby u nohou. Překvapivě v porovnání se zvyky na ostatních pohřebištích v blízkosti hradů tzv. přemyslovské domény se zdá umístění některých nožů v oblasti hrudníku (H 26, 58 – na hrudníku, H 25 a 35 vedle hrudníku). Ve třech případech se jedná o hroby určené jako ženské, v jednom nebylo pohlaví zaznamenáno. Na druhé straně podobné uložení nože lze doložit i na jiných pohřebištích, např. v Brandýsku (dětský hrob 27, Kytlicová 1968, tab. 1; srv. pro Moravu charakteristické pohřebiště ve Starém Městě Na valách Hrubý 1955a, 90).

3.1. Šperk, ozdoby a součástí oděvu

3.1.1. Esovité záušnice

Za zásadní je třeba považovat skutečnost, že během výzkumu nebyly objeveny v žádném z hrobů náušnice podunajského typu, náušnice velkomoravského původu či tradice, stejně jako náušnice s očkem. K ozdobě hlavy sloužily výhradně esovité záušnice malých průměrů skupin M1 (min. i max. průměr do 15 mm), M2 (min. průměr do 15 mm, max. průměr 15–20 mm), M3 (min. i max. průměr mezi 15–20 mm), pouze v jednom případě pak skupiny S (průměr od 20 mm do 29 mm). Síla drátu se pohybuje od 1,5 mm do 3,3 mm (k třídění záušnic blíže Tomková 2005, 266–272). Vyrobeny byly nejčastěji z drátu ze slitin mědi a dalších kovů, tj. bronzu i mosazi,³ vzácněji z kvalitního i nekvalitního stříbra. V případě záušnice z hrobu 50 bylo zaznamenáno zlacení (tab. 1). V souboru se nevyskytla žádná záušnice plátovaná

2 Výjimkou je rozlomená ocílka z hrobu 94 na pohřebišti Budeč-Na Týnici, na němž se nacházelo dokonce 13 jedinců s různou měrou skrčení, a to někdy v kombinaci s polohou na břiše či v polosedě (Štefan – Krutina 2009, tab. 7). Pohřby ve skrčené poloze s výbavou jsou doloženy i na některých moravských pohřebištích (např. Staré Město-Na Valách 319/AZ, 320/AZ; Hrubý 1955a, 399; srovnej též Štaňa 2006, 34–36).

3 Poměrně běžně se podobné záušnice pouze na základě optického posouzení označují jako bronzové. Dosavadní rentgenové fluorescenční analýzy však prokazují větší barvitost složení, než lze zahrnout pod označení bronz, a z toho vyplývající možnou záměnu materiálů, které nebyly analýze podrobeny (Lutovský – Tomková 1994; blíže k materiálovým skupinám A–I Frána – Tomková 2005; Fikrlé – Frána – Tomková 2012).

Hrob	Pohlaví	Inv. č.	Průměr	Síla	Š. es	Skupina podle velikosti	Č. měření	Cu	Zn	As	Ag	Sn	Sb	Au	Hg	Pb	Bi	Skupina podle složení
19	žena (dívka)	NM H1-18786	neměřitel.	1,5	2	neurčitelná		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
25	žena (adult. II)	NM H1-18788	13 × 9,5	1,7	2,4	M2	20889	3,29	n/d	n/d	95,36	n/d	n/d	0,48	0	0,57	0,31	B1
27	žena (mat. I-II)					neurčitelná		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
33	neurčeno	NM H1-18795	15,2 × 14	2,2	3,2	M2	20890	80,25	13,01	1,97	0,24	0,1	0,07	n/d	0	4,37	0	D3
44	žena (adultus)	NM H1-18800	14,7 × 16,5	2,2	4,3	M2	20901	77,71	6,32	n/d	n/d	0,13	0,56	n/d	0	15,27	0	D3
44	žena (adultus)	NM H1-18801	12 × 13,7	2,6	3,6	M1	20895	45,59	n/d	n/d	52,64	0,22	0,05	0,41	0	0,98	0	B2
48	žena	NM H1-18803	13 × 13,3	2,6	3,8	M1	20898	82,39	0,67	n/d	0,33	9,94	0,1	0,76	0	5,81	0	D2
48	žena	NM H1-18804	11,6 × 13,9	1,7	2,7	M1	20893	67,94	26,65	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	0	5,41	0	D3
50	žena	NM H1-18806	16,4 × 19,8	3,3	odlomena	M3?	20905	95,08	n/d	n/d	0,8	2,4	0,38	n/d	0	1,34	0	E
50	žena	NM H1-18807	15,3 × 15,7	3	3	M3	20900	62,03	n/d	n/d	0,61	23,59	0,1	1,14	0	12,53	0	J2
Bhp. 4		M-5 156	21,5 × 24	2,7-3	3,3-3,5	S		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Tab. 1. Mělník-Rousovice. Esovité záušnice – základní údaje a výsledky rentgenové-fluorescenční analýzy (Firkle 2015). Skupiny podle Firkle – Frána – Tomková 2012. Antropologické určení hrobů podle Matiegka 1913 kromě hrobů 25, 27, 44 (Krupová – Stránská – Stella 2015). V tabulce nejsou uvedena měření korozních produktů; n/d: nebylo stanoveno; X – neměřeno

stříbrem. Vyskytla-li se v hrobě více než jedna záušnice, bylo rentgenovou fluorescenční analýzou prokázáno, že se jedná o exempláře z různých kovů, nikoliv o materiálově homogenní soupravy.⁴ Esovité záušnice jsou vázány na hroby dospělých žen, v nichž se vyskytují v počtu jedné, maximálně dvou. Pro ilustraci variability pohřebních zvyků můžeme poukázat na srovnání s pohřebištěm v Brandýsku, kde se naopak projevuje tendence k vybavování malých dětí větším počtem záušnic, zatímco jinde vystupují do popředí hroby mladých dívek (Kytlicová 1968, tab. 1; podrobněji k esovitým záušnicím ve vztahu k pohlaví a věku pohřbených na vybraných pohřebištích Štefan 2010, 188–191).

3.1.2. Gombík

V rámci popisu ozdob hrdla se zastavme nejprve u gombíku velkých rozměrů z hrobu 47 (obr. 6; 7:13; 14; tab. 2). Charakteristické pro stanovení jeho významu jsou tři znaky: 1. gombík se vyskytuje samostatně, nikoliv v páru; 2. je silně deformovaný a jeho zlacení je značně ořelé; 3. při vrchlíku v blízkosti závěsného oka byl sekundárně vytvořen záměrný otvor. Vzhledem k tomu, že gombík chrstí, je nashodě domněnka, že otvor sloužil k vložení ozvučného zlomku kovu; proražení pláště gombíku mohlo mít rovněž vliv na vlastní zvuk. Vkládání ozvučných zlomků do gombíků nebylo samo o sobě zcela neobvyklým jevem – například vždy jeden exemplář ze dvou párů gombíků z hrobu tzv. „kouřimské kněžny“ 106b z pohřebiště na Staré Kouřimi cinká a je v horní části opatřen drobným otvorem (Šolle 1959, 462, obr. 73:3-5; týž 1966, 266–267, tab. XLVIII:1; vlastní pozorování). Podobný malý otvor se nachází i na jednom z gombíků z pohřebiště ve Starém Městě-Na Valách (Dekan 1976, obr. 136; pravděpodobně jde o gombík z hrobu 80/50, viz Hrubý 1955a, obr. 39:4). Důležitá je zejména prokazatelná druhotnost proražení relativně velkého otvoru, při níž došlo k narušení výzdoby a vchlípení části povrchu gombíku dovnitř. Deformace, oření a stopy sekundární úpravy nasvědčují tomu, že předmět se do hrobu dostal po intenzivním a zřejmě i mnohaletém užívání. Na rousovickém pohřebišti jde o jediný artefakt, který jednoznačně souvisí se středohradištním obdobím a současně reflektuje velkomoravskou tradici. Na rozdíl od malých gombíků, které se nosily párově i jednotlivě, vyskytují se gombíky velkých rozměrů v nenarušených hrobových kontextech zpravidla v páru. Nepárový výskyt rousovického gombíku spolu s druhotně dodaným ozvučením lze nejlépe vyložit jako svědectví o proměně jeho funkce. Ať už sloužil jako doplněk oděvu nebo jako přívěsek, v kontextu se zvukovou stránkou lze

⁴ Rentgenovou fluorescenční analýzu esovitých záušnic a dalších ozdob provedl M. Firkle v Ústavu jaderné fyziky v Řeži.

konstatovat též funkci apotropaickou. Ta je zdůrazněna tím, že šlo o inventář dětského hrobu, který byl jinak bez výbavy (u standardního pohřbu s tepanými gombíky bychom předpokládali přítomnost dalších ozdob a přídavků). Rolničky a různá jiná ozvučná zařízení nosily často děti, jejich ochranný význam přitom nebyl zdaleka pouze symbolický, ale jako pomůcka při hlídání měl i svůj praktický rozměr (Smetánka 1993).

Nález gombíku z Mělníka-Rousovic zhodnotil ve studii o raně středověkém šperku již J. Schráníl, který v rámci výzdoby akcentoval pletencový motiv (1925, 179–180, tab. IX:1; srov. též Schráníl 1928, 301–306, 311, 316, Taf. LXVII:9, LXXIII:1,1a). Připomeňme, že v roce 1925 J. Schráníl (1925, 182–183) datoval gombíky na konec 10. století a do 11. století a všechny bez rozdílu, tedy i rousovický, řadil do kulturního okruhu byzantského. M. Šolle o čtyřicet let později zdůrazňoval velkomoravský charakter gombíku a datoval jej do přechodného období fází A a B pohřebiště na Staré Kouřimi s tendencí k mladší fázi (B; viz Šolle 1966, 97). Charakter utváření pletence srovnával s výzdobou reliéfní desky z chrámu P. Marie v Biskupiji u Kninu v Chorvatsku (Šolle 1959, 460–461).

K výzdobě rousovického gombíku nenacházíme mezi motivy, které byly na tepaných gombících obecně užívány, přímé analogie, přesto však lze rozbořením jednotlivých prvků dekorace vysledovat souvislosti, které přispívají k úvahám o jeho provenienci. Při porovnávání s dalšími gombíky je třeba brát v potaz i kvalitu řemeslného provedení, užitý materiál, kterým je v případě rousovického exempláře zlacená měď, a velikost gombíku. Přesto, že je dnes gombík značně zdeformovaný a otřený, lze konstatovat, že se nepochybně jedná o vysoce kvalitní práci. Precizně a symetricky bylo provedeno základní rozvržení dekorace a pravidelná je i jemná výzdoba pletence, ornament na sebe na jednotlivých polokoulích bezchybně navazuje. Minimalistické provedení výzdoby medailonů, které podtrhuje absence u gombíků obvyklého puncování pozadí, bylo nejspíše záměrné, jeho cílem bylo optické zvýraznění pletencového rámování jako ústředního motivu v celkové kompozici.

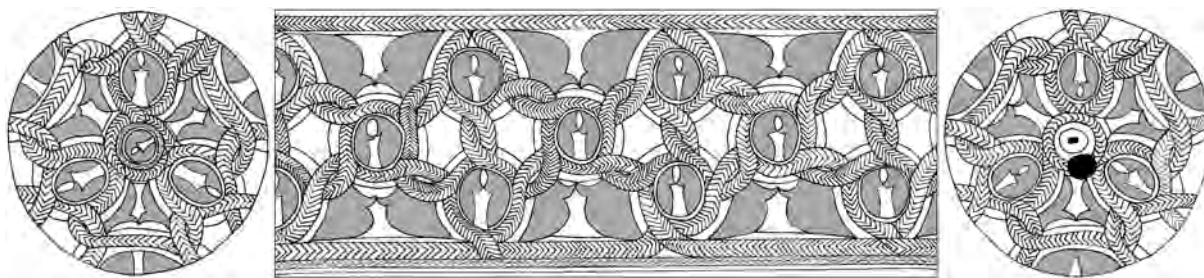
Při srovnání výzdoby rousovického exempláře s výzdobou jiných gombíků jsme se zaměřili především na užití a konkrétní tvarování pletence, díky němuž jsou na povrchu šperku zformovány kruhové medailony a další čtyřúhelná a trojúhelná pole. Výplň medailonů a čtyřúhelných polí tvoří opakující se motiv profilovaných listů, které jsou vždy na vnější straně hladké a na vnitřní opatřené jedním kratším hrotitým výběžkem. Sledování tohoto zdánlivě nevýrazného tvaru listu se ukázalo rovněž jako velmi zajímavé.

Pletenec patří k méně častým, nicméně pravidelně užívaným motivům na tepaných gombících. Vedle gombíků zdobených výhradně výzdobou pletenců či meandru⁵ byly různé varianty pletenců užívány rovněž ve formě výzdobných prvků rámujeících hlavní výzdobný motiv – stylizovaná pletencová výzdoba například ohraničovala kruhové medailony s ptáčky či rozetami nebo doplňovala a rozvíjela komplikovanější geometrickou výzdobu gombíku. Specifikou výzdoby rousovického exempláře je, že pletenec člení jeho povrch na velké množství menších polí, uspořá-

5 E. Pavlovičová (1996, 100) rozlišila mezi 525 sledovanými kovovými gombíky 19 takto zdobených exemplářů, zpravidla malých rozměrů.

Hrob	Pohlaví	Předmět	Inv. č.	Č. měření	Cu	Zn	As	Ag	Sn	Sb	Au	Hg	Pb	Bi	Skupina podle složení
33	neurčeno	prsten	NM H1-18793	20892	96,47	n/d	2,42	0,37	0,41	0,06	n/d	n/d	0,28	n/d	E
33	neurčeno	prsten	NM H1-18794	20907	70,93	11,26	n/d	0,22	3,7	n/d	n/d	n/d	13,88	n/d	D5
48	žena	prsten	NM H1-18805	20903	86,63	0,46	n/d	n/d	10,83	0,08	n/d	n/d	5	n/d	D2
47	dítě-pohl. neurč.	gombík	NM H1-18802	20951	83,13	n/d	n/d	5,22	1,01	n/d	10,19	n/d	0,45	n/d	J2
47	dítě	gombík-zlacení	NM H1-18802	20952	68,96	n/d	n/d	1,73	1,89	0,12	26,87	n/d	0,44	n/d	J2
47	dítě	gombík-zlacení u oka	NM H1-18802	20953	63,7	n/d	n/d	1,43	1,07	0,17	33,24	n/d	0,4	n/d	J2
47	dítě	gombík-očko	NM H1-18802	20954	81,36	n/d	n/d	0,8	0,64	0,14	16,11	n/d	0,95	n/d	J2

Tab. 2. Mělník-Rousovice. Prsteny, gombík: výsledky rentgenové-fluorescenční analýzy (Fikrle 2005). Skupiny podle Fikrle – Frána – Tomková 2012. Antropologické určení hrobů podle Matiegka 1913

Obr. 6. Mělník-Rousovice. Schéma výzdoby gombíku (H1-18802) s vyznačením listů. Kresba A. Dvořáková

daných, nepočítáme-li vrchlíky, do tří horizontálních řad. Analogie k takové kompozici dekorace jsou doposud známy pouze ze středočeské oblasti. Patří mezi ně pár gombíků z Jevíněvsí, zdobených mezi pletenci stylizovanými rostlinnými ornamenty esovitého tvaru (Sláma 1977, 47, Abb. 11:12, 12:2), a fragment gombíku z rozrušeného pohřebiště u cukrovaru v Zákolanech, kde jsou pole zdobena opakujícím se motivem šestilistých růžic (Sláma 1977, 177, Abb. 12:3, 42:5). Dodejme, že obecná obliba užívání pletence se na území Čech projevuje nejen v základní kompozici gombíků, ale rovněž v podobě dopříčkového motivu. Pletenec se tak uplatnil ve výzdobě sloupků na gombíku z hrobu 110 na Staré Kouřimi (Šolle 1959, 460, obr. 70:3, 72:3; týž 1966, 267–268, tab. XXV:3), na gombících z Libochoviček se splétají páry na koncích olistěných stvolů oddělujících jednotlivé medailony (Sláma 1977, 69–70, Abb. 13:1, 19:18), gombíky z hrobu 22/1912 v Žalově-cihelně (Tomková 2012, 44–46, obr. 35) a z pohřebiště v Nádražní ulici v Praze-Smíchově (Sláma 1977, 123, Abb. 14:1, 28:24) zdobí geometrická výzdoba, využívající stylizované pletencové motivy. Zajímavá je rovněž výzdoba gombíků z hrobu 31/1912 z pohřebiště v Žalově-cihelně, v níž se spojuje pletencový ornament s jedním z nejobvyklejších motivů užívaných na tepaných gombících – se srdcovitým meandrem (Tomková 2012, 54–58, obr. 44a:1–2).

Od gombíků z Jevíněvsí a ze Zákolan s obdobně rozvrženou výzdobou se rousovický exemplář odlišuje tím, že jeho pletencový ornament vytváří kruhová pole (medailony). Užití medailonů je známé v podstatě ze všech oblastí, kde se tepané gombíky vyskytovaly. Zatímco na Moravě tvořily výzdobu medailonů nejčastěji motivy ptáčků a vzácnější byly rozety, v Čechách se vyskytuje kromě rozet motiv křížku.⁶ České exempláře tepaných gombíků s medailony, včetně rousovického, mají relativně větší rozměry než gombíky s medailony z Moravy.

Jak jsme již zmiňovali, dalším signifikantním prvkem výzdoby gombíku jsou profilované listy opatřené na jedné straně kratším hrotitým výstupkem (obr. 6). Tento zdánlivě obvyklý tvar nebyl na gombících často užíván a těžiště jeho výskytu leží v oblasti užších středních Čech. Mnohonásobně byl použit na minuciózně zdobených gombících z Libochoviček, které s rousovickým exemplářem spojuje rovněž užití pletence a medailonů, byť v rozdílné kompozici (Sláma 1977, 69–70, Abb. 13:1, 19:18). Motivy shodně koncipovaných listů zdobí i všechny exempláře české varianty gombíků s ptáčky (charakteristické zasazením ptáčků do kosočtverečných rámovaných polí), byly na nich umístěny vždy samostatně v postranních polích obklopujících vrchlíky.⁷ Ze dvou shodně tvarovaných listů se skládaly rovněž rozpadlé palmety zavěšené v arkádách, užitě na gombících z hrobu 52/1913 z pohřebiště v Žalově-cihelně (Tomková 2012, 73–77, obr. 65:3–4). Na Moravě známe užití podobného listu výhradně ze staroměstských pohřebišť v polohách Špitálky a Na valách. Vzhledem k vysokému počtu gombíků známých ze staroměstské sídelní aglomerace můžeme sledovaný výzdobný prvek označit jako velmi vzácný, většinou byl přitom použit v rámci většího celku – na vnějších listech palmet.⁸ Mezi početnými nálezy gombíků z Pohanska u Břeclavi (Kalousek 1971), Rajhradu a Rajhradice (Stařna 2006) a dalších velkomoravských pohřebišť

6 Rozeta: Libochovičky (Sláma 1977, 69–70, Abb. 13:1, 19:18), Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada, resp. Za jízdnou (Smetánka 2003a, 141); křížek: Praha-Hradčany, Královská zahrada a Lumbeho zahrada, resp. Za jízdnou (Sklenář – Sláma 1976; Smetánka 2003a, 129–131, 141).

7 Kačice (Sláma 1977, 47–48, obr. 11:13, 12:5); Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada, resp. Za jízdnou (Smetánka 2003a, 141); Zákolany (Sláma 1977, 177, Abb. 12:4, 42:4).

8 Staré Město u Uherského Hradiště-Špitálky: hrob 6/49 – část palmety v arkádě (Poulik 1955, 318, obr. 15, 23:9–11); hrob 18/49 – část palmety v rozpadlém arkádovém poli (Poulik 1955, 320–322, obr. 16, 22:6–7); Staré Město u Uherského Hradiště-Na valách: pravděpodobně hrob 251/49 – část palmety v srdčitém meandru (Hrubý 1955a, 450–451, obr. 39:6; Hrubý 1955b, 288–289, obr. 12:3); pár? gombíků z neznámého hrobu, označený v publikaci jako hr. 251/49 (Hrubý 1955a, obr. 38:3, tab. 61:1–2).

(např. Dostál 1966; Klanica 2006), ani mezi publikovanými soubory z Mikulčic (zejména Poulík 1957; týž 1963; Klanica 1985; Kavánová – Profantová 2003) se podobný tvar nenachází. Na Slovensku je nám znám jediný příklad užití takto profilovaného listu (avšak v odlišné kompozici) z hrobu 1070 na lokalitě Ducové (Ruttikay 1972, 130–139).

Pro interpretaci provenience rousovického exempláře je důležité, že všechny gombíky s nejbližšími analogiemi ve výzdobě byly nalezeny v užších středních Čechách, v oblasti, kde se nejvýznamnější náleзовé celky s nákladnými šperky vážou na pohřebiště při centrálních hradištích tzv. přemyslovské domény (Levý Hradec, Budeč, Pražský hrad). Téměř všechny tepané gombíky z centrální části Čech mají, stejně jako rousovický exemplář, větší rozměry a jsou vyrobeny ze zlacené mědi (ze stříbra byl zhotoven pouze zmiňovaný fragment ze Zákolan). Zcela nejpodobnější pár gombíků pochází z nedaleké Jeviněvsi, která je od mělnického hradiště vzdálena vzdušnou čarou přibližně 10 km, v řadě za nimi stojí gombíky z budečské aglomerace (Libochovičky, Zákolany) a následně tepané gombíky z pohřebišť v aglomeracích Levého Hradce a Pražského Hradu. Mnohem menší množství shod nacházíme mezi gombíky ze středovýchodních Čech, reprezentovaných především nálezy ze Staré Kouřimi. Tamní gombíky vykazují, přes nezpochybnitelnou jedinečnost alespoň části užitých motivů, ve starší i mladší fázi výraznější vztahy ke gombíkům moravským, a to jak ve výzdobě, tak v užitém materiálu (v mladší fázi zde dominuje stříbro), a tvoří tak přirozené přemostění mezi produkcí z centrálních Čech a z Moravy. Analýza rousovického gombíku zesiluje váhu argumentace, kterou důrazně otevřel Z. Smetánka (2003b; Smetánka – Štverák 1992; Smetánka – Staňa 1996), že gombíky (a šperky velkomoravského charakteru obecně) ve své většině nepředstavovaly v českém raně středověkém prostředí přímé moravské importy, ale že, nejpravděpodobněji jako výsledek kontaktů s Velkou Moravou, byly produkovány v domácích šperkařských dílnách, rozmístěných na významných centrálních lokalitách. Podobné závěry konečně vyplývají i z rozboru gombíků z kolínského knížecího hrobu (Košta – Lutovský 2014, 93–99). Rozdíly mezi gombíky v rámci Čech poukazují na existenci několika takových dílen.

Určení doby výroby rousovického gombíku nemá pro dataci hrobu 47 význam, byl do něj uložen nejspíše po mnohaletém užívání v době, kdy tato kategorie ozdob jako celek odcházela z živé kultury. Počátek výskytu gombíků (včetně tepaných exemplářů) v Čechách koreluje s horizontem nejstarších raně středověkých ženských kostrových pohřbů, mezi něž můžeme řadit například hrob 110 z pohřebiště na Staré Kouřimi (Šolle 1966, 267–268), pohřeb „kněžny“ ze Želének (Sklenář 1985a) či kolínský dvojhrob (souhrnně Košta – Lutovský 2014). Vzhledem k tomu, že je nacházíme téměř výhradně jako součást hrobové výbavy, nelze vyloučit, že jejich výskyt o něco předcházel nejstarší archeologické doklady. Tepané gombíky se pravděpodobně neobjevují v nejstarších staromoravských hrobech. Nastupují zřejmě o něco později než některé jiné typy gombíků (např. hladké, granulované či melounovité), ale ještě v průběhu tzv. staršího velkomoravského horizontu, nejspíše ještě před polovinou 9. století. Tomu napovídají některé stratigrafické vztahy a naznačuje to i formální souvislost s výzdobným stylem pozdně avarských kování, charakterizovaným převážně rostlinnou ornamentikou na puncovaném pozadí (k původu a chronologii gombíků Klanica 1970; Pavlovičová 1996; Chorvátová 2008; Košta – Lutovský 2014, 93–99; charakteristika staršího velkomoravského horizontu viz Ungerman 2005). Výraznější produkci v domácích dílnách, jejímž odrazem zřejmě je většina gombíků nalezená v centrální části Čech, lze očekávat nejspíše až v posledních dvou desetiletích 9. století a v první třetině 10. věku (Smetánka 2003a; týž 2003b). Z této doby pravděpodobně pochází i rousovický exemplář.

Výpověď gombíku z hrobu 47 o sociálním postavení pohřbeného dítěte je nejednoznačná. Přestože v době uložení ještě zřejmě nedošlo ke ztrátě povědomí o původní funkci artefaktu (nejedná se o starozitnost tak, jak ji charakterizuje Š. Ungerman 2009), nebyla již jeho symbolická hodnota srovnatelná s významem v období, kdy byly tepané gombíky typickou výbavou bohatých pohřbů vyšších společenských vrstev. Rovněž tak zástupci těchto vrstev začaly v té době hledat k vyjádření svého společenského statutu jiné prostředky, než vkládání přídatků do hrobů.

3.1.3. Závěsky a náhrdelníky

Ve funkci **samostatného závěsku** vystupují opakovaně jednotlivé jantarové korále, a to v dívčím hrobě 1 a dětském hrobě 56. Zastoupeny jsou obě nejtýpčtější formy korálku z tohoto materiálu, tj. hranolový s okosenými rohy a dvojkónický hraněný. Na rozdíl od dalších hradištních pohřebišť se korály z jantaru nekombinují s korálky skleněnými (srv. Tomková 1998, obr. 8). Roli **centrálního závěsku** plnil i karneolový hraněný korál s okosenými rohy v náhrdelníku z blíže neurčeného hrobu (NM H1-18809). Postavení karneolového a jantarových korálů indikuje, že jejich pravděpodobný význam nebyl pouze estetický.

V ženských i dětských hrobech byly dále nalezeny malé skupiny dvou až čtyř korálků. Pokud se vyskytly samostatně, lze si je představit buď jako „malé náhrdelníky“, nebo jako nášivku na oděvu. Ob-

Hrob	Pohlaví/věk	Materiál	Typ	Barva	Počet	Pozn.
1	dívka	jantar	dvojkónický fasetovaný	oranžovohnědý	1	otřelé hrany
17	dítě/1 rok	sklo	olivovitý	zelený	1	
		sklo	segmentovaný, trojdílný, vrstvené sklo, s fólií?	zlatistý	1	
		sklo	segmentovaný, dvojdílný	bezbarvý	1	
		sklo	prstencový	žlutý	1	
28	spíše žena maurus II-senilis	sklo	olivovitý	průsvitný zelený s bělomodrými opakními očky	1	
		sklo	segmentovaný, trojdílný	neurčena	1	chybí
35	žena	sklo	olivovitý	neurčena	1	chybí
		sklo	segmentovaný dvojdílný	neurčena	1	chybí
		sklo?	neurčeno	bílá hmota	1	chybí
		?				
56	dítě	jantar	hraněný s okosenými rohy	oranžovohnědý	1	
58	žena	sklo	pestrý s očky	bělomodrá očka na žluté matrix	1	pravěký
		sklo	melounovitý	modrý	1	
		Cu				
Bhp. 6		karneol	hraněný s okosenými rohy	oranžový	1	
		sklo	drobný nepravidelný	žlutý	24	nepravidelné válcovité a prstencovité
			pravidelný prstencový	žlutý	1	celkový počet korálek v r. 1913 činil 28 korálek, z toho 3 modré, tato žlutá perla přebývá
			drobný válcovitý	světle zelený	1	
			drobný kulovitý	tyrkysový	1	
			drobný válcovitý, hrubě modelovaný	tyrkysový	1	
			drobný?	modrý	1	chybí

Tab. 3. Mělník-Rousovice. Korálky ze skla, jantaru a karneolu. Antropologické určení hrobů podle Matiegka 1913 kromě hrobu 28 (Krupová – Stránská – Stella 2015)

sahoval-li náhrdelník malé množství skleněných korálek, koncentrovaly se zpravidla vlastní vahou v jeho spodní části, mohly však být pomocí uzlíků upevněny i v jiných polohách. Skleněné či kamenné korálky mohly být rovněž proloženy ozdobami z organických materiálů, které dnes již nejsme schopni zachytit. Je jen velmi obtížné rozhodnout, zda se jednalo o nášivky či náhrdelníky. Pokud je součástí skupiny korálek závěsek, je více méně jisté, že fungovaly jako náhrdelník.

Pohřebiště v Rousovicích se pětici hrobů vybavených skleněnými korálky z celkového počtu 58 hrobů, u kterých máme údaje o výbavě, vyznačuje, v porovnání s dalšími soudobými středočeskými nekropolemi, relativně nízkou četností skleněných korálek. Obecně však platí, že v zastoupení hrobů s korálky na jednotlivých českých raně středověkých pohřebištích jsou značné rozdíly. Pro srovnání uveďme pohřebiště v Žižicích, kde byl obdobný počet pohřbů s korálky jako v Rousovicích zaznamenán mezi 18 evidovanými hroby, a v Želenicích, kde připadá podobný počet pohřbů s korálky naopak na 105 hrobů (Sláma 1977, 181–192). Také počtem korálek je rousovické pohřebiště relativně chudé, byť o několik exemplářů převyšuje dvě předchozí pohřebiště.

Typová škála korálek je oproti tomu relativně pestrá. Ve třech případech skupiny korálek obsahovaly po jednom čtyřlaločném **olivovitém** korálku.⁹ V jednom případě se jednalo o korálek zelený, v dalším o zelený s bělomodrými očky, který je v rámci olivovitých korálek naprostým unikátem. Standardně byly olivovité korálky vyrobeny ve dvou fázích zahrnujících navinutí na trubičku a následné vytvoření laloků, a to vtlačení skelné hmoty za pomoci ostrého nástroje. Výrobce tohoto korálku však ještě stihl na základní zelené sklovině vytvořit dvoubarevná očka. Zlomky korálku z hrobu 35 se ztratily, takže

⁹ Ačkoliv jsme považovali za autora označení olivovitý korálek/korálek tvaru olivy J. Schránila (Košta – Tomková 2011, 307, tam podrobně o tomto typu korálku), v souvislosti se studiem pohřebiště v Rousovicích se ukázalo, že jako první použil tento termín o 12 let dříve právě J. Matiegka (1913, 109, 110), od něhož J. Schránil pravděpodobně název přejal. Souběžně přitom J. Matiegka uvedené korály popisoval jako soudečkovité a podélně vrubkované (Matiegka 1913, 112).

Obr. 7. Mělník-Rousovice. 1–5: Křesací kamínky z hrobů 4 (3), 7 (4), 31 (1–2), Bhp (bez hrobové příslušnosti) 9 (5); 6–12: korálky a náhrdelníky z hrobů 1 (11), 17 (6–7), 28 (8), 58 (10), Bhp 6 (12); 13: gombík z hrobu 47.

Foto M. Pokorný a L. Káčová

barva není známa. Všechny doprovází segmentované korálky. Svůj význam olivovité korálky mají v úvahách o chronologii. I když těžiště jejich výskytu se nachází v horizontu pohřebišť se šperkem podunajského a velkomoravského původu či tradice, v oběhu zůstaly déle. Lze se tak s nimi setkat i v hrobech 2. poloviny 10. století či dokonce ještě později (podrobně *Košta – Tomková 2011*, 329–334).

Nejčteněji jsou zastoupeny perly **segmentované** jedno až trojdílné, bezbarvé, žluté či zlatisté, které jsou charakteristickou součástí českých náhrdelníků druhé třetiny či druhé poloviny 9. až 10. století. Většina byla vyrobena tažením skleněného vlákna a dalším formováním nástrojem (k různým technologiím výroby segmentovaných korálků blíže *Staššíková–Štukovská – Ungerman 2009*, obr. 3, 144–145). Pouze jediná byla pravděpodobně zhotovena z vrstveného skla s fólií, ostatní – pokud se dochovaly – jsou tvořeny pouze skleněnou matrix. V náhrdelnících se tyto perly kombinují s olivovitými korálky (k analogiím této kombinace *Košta – Tomková 2011*, tab. 4 a 5). Součástí náhrdelníku z hrobu mohl být ještě blíže neurčený závěsek (NM H1-18798, srv. popis v katalogu).

Zajímavou kombinaci přinesl náhrdelník z ženského hrobu 58 tvořený měděnou trapezoidní kaptorgou, modrým **melounovitým** korálkem a korálkem **pestrým s modrobílými očky** na žluté matrix. Pestrý korál je pravěkého stáří a byl zhotoven v období HaD/LTA.¹⁰ Rozšiřuje počet raně středověkých lokalit, převážně pohřebišť, s výskytem korálů tohoto stáří.¹¹ Pozornost si zaslouží zvláště v kontextu prokázání paralelní existence raně středověkých exemplářů na pohřebišti v Praze-Lumbeho zahradě (blíže *Tomková – Zlámalová–Cílová – Vaculovič v tisku*). Melounovitý korál patří do typologické škály raně středověkých skleněných korálků (*Krumphanzlová 1965*, 160). S kombinací melounovitý korál – kaptorga se setkáváme ještě v Brandýsku (*Kytlicová 1968*, 204) či v hrobě 57/59 v Lahovicích (tam ovšem drobné rozměry představují zcela odlišnou variantu korálku, *Krumphanzlová 1965*, 168; *Krumphanzlová a kol. 2013*, 147).

Kaptorga zaujala již J. Schráníla, který ji po tvarové stránce srovnával s kaptorgou z Debrna a považoval ji za bronzovou (*Schráníl 1925*, 179, obr. 2:1,1a). Pozornost věnoval dnes již nedochovanému svazku rostlin uvnitř schránky, které – podle tehdejšího mikroskopického určení dr. Bayera a dr. Malkovského – tvořily zbytky lodyh, interpretovaných jako „*svazček čarodějných bylin*“. Kaptorga se dále promítla do textů starší badatelské generace jednak v souvislosti s hodnocením kaptorg v kontextu depotů zlomkového stříbra (*Turek 1948*, 527 – tam jako samostatný druh lichoběžníkových kaptorg; *Turek 1962*, 103–104), jednak v rámci cíleného zájmu o tento předmět (*Krumphanzlová 1963*, 96–102; v dalších textech autorky věnované kaptorgám *Krumphanzlová 1966*, 428–431; *táž 1971*, 57 nález z Mělníka-Rousovic nezmíněn). Zahrnuta byla i do studií o kaptorgách z nedávné doby. V rámci třídění založeného na typologii výzdoby I. Štefana rousovický exemplář patří do III. skupiny, kterou tvoří kaptorgy nezdobené (*Štefan 2005*, 27). Dle typologie N. Profantové postavené na rozdílech v technologii výroby kaptorga patří k typu IA, jež tvoří lichoběžníkovité (ve starší literatuře též označované jako trapézovité či trapézoidní) kaptorgy s vícem. V minulosti byl předmět nešetřně konzervován. Detailní analýza N. Profantové a J. Frány prokázala, že původně měděný plech byl „*přetřen mosazí*“, čímž byl narušen původní vzhled předmětu (*Profantová – Šilhová 2010*, 296, 300, tab. 1). Estetická funkce schránky byla vzhledem k absenci výzdoby omezená. Naopak obsah rostlinných vláken nás uvádí do světa magických ochranných prostředků a amuletů (podrobně *Štefan 2005*, 43–46; *Profantová – Šilhová 2010*, 296–298).

Z pohřebišť v Rousovicích pochází jediný větší náhrdelník složený z jednoho karneolového a 28 skleněných korálků (Bhp. 6). Počtem korálků odpovídá Matiegkovu popisu (*1913*, 112), avšak ve složení se proti původnímu stavu vyskytuje určitý rozdíl, neboť jeden modrý korálek chybí, zatímco jeden žlutý přebývá. Větší oranžová karneolová perla je umístěna v centrální pozici, po jejích stranách jsou dnes umístěny tyrkysově modré **drobné perly** kulovitého a válcovitého tvaru, v jednom směru navazuje drobný světle zelený válcovitý korálek, v druhém směru se mohl nacházet nedochovaný modrý korálek. Dnes se nachází v druhé pozici od karneolové perly sytě žlutý prstencový korálek. Podstatnou většinu náhrdelníku tvoří drobné perličky nepravidelných tvarů. I když rekonstrukce vzhledu náhrdelníku může být výsledkem tvořivosti J. Matiegky či muzejních pracovníků, na vlastní skladbě náhrdelníku to

10 Na základě konzultace s N. Venclovou nelze vyloučit výskyt těchto korálů ani na kostrových pohřebišťích LT B. Na to upozorňujeme v souvislosti s prezencí laténských hrobů přímo v Rousovicích.

11 Korálky se žlutou matrix a modrobílými očky: pohřebiště Praha-Lumbeho zahrada, resp. pohřebiště Za jízdnou (*Tomková – Zlámalová–Cílová – Vaculovič v tisku*), Praha-Motol (hrob 3/Hlavsova sbírka, varianta segmentovaný korál, *Sláma 1977*, Abb. 28:8); sídlištní kontext Budeč-Na Týnici (vrstva nad podloží mezi H 81 a 89; *Štefan – Krutina 2009*, 149, obr. 8:6); Žatec (i. č. 374; *Černá 2007*, obr. 4:II); areál Klementina, Praha 1-Staré Město a Seminářská zahrada, Praha-Malá Strana (*Havráda 1998*, 63–65). Korálky s tyrkysovou či modrou matrix a modrobílými očky: pohřebiště Klecany I (hrob 28, *Profantová a kol. 2010*, tab. 25), Lahovice (hrob 80-31/56, *Krumphanzlová a kol. 2013*, tab. 105), Žalov-Na Panenské (hrob 6/2003, varianta segmentovaný korál, *Tomková a kol. 2012*, obr. 126:3j); sídlištní kontext Žatec (dle informace P. Čecha).

nic nemění. Kromě karneolové perly patří korálky k víceméně samostatnému typu **drobných korálků**, jimž v Čechách věnoval v poslední době pozornost v souvislosti se zpracováním pohřebiště v Mlékojedech K. Derner (2011, 40–44), který se opřel o výsledky dlouholetého studia D. Staššíkové-Štukovské. Tyto jednobarevné korálky jsou charakteristické velmi malými rozměry zpravidla do 5 mm, přičemž některé delší tvary se mohou pohybovat mezi 5 a 9 mm. I když zatím nebyl proveden podrobný průzkum rousovických exemplářů, jejich forma nasvědčuje technologii svinutí (*Staššíková-Štukovská – Ungerma 2009, 145, obr. 4*), jejímž produktem jsou drobné nepravidelné tvary – kulovité, kuželovité či válcovité. V budoucnosti bude třeba provést analýzu chemického složení skla, neboť na rozdíl od celé řady korálků obdobného typu drobné korálky z Mělníka-Rousovic nejsou pokryty charakteristickou korozní vrstvou bílé barvy. Tento typ korálku se vyskytuje na celém území bývalého Československa v intervalu 9. až 11. století, přičemž v Čechách nejsou příliš četné (blíže *Staššíková-Štukovská – Ungerma 2009, 145–146*).

V barevné škále skleněných korálků z Mělníka-Rousovic je zastoupena barva žlutá, zelená a modrá, tedy barvy, které jsou vřdčí i v náhrdelnicích dalších českých pohřebišť doby hradištní, marginálně pak korálky bezbarvé či nažloutlé. Sledujeme-li ozdoby hrdla ve vazbě na pohlaví a věk, pak se korálky objevují jak v dětských, tak ženských hrobech.

Máme-li charakterizovat ozdoby hrdla jako celek, pak můžeme konstatovat, že pro pohřebiště v Mělníku-Rousovicích jsou typické náhrdelníky s malým počtem skleněných korálků, jejichž centrální prvek tvořily buď kovové prvky (kaptorga, závěsek?), nebo korálek z drahého kamene. V rovině interpretační můžeme při této skladbě vedle standardní funkce estetické akcentovat funkci apotropaickou. Relativně nízký počet korálků může indikovat jejich horší dostupnost pro komunitu, která na lokalitě pohřbívala. V nízké četnosti hrobů s korálky se může souběžně odrážet i chronologický faktor, tedy doba, kdy náhrdelníky z hrobových výbav ustupují.

3.1.4. Prsteny

V hrobě 33 byly na rukou zjištěny dva prsteny. Oba patří k typu otevřených tyčinkových prstenů se zužujícími se konci, v ostatních parametrech (velikost, průřez tyčinky, materiál) se však liší. Větší prsten s kruhovým průřezem byl vyroben z mědi, menší prsten čtyřhranného průřezu z mosazi s příměsí cínu (*tab. 2*). V kontextu s Matiegkovou poznámkou o větším prstenu uprostřed lze uvažovat o tom, že prsteny byly přizpůsobeny prostředníčku a prsteníčku dané ruky. V hrobě 48 se spolu se dvěma záušnicemi vyskytl bronzový otevřený páskový prsten s překříženými konci (*tab. 2*). V obou hrobech prsteny doprovází jedna či dvě esovité záušnice.

3.1.5. Přezka

Železná přezka z blíže neurčeného hrobu (NM H1-18812) patří k typu s okrouhlým rámečkem.

3.2. Předměty denní potřeby

Mezi předměty denní potřeby jsou nejčastěji zastoupeny nože, za nimiž následuje křesací náčiní (ocílky, křesací kaménky). Další železné nástroje, nůžky a sídla, se na rousovickém pohřebišti vyskytly ojediněle.

3.2.1. Nože

Nože jsou zastoupeny převážně v hrobech dospělých, zatímco v dětském hrobě se vyskytly pouze jednou (H 10). Většina patří k standardnímu typu s rovným hřbetem, pouze hřbet nože z hrobu 1 je zaoblen a hřbet nože z hrobu 58 je ostře zalomen. Řapy některých exemplářů jsou odsazeny jednostranně, jiných oboustranně. Délka celkově zachovaných nožů se běžně pohybuje mezi 11 cm a 14 cm, délka kompletních čepelí od 10,6 cm do 12,6 cm. Často však pracujeme s fragmentárně zachovanými exempláři, jejichž původní rozměry nelze určit. Malými rozměry se vymyká nožík z hrobu 1 s čepelí dlouhou pouze 5,1 cm. Nožů obdobných velikostí si jako zvláštní skupiny v Lahovicích povšimla již Z. Krump-hanzlová (1974, 72). Drobné nožičky, jejichž celková délka se zpravidla pohybuje do 9 cm a délka čepelí od 5,7 cm do 7 cm, se vyskytují jak na pohřebištech Pražského hradu (*Tomková 2005, 150, tab. 17*), tak Levého Hradce (např. Žalov-cihelna – hroby 17/49 a 25/49 či Žalov-Na Panenské – hrob 29/2004; *Tomková 2012, 99, 103, 187*). Lze je identifikovat i v sídlištních kontextech na Budči v poloze Na Týnici (*Štefan – Krutina 2009, tab. 4, obr. 21*). Naopak žádný z rousovických exemplářů nedosáhl rozměrů dlouhých nožů (s čepelí přesahujícími 15 cm), které se vyskytují na raně středověkých pohřebištech relativně vzácně, ale opakovaně. V užších středních Čechách můžeme jmenovat např. hrob bojovníka ze III. nádvoří Pražského hradu (*Tomková 2005, tab. 17*) či hrob 22/2005 z pohřebiště v Žalově-Na Panenské (*Tomková 2012, 189*). Dochované stopy dřeva na řapech některých nožů jsou pozůstatkem rukojetí.

Dřevo na čepeli (H 1, 4) či Matiegkova poznámka v kontextu nože z hrobu 35 svědčí o dřevěných pochvách. Podle určení K. Urbanové bylo dřevo pochvy nože z hrobu 1 pokryté dalším materiálem (usní?) a na povrchu pochvy jsou patrné též fragmenty textilu.

Specifický nález ležel v blízkosti skupiny hrobů 32–34. J. Matiegka (1913, 110) jej popsal následovně: „železné 16 cm dlouhé, patrně v dřevěném topůrku trčící dlátko s úzkým (1 cm) ostřím.“ V současnosti je předmět dochován v několika zlomcích. Jeho observace a porovnání s fotografií stavu v době výzkumu (obr. 12) nás vede k závěru, že se s velkou pravděpodobností jedná o nůž s celokovovou rukojetí. Zachovala se středová část úzké čepel s patrným průběhem jednostranného ostří. Délku rukojeti, jejíž hrotová i zadní část dnes chybí, lze po srovnání s původní fotografickou dokumentací klást do rozmezí 6,5 cm a 8 cm. Artefakt po morfologické stránce zapadá do nepočtené skupiny celokovových nožů, které známe z raně středověkých Čech.¹² Charakteristická je pro většinu z nich velmi úzká čepel, která průběžně přechází v celokovovou rukojeť. Čepel bývá kratší nebo přibližně stejně dlouhá jako rukojeť. Ta může být plochá (Žalov-Na Panenské, hrob 22, Stará Kouřim, hrob 143b), tordovaná (Budeč, Vraclav) či kruhového průřezu (Klecany II, hrob 22; Bašť). Paralely k příčným rytým liniím na rousovickém artefaktu najdeme na nožích z Baště (Skružný 1980) a ze Staré Kouřimi (Šolle 1959, 402; obr. 41:7; týž 1966, 272, obr. 43). Trojúhelným rozšířením konce rukojeti, díky němuž byl rousovický artefakt původně považován za dlátko, je opatřen rovněž celokovový nůž z Budče (Lutovský 1987). Pokud byla provedena metalografická a spektrometrická analýza, ukázalo se, že povrch celokovových rukojetí býval často pocínován a některé čepelě svědčí o špičkovém kovářském provedení (Hošek et al. 2007; Hošek – Ottenwelter 2010). Plochá rukojeť v kombinaci s výzdobou (plastická a vybiřená výzdoba, tautování) je důvodem pro vyčlenění nožů z hrobu 22 v Žalově-Na Panenské, hrobu 31 v Klecanech I a z hrobu 143b ve Staré Kouřimi jako samostatné skupiny. První z nich se dále odlišuje podstatně širší (17 mm oproti běžným 8–10 mm u ostatních exemplářů) a nepřilíživě kvalitní čepelí. Kvalita kovářského provedení čepelě druhého z nožů nemohla být zkoumána vzhledem ke špatnému stavu dochování. Bližšímu zařazení kourimského nože zatím brání jeho nedostatečný průzkum. V budoucnosti může rozšířit naše poznatky podrobnější srovnání s moravskými nálezy (Kavánová 2013, 351–355; Ungerman 2007, 150; Klanica 2006, tab. 90).

Nožíky s tordovanou či tyčinkovou železnou rukojetí a úzkou čepelí bývají v literatuře často označovány jako ranhojičské či chirurgické (Lutovský 1987, 576; Hošek et al. 2007; Hošek – Ottenwelter 2010, 36–37), zrovna tak ale mohly být využívány při některých specializovaných řemeslných činnostech. Nože z Klecan, Žalova-Na Panenské a možná i hrobu 143b ve Staré Kouřimi mohly mít jakožto relativně luxusní a nákladné předměty za úkol spíše zdůrazňovat vyšší či mimořádný sociální status zemřelého.

3.2.2. Křesací náčiní

Obě rousovické **železné ocílky** patří k základní lyrovité formě. Železnou ocílku z hrobu 52 lze považovat za variantu typu IV, jemuž odpovídá rovná база, ramena zakončená očky i celkově menší rozměry (Krumphanzlová 1974, 73). Současně se však od tohoto typu odlišuje těsným přiložením ramen a tím, že база na vnitřní straně nemá výrazné trojúhelné zahrocení. Naopak ocílka z blíže neurčeného hrobu (Bhp. 5/NM H1-18808) toto trojúhelníkové zahrocení má, ramena jsou však poškozena, takže bližší typologické zařazení není možné. Zdá se však, že ramena k sobě nebyla těsně přiložena.

Křesací kameny se v Rousovicích vyskytly ve čtyřech hrobech, a to s výjimkou hrobu 31 pouze po jednom. Podle určení K. Čulákové se v hrobě 4 a 7 sjednalo o úštěpy ze silicitů glacienních sedimentů, v případě kamene z nečíslovaného hrobu (Bhp. 9) pravděpodobně o silicitový zbytek jádra. Zajímavý případ poskytl hrob 31, v němž byly v oblasti pánevní nalezeny dva kamenné artefakty, které J. Matiegka označil jako nástroje (1913, 112). Uvažoval o nich následujícím způsobem: „Nález kamenných nástrojů u kostry se železným nožem (XXXI.) Nedovedu si vysvětliti, ač jsem byl při vybírání kostí a předmětů přítomen. Snad se nožík dostal později do hloubky a pak by kostra mohla býti počítána k oněm z přechodní doby, anebo byl pazourkový nožík Staroslovanem nalezen a jako křesací kámen používán. Ostatně jsou některé odštipky pazourkové tak malé, že zdají se býti spíše pouhým symbolem křesacího kamene do hrobu vloženého, než že by byly sloužily praktické potřebě. Nález byl v značné hloubce učiněn, ale tatáž hloubka kostry byla také u jiných koster starokřesťanských zjištěna.“ Podle dnešního určení se v jednom případě jedná o bílý křemencový úštěp, ve druhém

12 Bašť, hr. 20/76 (Skružný 1980; Hošek et al. 2007, fig. 1:c); Kováry-Budeč, ze sběru (Lutovský 1987; Hošek et al. 2007, 934, fig. 1:d, 2); Klecany, pohřebiště I (Hošek – Ottenwelter 2010, 36), Klecany, pohřebiště II, hr. 22 – dva nože (Hošek et al. 2007, 933, fig. 1:a–b, 2; Profantová – Šilhová 2010, 287, 289–292, obr. 2:5–6, 3:2–3; Hošek – Ottenwelter 2010, 35, fototab. 9–10); Kouřim-Stará Kouřim, hr. 143b (Šolle 1959, 402, obr. 41:7; Šolle 1966, 272, obr. 43); Vraclav, sídlištní nález z intravilánu hradiště (Hrdlička 1973; Hošek et al. 2007, fig. 1:e); Roztoky-Žalov, Na Panenské, hr. 22/2003 (Tomková 2012, 180–182, obr. 147; Hošek – Ottenwelter 2012, 284–287).

o čepel až čepelovitý ústěp z prozatím blíže neurčeného kamene tmavě šedé barvy. Jejich funkční využití jako křesacích kamenů je velmi pravděpodobné. Zda byly raně středověkými obyvateli nalezeny přímo v oblasti rousovické lokality s doloženým pravěkým osídlením, či zda pocházejí z větší vzdálenosti, dnes již pochopitelně nezjistíme.

Jak ocílku z hrobu 52, tak křesací kameny v hrobech doprovázejí pouze nože (*tab. 5*). Ocílka a křesací kameny se v Mělníku-Rousovicích vyskytují v hrobech odděleně (podobně např. samostatná ocílka v hrobě 66 v Želenicích, viz *Sláma 1977, 186*; samostatné křesací kameny např. Žalov-cihelna – hrob 6/49, viz *Tomková 2012, 95*). Na jiných lokalitách vystupují též společně (např. hrob bojovníka na III. nádvoří Pražského hradu, *Tomková 2005, 253*; Želenice – hrob 63, Žižice – hrob 2, s otazníkem Stehelčevs – hrob 5, *Sláma 1977, 155*; Žalov-cihelna – hroby 7/49 a 40/52, *Tomková 2012, 95, 106*).

3.2.3. Nůžky

Nůžky z blíže neurčeného rousovického hrobu (Bhp. 7/NM H1-18810) patří k typu nůžek pérových, neboli ovčáckých, a to prstencových. Přestože nepatří v Čechách k typickým součástem hrobových výbav, lze se s nimi ojediněle setkat i na dalších pohřebištích středohradištního i mladohradištního období. Prstencové nůžky byly nalezeny v Cheznovicích v ženském hrobě 128, vybaveném dále esovitými záušnicemi, prsteny, náhrdelníkem a ozdobou z kosti (*Schejbalová 2011, 61–62, obr. 64:10 a 74*). Polovina nůžek s prstencovým pérem měla být součástí výbavy hrobu bojovníka (hrob 4) v ulici Bratří Čapků v Žatci (*Bubeník 1988, 77, tab. CCLXXVIII*). Fragment nůžek téhož typu o dochované délce torza 17 cm se nacházel u lebky dětského pohřbu 81 bez další výbavy z pohřebiště u Libuše na Staré Kouřimi (*Šolle 1966, 263, obr. 37–38*).

Obloukové nůžky pocházejí z hrobů v Praze-Bubenči, z oblasti tř. Jugoslávských partyzánů (*Sláma 1977, 90, Abb. 22:23*), z dětského hrobu 96 s nádobou ze Želenic (*Sláma 1977, Abb. 45:13*), z mužského hrobu 261 s ostruhami a sekerou z pohřebiště na akropoli Libice nad Cidlinou (*Turek 1976, obr. 6, Taf. 7; Týž 1978, 117–118*). Nůžky či spíše jejich zlomky ve velmi špatném stavu nedovolujícím rekonstrukci typu a původní velikosti pocházejí z pohřebiště v Praze-Motole z hrobů 82, 154 a 198 (*Kovářík 1991, 69, 100, 115, tab. 75:82,14, 80:154,3, 86:198*).¹³

Jednotlivé exempláře se kromě tvaru odlišují velikostí. Nejmenší jsou nůžky z Cheznovic (d. 12,8 cm) a do skupiny o maximální velikosti do 20 cm patří též nůžky z Libice nad Cidlinou. Proti tomu do skupiny větších nůžek lze zařadit nálezy z Mělníka-Rousovic, Žatce, Želenic a Prahy-Bubenče o délce od 21 do 23 cm. Další exempláře pocházejí z mladohradištních pohřebišť v Netolicích (*Beneš et al. 2010, 195*) a v Žabonosích (*Frolík 2010, 42*). K nejmladším patří nůžky z Pražského hradu, z hrobu přisuzovanému biskupu Janovi II. z 1. poloviny 13. století (*Bravermanová 2005, 122–123*).

3.2.4. Šídla

V hrobě 11 se podél levého lokte vedle nože nacházelo šídlo se dvěma nestejně dlouhými hroty z tyčinky obdélného průřezu. Další šídlo, které je však ztraceno a jeho podobu tak nelze ověřit, se nacházelo při levém boku jedince pohřbeného v hrobě 22.

3.3. Nádob

Všechna vědra i keramické nádoby se nacházely v prostoru dolních končetin nebožtíků. Nelze přitom již zpětně rozlišit, zda byly postaveny přímo vedle nohou, nebo zda původně nestály na víku dřevěné konstrukce, jak je to doloženo na jiných pohřebištích (např. Žalov-Na Panenské, Klecany, Praha-Milady Horákové).

3.3.1. Vědra

Z vědra z dětského hrobu 10 se dochovala rukojeť zakončená háčky na konci svinutými do očka o rozpětí 18–19 cm, kotvovitá ataše a značně zkorodované a tlakem zdeformované obruče. Dle tvaru obručí se jednalo o vědro oválného tvaru, přičemž jejich deformace svědčí o působení bočního tlaku. Jednoduchými háčky bez oček byla ukončena rukojeť vědra z hrobu 27, opět s kotvovitými atašemi. Rozpětí rukojeti cca 14 cm indikuje menší velikost vědra oproti exempláři z hrobu 10. Obruče vědra jsou J. Matiegkou (1913, 110) dále uvedeny v souvislosti s hrobem 32. Není přitom jasné, do jaké míry rukojeť a kování vzaly za své kvůli korozi, případnému porušení hrobu v důsledku superpozice či použití organického materiálu k jejich výrobě (o celodřevěných vědérkách *Krumphanzlová 1974, 74–75*). Obruče zmiňované

13 V případě hrobu 198 chybí popis artefaktu v katalogu, nikoliv však vyobrazení (*Kovářík 1991, tab. 86:198*).

J. Matiegkou u vědérek z hrobů 27 a 32 se v době revize J. Slámy (1977) nepodařilo dohledat. V roce 2012 byly v souvislosti s revizí fondu rousovického pohřebiště objeveny v Národním muzeu značně rozpadlé fragmenty železných obručí a drobný zlomek železné tyčinky stočené na jednom konci do očka (pravděpodobně pozůstatek ataše vědra), které podle označení na sáčku pocházejí z Matiegkova výzkumu v Rousovicích. Podle počtu zlomků obručí a jejich prohnutí lze usuzovat, že pocházejí minimálně ze dvou obručí kónického vědra oválného tvaru. Vzhledem k absenci bližších údajů nelze rozhodnout, ke kterému z výše uvedených věder tyto fragmenty patřily.

Dochované části věder odpovídají dobovému standardu, a není tak důvodu, proč se u nich zastavovat podrobněji.

3.3.2. Keramické nádoby

Keramické nádoby uložené v hrobech mužů, žen i dětí tvoří převážně hrnce, pouze v hrobě 14 stála u nohou nebožtíka láhev. Z pohledu úplnosti a stavu eventuálního poškození nádob je zřejmé, že kromě celých nádob z hrobů 21 a 35 musela být jejich většina po výzkumu lepena, eventuálně drobně doplněna sádrrou. Hrnc z hrobu 35 je celý, místa poškození okrajů korelují s kolmými prasklinami v těle nádoby a je možno soudit na jejich poškození spíše v době výzkumu. Nejvíce je poškozen hrnc z hrobu 17. Na základě osobní zkušenosti z výzkumů pohřebišť Žalov-Na Panenské a v ulici Milady Horákové v Praze 6, kdy „rozbité“ nádoby držely v době odkryvu při sobě a rozpadly se až při detailní preparaci v terénu či laboratoři, lze předpokládat obdobnou situaci i na pohřebišti v Rousovicích. K „rozbití“ nádob v tom případě nedošlo záměrně v rámci pohřebních rituálů, ale sekundárně v průběhu postdepozicičních procesů, tlení a působícího tlaku hrobového zásyvu. Důvod rozbití nádoby z hrobu 28, z níž je v současnosti dochováno jen nerekonstruovatelné torzo, byl odlišný. Byla poškozena při porušení mladším hrobem 27. Na rozdíl od pozorování na pohřebišti Žalov-Na Panenské, Žalov-cihelna nebo v ulici Milady Horákové v Praze 6 je zřejmé, že v Rousovicích byly do hrobů ukládány převážně nádoby primárně nepoškozené, tedy nikoliv exempláře torzovité, otlučené či s poškozenými okraji. Možnou výjimku tvořily hrnc z hrobu 17 (neúplný, stopy otlučení) a nádoba Bhp. 3 (poškození okraje), v jejichž případě však nelze vyloučit ani sekundární poškození až v době výzkumu.

Hrnce mají převážně tvar kónický. K dvojkónickým patří torzo nádoby z hrobu 28. Nádoba z hrobu 35 má poměrně vysoko posazenou výduť a působí také mírně dvojkónicky. Nechovaný hrnc Bhp. 1 z blíže neurčeného hrobu (obr. 15:1) lze dle vyobrazení na fotografii hodnotit jako vejčitý. Je zajímavé, byť se jedná zřejmě o náhodu, že oba dva posledně jmenované tvarově odchylné hrnce mají na dně značku svastiky. Na hrnci z hrobu 17 je patrný náznak odsazení hrdla od plecí, tentýž znak pozorujeme výrazněji na nádobě z hrobu 21. Láhev z hrobu 14 patří k Váňovu typu IIe, který reprezentují láhve soudkovitého tvaru se žebrovaným hrdlem (Váňa 1956, 120, 122, obr. 9:7). Tentýž autor (Váňa 1958, 217, obr. 16:3, 18:5) klasifikoval nádoby NM H1-18797 (H 35) a NM H1-18784 (Bhp. 2) jako misky, a to jako typ IIIa2 s prohnutým tělem. Podle našeho názoru spadají tyto nádoby spíše do skupiny nízkých hrnců. Z hlediska velikosti dominují tvary nižší, vyšší je pouze láhev z hrobu 14 a hrnc z hrobu 43.

Přesnou charakteristiku keramických těst by mohly poskytnout pouze analýzy jejich výbrusů. V současnosti se můžeme opřít pouze o makroskopická pozorování povrchu nádob. Na jejich základě je možno konstatovat, že žádná z nádob nebyla vyrobena z jemně plavené hlíny známé z Levého Hradce či Budče (Tomková 2001, 91; keramická třída VII, Bartošková 1997, 135), ani neobsahovala makroskopicky výraznější ostřívo, způsobující, že povrch má charakter hrubé krupice. V hrobech se nevyskytují ani silně slídnaté nádoby barvy sieny. Vzácně registrujeme písčitého materiál s příměsí slídy (Bhp. 2/NM H1-18784). Makroskopicky patrná je i slída v písčité keramické hmotě hrnc z hrobu 17. Zatímco vnitřní stěna nádoby se vyznačuje výrazně drsným povrchem, vnější povrch byl přetřen jemnější hlínou. Povrch nádoby z hrobu 14 se jeví jako jemně zrnitý, podobně u nádoby z hrobu 43 je rovněž jemně zrnitý s řídko rozptýlenými zrny slídy. Ostatní nádoby již charakterizuje povrch krupicovitý.

Zastoupena je poměrně široká škála okrajů, mezi nimiž se prakticky žádný neopakuje. Jejich základní třídění, s nímž pracujeme, se opírá o metodiku aplikovanou při zpracování keramiky z pohřebišť Levého Hradce, jejíž podrobnější rozbor bude předmětem připravované publikace analýzy těchto pohřebišť:

Okraj jednoduchý – s konvexní vnitřní linií: a) zaoblený b) kolmo seříznutý, c) šikmo seříznutý. Tyto okraje mohou být dále formovány, což se projevuje ve vytažení hrany okraje směrem vzhůru či dolů či v dalších drobných odchylných od „ideálního“ tvaru. V tomto případě používáme termín okraj jednoduchý formovaný, v případě výraznějších odchylek od ideálního tvaru termín jednoduchý profilovaný. Nelze přitom tajit, že jsou případy, kdy je hranice mezi nimi obtížně rozlišitelná. Prostá forma jednoduchého šikmo seříznutého okraje byla zastoupena pouze u láhve z hrobu 14. K formovaným patří okraj hrnc Bhp. 2. Na rozhraní mezi jednoduchým okrajem formovaným a profilovaným je okraj nádoby

z hrobu 43. Jeho vnitřní linie není plynule konvexní, vnější a vnitřní linie se od sebe mírně rozbíhají. K jednoduchým profilovaným řadíme okraj hrnce z hrobu 17, přičemž profilace se projevuje jako mírné prožlabení vnitřní linie okraje při jeho horní hraně. I když se konkrétní definice jednoduchých okrajů ze Staré Boleslavi (*Boháčová 2003*, 411), Budče (*Bartošková 1997*, 114; *táž 2011*, 290–292) a Mělníka-Rousovic po formální stránce liší, ve všech případech se projevuje potřeba dalšího vnitřního členění a odlišení vlastních jednoduchých okrajů, ať již zaoblených či seříznutých od jejich profilovaných variant.

Okraj profilovaný – s rovnou, esovitou, mírně či výrazněji prožlabenou vnitřní linií a různou profilací vnější linie. K vydělení této skupiny vede skutečnost, že se v rámci středohradištní keramiky setkáváme s celou řadou barvitě profilovaných okrajů, které je obtížné či nemožné jednoznačně přiřadit ke stávajícím typům okrajů (jednoduché, límcovité, kalichovité, zduřelé, vzhůru vytažené), a z úvah o chronologii hradištní keramiky tak v praxi zcela vypadávají. K profilovaným okrajům na pohřebišti v Mělníku-Rousovicích řadíme okraje hrnců z hrobů 18, 21, 35 a z nečíslovaného hrobu (Bhp. 3/M 5170). Ačkoliv okraj hrnce z hrobu 35 se po zmenšení na kresbě může jevit jako okraj jednoduchý, ve skutečnosti se od něj odlišuje. Okraj hrnce z hrobu 21 stojí na rozhraní mezi profilovaným okrajem s vnitřní prožlabenou linií a kalichovitým okrajem.

Okraj límcovitý – s charakteristickým vodorovným odkloněním od těla nádoby, známý zvláště z prostředí raně středověké Prahy, Levého Hradce a Budče, není na nádobách rousovického pohřebiště zastoupen (k definici a chronologickému postavení např. *Bartošková 1997*, 114, obr. 3:III; *táž 2011*, 291–292; *Boháčová 2008*, 104; tab. 14–15; *Čiháková 2012*; *Tomková 2001*, 91, 96).

Okraj kalichovitý – s konkávní, tedy prožlabenou vnitřní a zpravidla esovitou vnější linií (poslední definice *Bartošková 2011*, 290, 292–296; *Boháčová 2003*, 411, 453; *táž 2008*, 104, tab. 14–15; *Čiháková 2012*) registrujeme v Mělníku-Rousovicích na hrnci z hrobu 11.

Oba poslední typy okrajů jsou fakticky variantou okrajů profilovaných, avšak vzhledem k jejich charakterističnosti a poměrně značné odlišitelnosti je klasifikujeme jako typy samostatné.

Výzdoba nádob je provedena hřebenem či jednohrotým rydlem (eventuálně dvojrydlem), přičemž na láhvi (H 14) se oba způsoby výzdoby setkávají. Vzhledem k absenci výraznějšího zastoupení hřebenových vpichů (pouze na torzu nádoby z hrobu 28), jsou výzdobné kombinace jednodušší. Jak hřebenová, tak jednoduchá rytá výzdoba jsou provedeny buď v samostatných řádcích, nebo – a to častěji – šroubovicově taženy. V případě hrnce z hrobu 43 je hřebenový pás tažen tak, že se jednotlivé pásy spojují v jednolitou plochu. Zajímavý případ představuje láhev z hrobu 14, na níž spodní hřebenový pás plynule přechází nejprve do mělkých vlnic s nízkou amplitudou a poté do „zrychlené“, tj. drobnější šikmo skloněné vlnice nad výdutí. Na plecích jsou pak tři samostatné řádky jednoduchých rytých vlnic. Právě tato nádoba má zdobený celý povrch, na rozdíl od hrnců, jejichž výzdoba v podobě pásů či rýh a vlnic se soustřeďuje v horní polovině až horních dvou třetinách. Na některých nádobách je patrná role výdutě jako místa, k němuž je výzdoba orientována. Kombinace hřebenových pásů svírajících vlnici i její provedení na nádobě z hrobu 18 jsou charakteristické pro keramiku pražské šedé řady.

Zaměříme-li se na výzdobu tvořenou jednohrotým rydlem, pak lze na hrnci z hrobu 11 pozorovat, že nejprve byla provedena tenká šroubovicově – na dvakrát, tj. s přerušením – tažená rýha a přes ni vlnice. Proti tomu na nádobě z nečíslovaného hrobu (Bhp. 3/M 5170) je pořadí opačné, rýha jde přes šroubovicově taženou vlnici. Zajímavé je přitom protisměrné vedení rýhy oproti běžnému úzu, tj. zprava doleva namísto obvyklého vedení zleva doprava.

Dna nádob z písčitého materiálu se slídou (H 17, Bhp. 2) jsou plynule spojena se spodní částí těla nádob, zatímco u většiny ostatních je patrná okrajová lišta. Otisk podložky se rýsuje na dně hrnce z hrobu 43. Nejasný otisk činící dojem „tlapky“ je na dně nádoby z hrobu 11. Ke klasickým značkám patří svastika na dnech hrnce z hrobu 35 a nedochované nádoby Bhp. 1 (NM H1-18787; srv. *Matiegka 1913*, tab. IX:3a) či kříž v kombinaci s kružnicí na dně nádoby z hrobu 21.

Ve většině případů je patrná pečlivost věnovaná jak zpracování keramické hmoty či úpravě vnějšího i vnitřního povrchu, ne vždy však provedení výzdoby. Nádoby jsou symetrické a technologické stopy jsou vesměs zahlazeny. Celkově působí – z dnešního pohledu – dobrým estetickým dojmem. Výjimku tvoří nádoba Bhp. 3 (M-5170), která je výsledkem práce velmi nezkušeného či nedbalého hrnčíře počínaje zpracováním keramické hmoty, přes nezahlazené válečky, z nichž byla nádoba tvářena, po neobratně provedenou výzdobu. Nedostatečné schopnosti hrnčíře se projevily rovněž v podobě extrémně malé plochy dna uvnitř nádoby. Nádobka podobné velikosti a charakteristik pochází z pohřebiště „Malovanka“ v Praze-Břevnově (*Tomková 2006*, 124, obr. 7/3).

Porovnáváme-li rousovické nádoby, můžeme z nich vyčíst různé hrnčířské rukopisy. Do **první skupiny** patří nádoba z písčité hlíny s různě četnými, nikoliv však nahodilými, makroskopicky patrnými zrny slídy a hřebenovou vlnicí z nečíslovaného hrobu (Bhp. 2/NM H1-18784) s jednoduchým, pouze

mírně formovaným okrajem a drobnější hřebenovou vlnicí. Odpovídá charakteristice nádob skupiny A z pohřebišť Pražského hradu, tedy keramice starší tradice vycházející z tradic keramiky doby starohradištní (Tomková 2005, 293), což však nemusí apriori odrážet její větší stáří oproti keramice jiných skupin. Celkovým dojmem – na základě použití písčitého materiálu se slídou – bychom možná do této skupiny mohli přiřadit též nádobu z hrobu 17. Její okraj, náznak odsazení těla od podhrdlí a překrytí základní keramické hmoty jemnější hlínou se však již této tradici vymyká a v kontextu pohřebišť Pražského hradu bychom ho řadili spíše do skupiny B, která se drží starších tradic jen v některých znacích, zatímco v jiných rysech se již odráží pokročilejší prvky (Tomková 2005, 293–294). **Druhou skupinu** tvoří nádoby z hrobů 18 a 11 odkazující svými znaky, které tvoří barevný odstín, krupicovitý povrch, tvar okraje, výzdobná kombinace hrnce z hrobu 18, na pražské prostředí, resp. centrální území středních Čech (Praha – Levý Hradec – Budeč) v mladší fázi střední doby hradištní a starší fázi mladší doby hradištní. První z nádob odpovídá skupině C z pohřebišť Pražského hradu, tedy keramice pražské šedé řady, včetně keramiky s límcovitými okraji. Pro tuto skupinu je charakteristický krupicovitý povrch nádob, odstíny šedé a okrové, značná variabilita zvláště profilovaných okrajů, hřebenová a současně též jednoduchá rytá výzdoba v některých případech šroubovicově tažená (Tomková 2005, 295–296). Hrnc z hrobu 11 bychom přiřadili ke skupině D – keramice s kalichovitým okrajem (Tomková 2005, 297). **Třetí skupinu** reprezentují zbylé nádoby, jejichž vzhled je výrazně individuálnější a prozrazuje různé inspirační zdroje. Torzo nádoby z hrobu 28 s dvojkónickým tělem přitom patří k okruhu označovanému jako libočanský typ A (Bubeník 1988, obr. 7, 20, srv. tab. XLVII:3, CCLII, CCLXIII:2, nově jako okruh Hradec–Rubín či Drahůš (Bubeník – Meduna 1994, 186, Abb. 2). Reprezentuje tak poměrně vzácný doklad kontaktů zdejších obyvatel se středním Poohřím.

3.4. Mince

Velmi důležitým nálezem pro datování lokality je denár Břetislava I. objevený v době Matiegkovy nepřítomnosti u jedné z nečíslovaných koster. Mince se bohužel v minulosti ztratila. Jediné informace o ní tak můžeme čerpat z Matiegkova článku (1913, 113): „Nálezem denárku Břetislava (s poprsím a nápisem BRACIZLAVS a na druhé straně poprsí s nápisem S. WENCEZLAVS), který za mé nepřítomnosti u jedné kostry v řadě podle řepových splavů učiněn byl, jest jeden hrob přesněji a pohřebiště celkem povšechně datováno (1037–1055).“

4. SOCIÁLNÍ ASPEKTY

Pohřebiště v Mělníku-Rousovicích neposkytuje dostatek dat vhodných pro podrobnější analýzu z hlediska otázek souvisejících s odrazem sociální struktury, které si zpravidla při studiu pohřebišť klademe. Za zmínku však stojí následující skutečnosti. Na pohřebišti se neobjevují bohatě vybavené dětské pohřby – na rozdíl od pohřebišť v rámci aglomerací Pražského hradu, Levého Hradce, Budče či Klecan – ani dětské hroby s větší sadou esovitých záušnic jako v Brandýsku. V žádné podobě nejsou doložena militaria či součásti jezdecké výbavy. To, že se na tomto pohřebišti nesetkáváme s bohatšími sadami šperků jako na výše uvedených pohřebištích, vyplývá v určité míře z jeho chronologie – chybí zde s jedinou výjimkou kovové šperky patřící do horizontu s podunajským šperkem a šperkem velkomoravského původu či tradice. Na druhé straně k celkovému dojmu relativně „chudého“ pohřebiště přispívá absence větších setů esovitých záušnic, nízký počet náhrdelníků a malé množství v nich obsažených korálků.

Dílní odchylky v úpravě hrobů a uložení nebožtíků, rozdíly ve výbavě či hrob ženy s kaptorgou v kamenném obložení indikují vnitřní strukturovanost pohřbívací komunity, aniž bychom ji však byli schopni blíže charakterizovat.

5. PŮVOD PŘEDMĚTŮ

Do rousovických hrobů byly uloženy z podstatné části předměty pocházející z domácích, resp. středoevropských dílen (keramika, vědra, nože, křesací náčiní, esovité záušnice, prsteny, mince). Domácí původ – na rozdíl od dřívějších hodnocení Schránílových i M. Šolla – předpokládáme i u gombíku. Pouze v případě závěsků a náhrdelníků je původ předmětů barvitější. Zatímco olivovité korálky a kaptorga vznikly nejspíše v domácím prostředí, jantarové perly, korálek z karneolu a s velkou pravděpodobností i segmentované korálky jsou importem z mimočeského území. Ke svým majitelům se dostaly spíše formou vnitřních redistribučních procesů, probíhajících v rovině příbuzenských či ekonomických vztahů, než přímým kontaktem s prostředím dálkového obchodu. Původ melounovitého korálku z hrobu 58 i drobných korálků z náhrdelníků z blíže neurčeného hrobu lze hledat v zásadě v obou směrech.

Předmět	Hroby	Četnost
esovitá záušnice	19, 25, 33, 44, 48, 50, (27 – otisk po náušnici/záušnici?), Bhp. 4	max. 8
prsten	33/2 ks, 48	2
gombík-závěsek	47	1
korálky: sklo+ kaptorga	58	1
korálky: sklo	17, 28, 35	3
korálky: jantar	1, 56	2
korálky: sklo-karneol	Bhp. 6	1
hrnec	11, 17, 18, 21, 28, 35, 43, Bhp. 1, Bhp. 2, Bhp. 3	10
láhev	14	1
vědro	10, 27, 32, Bhp. 10	4
nůž	1, 4, 7, 10, 11, 18, 23, 24, 25, 26, 31, 35, 52, 58	14
spec. nůž s celokov. rukojetí (?)	ad 32–34	1
šídlo	11, 22	2
křesací kámen	4, 7, 31, Bhp. 9	4
ocílka	52, Bhp. 5	2
nůžky	Bhp. 7	1
Fe přezka	Bhp. 8	1
denár	Bhp. 11	1
neurčený artefakt	35	1

Tab. 4. Mělník-Rousovice. Přehled předmětů podle hrobové příslušnosti

6. DATOVÁNÍ

J. Matiegka většinu hrobů zařadil do „*pozdní doby slovanské*“ (Matiegka 1913, 108), horní hranici datování přitom vymezoval nález mince Břetislava I. Ženský hrob s kaptorgou pro jeho odlišnost od většiny hrobů však přičítal „*kultuře merovejské*“. Tento omyl napravil již J. Schráníl (1925, 179). Do konce 10. až 11. století pohřebiště datoval K. Sklepnář (1982, 247).

Ačkoliv se ve výbavě hrobů objevily ozdoby, které jsou charakteristické pro období, v němž dominovaly šperky velkomoravského původu či tradice (gombík) nebo tento okruh památek doprovázejí (olivovité korálky, k chronologii detailně Košta – Tomková 2011, 329–334), jejich sporadicitu a v případě gombíku i stav dochování indikují, že se jedná o doklady pozdního výskytu těchto artefaktů. Jejich výskyt umožňuje uvažovat o počátcích pohřbívání již před polovinou 10. století, není však vyloučena ani možnost o něco pozdějšího zahájení pohřbívání. Těmto závěrům odpovídá absence náušnic s očkem, rovněž opakovaný výskyt esovitých záušnic a korálů z jantaru a karneolu posouvá datování pohřbívání spíše do druhé poloviny 10. století. Značnou část nálezového fondu tvoří výbava, kterou nelze k datování využít (nože, šídla, křesací náčiní) či jejíž datování je příliš široké nebo problematické (vědra, k datování keramických nádob viz níže).

Omezená škála šperků limituje naše možnosti při datování na základě korelace jednotlivých prvků hrobové výbavy. Řada předmětů se vyskytuje samostatně, další pak v kombinacích, o něž se v chronologických úvahách nelze opřít (tab. 4–5).

Využití nádob ke chronologické analýze je problematické. Zařazení nádob do skupin v systému A–D (Tomková 2005, 293–297) nám umožňuje sledovat na keramice řadu mimochronologických faktorů, o stáří nádob však vypovídá jen omezeně. Je pravděpodobné, že nádoba s kalichovitým okrajem sku-

Předměty a jejich kombinace	Hroby
gombík	47
esovitá záušnice	19, 44, 50
esovitá záušnice – prsten	33, 48
esovitá záušnice – nůž	25
záušnice? – vědro	27
náhrd. s kaptorgou – nůž	58
náhrdelník – hrnec	17, 28
náhrdelník – nůž – hrnec – neurčený artefakt	35
jantar	56
jantar – nůž	1
nůž – křesací kámen	4, 7, 31
nůž – ocílka	52
nůž – vědro	10
nůž – hrnec	18
nůž – šídlo – hrnec	11
keramickánádoba/láhev	14
keramickánádoba/hrnec	21, 43
vědro	32
šídlo	22
nůž	23, 24, 26
specializovaný nůž	ad 32–34

Tab. 5. Mělník-Rousovice. Přehled předmětů podle jejich kombinací

piny D jako progresivní typ propojitelný se stratigrafiemi Prahy či Budče bude patřit s velkou pravděpodobností k nejmladším, v případě ostatních však nelze z jednotlivých prvků usuzovat na to či ono stáří. I když pro keramiku skupiny A jsou charakteristické rysy prozrazující návaznost na starohradištní tradici, v žádném případě to neznamena automaticky největší stáří konkrétního zástupce v rámci studovaného souboru, neboť právě „jednoduchost“ těchto nádob mohla být důvodem jejich kontinuální obliby hluboko do 10. století. Ve srovnání s některými dalšími středočeskými pohřebišti je podstatné to, že nekropole v Mělníku-Rousovicích nepatří k těm, na nichž nádoby skupiny A převažují (Žalov-Na Panenské, Žižice), a naopak k charakteristickým znakům patří okraje profilované. Stejně tak je důležité zastoupení ryté výzdoby a šroubovicově vedená hřebenová výzdoba. V důsledku těchto skutečností je na základě dnešního stavu poznání možno soudit na datování keramického souboru do 10. století s tím, že pochopitelně nelze vyloučit, že se do hrobů mohly dostat i nádoby eventuálně vyrobené dříve. I když tradičně předpokládáme, že ukládání nádob do hrobů výrazněji nepřekročilo rok 1000, důkaz pro to, zda nádoba s kalichovitým okrajem nebyla do hrobu 11 uložena až po tomto datu, také nemáme.

Propojíme-li poznatky o různých součástech hrobové výbavy, pak dospíváme k závěru, že otázku počátku fungování rousovického pohřebiště v rámci 10. století je třeba ponechat otevřenou. Ve druhé polovině 10. století již pohřebiště s jistotou existovalo. Nález dnes nedochovaného denáru knížete Břetislava indikuje trvání pohřebiště ještě v průběhu 1. poloviny 11. století. Absenci mincí Vratislava II. a Vladislava I, stejně jako i velkých esovitých záušnic o průměru nad 30 mm považujeme za indicii pro to, že v době kolem poloviny 11. věku nebo v průběhu druhé poloviny tohoto století došlo k ukončení funkce pohřebiště a jeho přesunutí na jiné místo.

7. DALŠÍ PROSTOROVÉ SOUVISLOSTI POHŘEBIŠTĚ

V kontextu se studiem pohřebiště v Mělníku-Rousovicích je třeba se stručně zmínit o jeho prostorových vztazích k okolí. Leží zhruba 1,3 km od mělnického hradu, což je vzdálenost, která spolu s jeho celkovým charakterem dovoluje uvažovat o tom, že se jednalo o pohřebiště blízké osady v podhradí bezprostředně prostorově i funkčně vázané na hrad. Jednou z mála stop po ní by mohlo být torzo spodní části nádoby s hřebenovou výzdobou (M Mělník-5172) pocházející z roku 1896 z prostoru sadu na „Spravedlnosti u továrny mělnické“ (obr. 17A; Sklenář 1982, 244), které lze s velkou pravděpodobností ztotožnit s Matiegkovým odkazem na nález při zřízení městského sadu vedle pozemků cukrovaru (Matiegka 1913, 113). V této poloze přímo nad řekou totiž měly být odkryty kulturní vrstvy, obsahující těž hradištní keramiku.

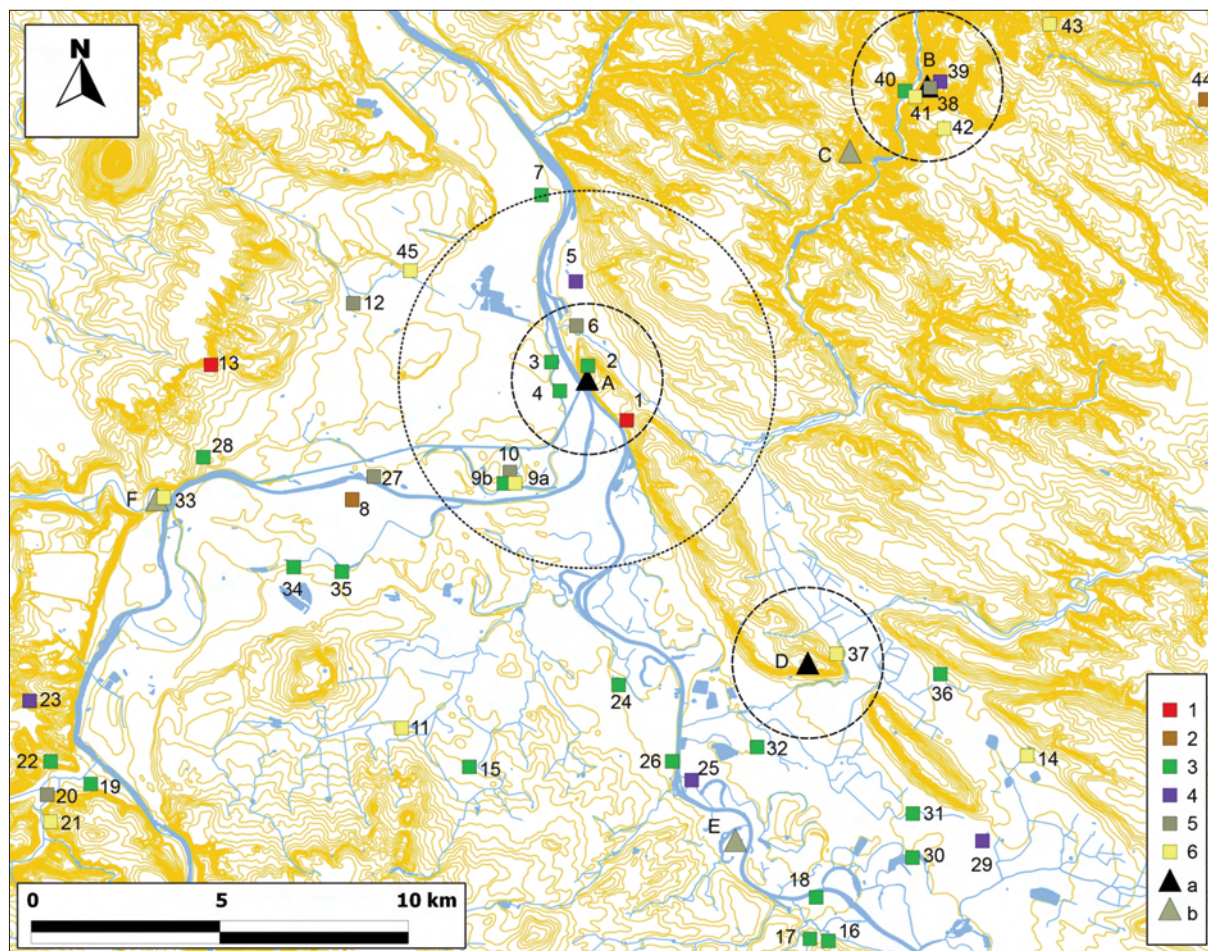
Kromě toho se v mělnickém muzeu (M-5173) nachází další torzo spodní části nádoby pocházející ze zahrady u cukrovaru (obr. 17B; Sklenář 1982, 248), které se do muzea dostalo v 50. letech jako dar mělnického rodáka a Matiegkova žáka J. Malého. Charakter keramické hmoty a podoba hřebenového pásu však nevylučují větší než středohradištní stáří. Otázku hrobové či sídlištní příslušnosti je potřeba považovat jak vzhledem k torzovitosti nádoby, tak k velmi vágním nálezovým okolnostem za otevřenou.

Zajímavý pohled poskytuje přehled pohřebišť v okrese Mělník (obr. 8; tab. 6; viz též níže *Soupis pohřebišť ...*, tam i literatura), zahrnující území jak labského pravobřeží, tak levobřeží, které se prolíná s dolním Povltavím (k odlišnostem obou oblastí Meduna 2002, 52; srv. též Meduna 2004, 2). Z prostorových důvodů je připojena lokalita Vrátno u Mšena, nacházející se již v okr. Mladá Boleslav. Registrováno je 45 lokalit, z nichž však pouze na pohřebišti v Mělníku-Rousovicích a na hradišti Hradsko bylo prozkoumáno pět až šest desítek hrobů. Vůbec největším zkoumaným pohřebištem je mladohradištní pohřebiště ve Vrbně s více jak 240 odborně odkrytými hroby (I. Štefan – L. Varadzin, osobní sdělení). V Daminěvsi bylo ve výkopu pro závlahový systém sice zjištěno 35 hrobů, zkoumány však byly pouze tři (Sklenář 1965, 708–709). V ostatních případech se jedná o nálezy jednotlivých hrobů a izolované nálezy nádob či esovitých záušnic pravděpodobně hrobového původu převážně z doby před 2. světovou válkou, z nichž část dnes již neexistuje. Reprezentují pozůstatky pohřebišť s nám neznámým počtem hrobů, o jejichž skutečné podobě nemáme přesnější představu. Z tohoto důvodu je jejich přínos pro vlastní studium raně středověkého pohřebního ritu jen omezený a jejich dnešní hodnota spočívá především v tom, že jsou bezpečnými indikátory dobového osídlení. Přesto se je pokusme charakterizovat z pohledu jejich topografie a chronologie. Na mapě (obr. 8) jsou lokality rozčleněny následujícím způsobem:

1. Pohřebiště s prezencí šperku velkomoravské tradice. S výjimkou Mělníka-Rousovic a Jeviněvsi, vzdálených od mělnického hradu cca 1,3 a necelých 10 km, se na žádné další lokalitě šperk podunajského či velkomoravského původu či tradice nevyskytuje. Na obou výše uvedených pohřebišti přitom tento šperk zastupují gombíky, nikoliv náušnice. Souběžně však připomeňme, že v případě Mělníka-Rousovic můžeme prokázat trvání pohřebiště až do poloviny 11. století.

Č. na mapě	Lokalita	Gombíky	Nádoby	ESZ do 20 mm	ESZ 20–30 mm	ESZ nad 30 mm	ESZ bez urč. průměru	Další artefakty	Poznámka
MĚLNÍK A JEHO PŘEDPOLÍ									
3	Brozánky, obec Hořín		1						
4	Hořín		1+x?						
2	Mělník-neznámo		2					ostruhy, přezka garnitury	
1	Mělník-Rousovice	x	11	x	x			x	1 gombík
5	Mělník-Mlazice				x				
6	Mělník-Pšovka				x	x			5 záušnic
MĚLNICKO									
8	Bukol			1				x	
45	Cítov								zařazeno dle ritu
36	Čečelice		1						
12	Daminěves				8	1			
7	Dolní Beřkovic		1						
29	Dřísy				4		(7)		
35	Hostín u Vojkovic		1						
38	Hradsko 1			nejméně 2	nejméně 1	nejméně 3	x	x	
39	Hradsko 2				nejméně 2		x		
13	Jeviněves	x							pár gombíků
42	Kanina								hroby „z doby křesťanské“, bez nálezů
40	Kokořínský důl 1		1						
41	Kokořínský důl 2								otisk měděnky na 1 z lebek
14	Konětopy						(3)		
15	Korycany		1						
16	Kostelec nad Labem 1		1						torzo
17	Kostelec nad Labem 2		1						další nelok. nádoba z r. 1909 nedochována
19	Kralupy nad Vltavou 1		4						
20	Kralupy nad Vltavou 2					1		přezka/y	
21	Kralupy nad Vltavou 3		(1)				(x)		
23	Lešany, o. Nelahozeves				1			(fr. ostruhy)	
24	Libiš, o. Neratovice		1						
22	Lobeč, o. Kralupy n. Vlt.		1						
27	Lužec n. Vltavou					2+1	2		
28	Mlčechvosty, o. Vraňany		2					(kulov. knoflík bronz. dutý nebo kamínek)	
25	Mlékojedy, o. Neratovice				10				
31	Nedomice-Ovčáry		1						
26	Neratovice		1						
11	Netřeba								„slovanské“
30	Ovčáry		2						
37	Přívory								kostrové hroby bez nálezů
43	Romanov, o. Mšeno						x		řetízkovitě provlečeny
18	Rudeč, o. Kostelec n. L.		1						
32	Tišice		1						
33	Vepřek, o. Nové Ouholice						(1)		
34	Vojkovic		1						
44	Vrátno u Mšena			1			x		
9a	Vrbno						(5)	(jantar. korálky)	
9b	Vrbno		(1)						
10	Vrbno			x	x	x			

Tab. 6. Raně středověká pohřebiště v okrese Mělník. Předměty uvedené v závorce se nedochovaly. ESZ = esovitá záušnice. Podrobnější údaje k jednotlivým lokalitám viz Soupis pohřebišť na Mělnicku

Obr. 8. Raně středověká pohřebiště na Mělnicku. Menší kružnice vyznačuje okruh o poloměru 2 km, větší 5 km. 1 – prezence šperku velkomoravského tradice; 2 – pouze esovitě záušnice malých průměrů (do 20 mm); 3 – jednotlivé nálezy nádob; 4 – esovitě záušnice pouze středního průměru (20–29 mm); 5 – esovitě záušnice velkých průměrů (nad 30 mm), eventuálně středního průměru; 6 – raně středověká pohřebiště bez bližších opor pro datování; a – hradiště; b – výšinné i nížinné lokality s blíže nedatovaným opevněním a výskytem raně středověké keramiky.

Lokality: 1 – Mělník-Rousovice, 2 – Mělník – neznámo, 3 – Brozánky, obec Hořín, 4 – Hořín, 5 – Mělník-Mlázice, 6 – Mělník-Pšovka, 7 – Dolní Beřkovice, 8 – Bukol, 9a – Vrbno, fara, 9b – Vrbno, čp. 3, 10 – Vrbno, v okolí kostela, 11 – Netřeba, 12 – Daminěves, 13 – Jeviněves, 14 – Konětopy, 15 – Korycany, 16 – Kostelec n. Lab. 1, 17 – Kostelec n. Lab. 2, 18 – Rudeč, obec Kostelec n. Lab., 19 – Kralupy n. Vlt. 1, 20 – Kralupy nad Vlt. 2, 21 – Kralupy n. Vlt. 3, 22 – Lobeč, obec Kralupy n. Vlt., 23 – Lešany, obec Nelahozeves, 24 – Libiš, obec Neratovice, 25 – Mlékojedy, 26 – Neratovice, 27 – Lužec n. Vlt., 28 – Mlčechvosty, 29 – Dřísy, 30 – Ovčáry, 31 – Nedomice-Ovčáry, 32 – Tišice, 33 – Vepřek, obec Nové Ouholice, 34 – Vojkovic, 35 – Hostín u Vojkovic, 36 – Čečelice, 37 – Přívory, 38 – Hradsko, obec Mšeno, hradiště, 39 – Hradsko, obec Mšeno, Na vršku, 40 – Kokořínský důl 1, 41 – Kokořínský důl 2, 42 – Kanina, 43 – Romanov, obec Mšeno, 44 – Vrátno u Mšena, dnes okr. Mladá Boleslav, 45 – Cítov. A – Mělník, B – Hradsko, C – Bosyně, D – Přívory, E – Kozly, F – Vepřek. Autoři: R. Brejcha a K. Tomková

2. Pohřebiště s doloženým výskytem esovitých záušnic malých průměrů do 20 mm, která tak mohou pocházet již z 10. století (Bukol, Vrátno).

3. Lokality s jednotlivými nálezy celých nádob, nejčastěji v počtu jedné až dvou, jejichž hrobový původ je jistý či pravděpodobný. Na základě dosavadních představ o chronologii raně středověkého hrobového inventáře nepřekročil v Čechách zvyk vkládání nádob výrazněji rok 1000.

4. Pohřebiště s nálezy esovitých záušnic pouze středního průměru (20–29 mm), na nichž se mohlo podle současných chronologických představ začít pohřbívat nejdříve v 11. století (Mělník-Mlázice, Dřísy, Lešany, Mlékojedy a Hradsko „Na vršku“).

5. Pohřebiště s doloženými esovitými záušnicemi velkých průměrů (nad 30 mm), případně doprovázenými záušnicemi středního průměru (Mělník-Pšovka, Kralupy nad Vltavou 2, Lužec nad Vltavou,

Hradsko/hradiště a především Vrbno). Jejich počátky mohou sahát do 11. století, v každém případě pak fungovala ve 12. století. Ve Vrbně, kde byly nalezeny i záušnice středních průměrů a dvě ražby náležející do doby knížecí vlády Vratislava II. (1061–1085), lze počátek pohřbívání již v 11. století prokázat s jistotou (Štefan – Varadzin 2007, 43).

6. Raně středověké hrobové nálezy bez bližších údajů umožňujících datování.

Podíváme-li se na registrované lokality z pohledu chronologie a vzdálenosti od mělnického hradu či dalších hradišť, pak v okruhu do 2 km od mělnického hradu se nacházela středohradištní pohřebiště v Hoříně, Mělníku-Rousovicích a Brozánkách, na něž připadá pouze jedna lokalita s počátkem nejdříve ve 12. století (Mělník-Pšovka).

V následujícím okruhu zahrnujícím vzdálenost 2–5 km od Mělníka pohřebiště řídno a izolované nálezy indikují existenci neprozkoumaných pohřebišť 10. až 11. století v Dolních Beřkovicích a Mělníku-Mlazicích. Zajímavý případ představuje situace ve Vrbně. V současnosti je to jediná obec, v jejímž intravilánu byly v relativně těsné blízkosti zjištěny stopy jak staršího pohřebiště s nálezy keramiky, jantarových korálků a esovitých záušnic neurčených průměrů, tak mladšího pohřebiště s výskytem esovitých záušnic středních a velkých průměrů nad 30 mm (Ottenwelter et al. 2012). Na tuto skutečnost upozornil již J. Klápště (1999, 801–802), přičemž I. Štefan a L. Varadzin (2007, 43) konstatují mezi oběma pohřebišti absenci kontinuity. Ve své podstatě však k řešení této otázky nemáme vzhledem k torzovitým a neúplným informacím o starším z pohřebišť dostatek podkladů.

Pohřebiště zvláště středohradištního stáří přibývá v okruhu 5, resp. 6–10 km. Pohřebiště s velkými esovitými záušnicemi jsou i tam méně četná a vůbec neregistrujeme lokality, které bychom mohli bezpečně zařadit do 11. století, tj. lokality s esovitými záušnicemi pouze středního průměru (20–29 mm). Pohřebiště se nacházejí i za hranicí 10 km, tam se však potkáváme již i s dalšími hradišti (Hradsko, Přívory) či lokalitami s doloženým opevněním či výšinným osídlením (Bosyně-Hrádek, Kozly, Vepřek – východně kostela). Zatímco s Hradskem je svázáno kromě mladohradištního pohřebiště i několik poloh s hroby středohradištními (tab. 6; Šolle 1977, 333, 379, 381; týž 1978, obr. 35), v případě dalších nebyly hrobové nálezy zatím registrovány. Informace o hrobu s dřevěným obložením bez výbavy jsou příliš málo na prokázání jeho vazby k hradišti Přívory (k datování hradiště nejen do starohradištního, ale i středohradištního období Profantová 2002, 40, 42). Pohřebiště za hranicí 15 km, z nichž část se soustřeďuje na Kralupsku a část v Polabí, již ponecháváme mimo rámec této studie. Ve všech pásmech můžeme konstatovat úbytek známých pohřebišť z horizontu provázaného esovitými záušnicemi velkých průměrů od 30 mm výše (k interpretaci archeologických pramenů mladohradištních pohřebišť v kontextu počátků farní organizace Štefan – Varadzin 2007, 33–53).

Prostřednictvím této analýzy se vyčleňuje velmi úzká skupina hrobových nálezů, jejichž obyvatelé můžeme spojovat s osídlením bezprostředně svázaným s mělnickým hradem (Hořín, Brozánky na labském levobřeží, Mělník-Rousovice a snad i Mělník-Mlazice na labském pravobřeží). V 10. století se přitom na labském pravobřeží pohřbívalo v okolí mělnického hradu pouze na pohřebišti v Mělníku-Rousovicích, které na základě větší vzdálenosti od hradu a skladby hrobového inventáře s jistou opatrností interpretujeme jako pohřebiště podhradní osady. Na otázku, proč se v oblasti mělnického hradu a jeho nejbližším okolí nesetkáváme s horizontem hrobů sklonku 9. až první třetiny 10. století se šperkem podunajského okruhu a velkomoravského původu či tradice, ačkoliv jejich jednotlivé exempláře na pohřebišti v Mělníku-Rousovicích vzácně registrujeme (gombík, olivovité korálky), a proč se nesetkáváme s hroby, které by indikovaly přítomnost ozbrojené složky či jedinců výrazněji demonstrujících své sociální postavení, zatím neznáme odpověď.

Soupis pohřebišť a dalších pravděpodobných dokladů pohřebních aktivit na Mělnicku

Brozánky, obec Hořín

Poloha: nelokalizováno, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: 90. léta 19. století. Literatura: *Sláma* 1977, 27.

Bukol

Poloha: nelokalizováno, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: počátek 20. stol. Literatura: *Píč* 1909, 330; *Sláma* 1977, 27–28.

Cítov

Poloha: východní část obce. Doba výzkumu: 1998. Literatura: nepublikováno; dle *Meduna* 2000.

Čečelice

Poloha: nelokalizováno, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: před 1934. Literatura: *Sklenář* 1966, 33; *Sláma* 1977, 28.

Daminěves

Poloha: č. kat. 129/1 při východním okraji obce. Doba výzkumu: 1964. Literatura: *Sklenář* 1965, 708–710; *Sláma* 1977, 34.

Dolní Beřkovice

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: před 1959. Literatura: *Sklenář* 1966, 33.

Dřísy

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: neuvědlena.
Literatura: *Sláma* 1977, 40.

Hořín

Poloha: západní část zámeckého parku. Doba výzkumu: 18. století, 1811. Literatura: *Sklenář* 1966, 32; *týž* 2011, 78; *Sláma* 1977, 41.

Hostín u Vojkovic

Poloha: dvůr domu čp. 9, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: 1940. Literatura: *Sklenář* 1966, 34; *Sláma* 1977, 42.

Hradsko 1

Poloha: hradiště. Doba výzkumu: od roku 1819, 1971–1972. Literatura: *Píč* 1909, 334; *Sklenář* 1966, 33; *týž* 2011, 299–300.

Hradsko 2

Poloha: „Na vršku“. Doba výzkumu: 1929. Literatura: *Sklenář* 1966, 33; *Šolle* 1977, 333, 379, 381; *týž* 1978, obr. 35.

Jeviněves

Poloha: cesta do Ledčic a Mlčechvost JZ obce. Doba výzkumu: 1928. Literatura: *Sláma* 1977, 47.

Kanina

Poloha: u Kalu. Doba výzkumu: kolem roku 1852. Literatura: *Sklenář* 2011, 115.

Kokořínský důl 1

Poloha: čp. 6. Doba výzkumu: 1914. Literatura: *Šolle* 1977, 333, 381; *týž* 1978, obr. 35.

Kokořínský důl 2

Poloha: parc. 536/2 nebo 538 proti hostinci U Grobiána, pozemek čp. 23. Doba výzkumu: 1942. Literatura: *Šolle* 1977, 333, 381; *týž* 1978, obr. 35.

Konětopy

Poloha: „Dlouhý běh“. Doba výzkumu: 1938. Literatura: *Sláma* 1977, 51, 53.

Korycany

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: neuvědlena.
Literatura: *Sláma* 1977, 53.

Kostelec nad Labem 1

Poloha: hřbitov u kostela sv. Martina, neznámý nálezový kontext. Doba výzkumu: 1911. Literatura: *Sláma* 1977, 53.

Kostelec nad Labem 2

Poloha: T. G. Masaryka 80/325, neznámý nálezový kontext. Doba výzkumu: neuvědlena. Literatura: *Sklenář* 1973, 21, Taf. LI:6; *Sláma* 1977, 53.

Kostelec nad Labem 3

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: 1909. Literatura: *Sláma* 1977, 53.

Kralupy nad Vltavou 1

Poloha: nádraží. Doba výzkumu: 1855, 1931/1927. Literatura: *Sklenář* 2011, 137; *Sláma* 1977, 61.

Kralupy nad Vltavou 2

Poloha: západní část města při cestě k Mikovicím, neznámý nálezový kontext. Doba výzkumu: 1929. Literatura: *Sklenář* 1966, 34; *Sláma* 1977, 61.

Kralupy nad Vltavou 3

Poloha: Minice – nelokalizováno, neznámý nálezový kontext. Doba výzkumu: před 2. světovou válkou. Literatura: *Sláma* 1977, 61.

Lešany, obec Nelahozeves

Poloha: dům, parc. č. 175/19. Doba výzkumu: 1929. Literatura: *Sláma* 1977, 66.

Libiš, obec Neratovice

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: 1930. Literatura: *Sklenář* 1966, 34; *Sláma* 1977, 69.

Lobeč, obec Kralupy n. Vlt.

Poloha: vrch Hostibejk, strana k Mikovicím. Doba výzkumu: nejpozději 1868. Literatura: *Sklenář* 1985, 16; *týž* 2011, 172.

Lužec n. Vltavou

Poloha: náves. Doba výzkumu: 1997 (též starší blíže nelokalizované nálezy). Literatura: *Ježek* 1990, 381–383; *Píč* 1909, 341; *Sláma* 1977, 74.

Mělník-neznámo

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: před 2. světovou válkou. Literatura: *Sláma* 1977, 79.

Mělník-Rousovice

Poloha: v prostoru cukrovaru. Doba výzkumu: 1912–1913. Literatura: *Matiegka* 1913; *Sláma* 1977, 74–79.

Mělník-Mlázice

Poloha: u čp. 1427. Doba výzkumu: 1975. Literatura: *Sklenář* 1985, 15.

Mělník-Pšovka

Poloha: u kláštera, pravděpodobně z hrobů. Doba výzkumu: 1955. Literatura: *Sláma* 1977, 79.

Mlčechvosty, obec Vraňany

Poloha: SZ obce, „V zahájeným“, pole pod vrchem Škarechovem u studánky Mračanky. Doba výzkumu: 1853. Literatura: *Píč* 1909, 341; *Sklenář* 2011, 189; *Sláma* 1977, 80.

Mlékojedy, obec Neratovice

Poloha: centrum obce, u domu č. 37. Doba výzkumu: 1964. Literatura: *Sklenář* 1966, 33; *Sláma* 1977, 80.

Nedomice-Ovčáry

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: neuvědlena. Literatura: *Sklenář* 1973, 21.

Neratovice

Poloha: před domem čp. 11, neznámý nálezový kontext. Doba výzkumu: před rokem 1913. Literatura: *Sklenář* 1973, 20; *Sláma* 1977, 82.

Netřeba

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: před rokem 1940. Literatura: *Sláma* 1977, 82.

Ovčáry

Poloha: poloha „Homolka“, parc. č. 124, 125 a 400/2. Doba výzkumu: od 30. let 20. stol., 1937, 1960. Literatura: *Sklenář* 1966, 33; *Sláma* 1977, 87.

Přívory

Poloha: objekty JZD nad Košateckým potokem, SV úpatí návrší „Na hradě“ („Na punčoše“). Doba výzkumu: 1973. Literatura: *Sklenář* 1982, 338, 341.

Romanov, obec Mšeno

Poloha: proti kostelu u silnice. Doba výzkumu: 1858.
Literatura: *Sklenář 2011*, 193.

Rudeč, obec Kostelec nad Labem

Poloha: náves před čp. 2, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: 1906. Literatura: *Sklenář 1973*, 20; *Sláma 1977*, 53.

Tišice

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: kolem 1930.
Literatura: *Sláma 1977*, 163.

Vepřek, obec Nové Ouholice

Poloha: nelokalizováno, neznámý nálezový kontext.
Doba výzkumu: před 1890. Literatura: *Píč 1909*, 349; *Sklenář 2011*, 351–352; *Sláma 1977*, 172.

Vojkovic

Poloha: nelokalizováno. Doba výzkumu: za 2. světové války. Literatura: *Sláma 1977*, 173.

Vrátno u Mšena

Poloha: severně obce, silnice k nádraží. Doba výzkumu: před 1909. Literatura: *Píč 1909*, 350; databáze archeologické sbírky Národního muzea, i. č. 55068.

Vrbno

Poloha: fara. Doba výzkumu: 1863. Literatura: *Sklenář 2011*, 360.

Vrbno

Poloha: čp. 3. Doba výzkumu: 1933. Literatura: čj. 2610/1933 (Archiv NZ ARÚ Praha); *Hásková – Nechvátal 1993*, 72–88; *Sláma 1977*, 174.

Vrbno

Poloha: v okolí kostela. Doba výzkumu: 1966, 1969, 1970, 2005. Literatura: *Sláma 1977*, 174; *Hásková – Nechvátal 1993*, 72–88; *Otteweller et al. 2012*, 525–526.

8. ZÁVĚR

Analýza pohřebišť mělnického regionu prokázala na předpolí hradu Mělníka nevelkou koncentraci pohřebišť, z nichž pohřebiště v Mělníku-Rousovicích je svými šesti desítkami hrobů nejen největším známým pohřebišťem této koncentrace, ale pro období 10. až první poloviny 11. století i celého Mělnicka. Jeho vzdálenost od hradu i charakter pohřebních výbav dovoluje uvažovat o tom, že se jednalo spíše o pohřebiště blízké osady v podhradí, než o pohřebiště hradních obyvatel. Přes údaje o pravidelném uspořádání hrobů v řadách je patrná vnitřní variabilita hrobů prokazující, že v jejich úpravě i výbavě stále ještě převažovala individualita nad uniformitou. Přes absenci hrobů, které by nás při interpretaci pohřebišť bezprostředně orientovaly směrem k elitě a přemyslovské družině, můžeme v některých nálezech spatřovat ohlasy kontaktu s hradským prostředím.

Absence náušnic podunajského typu a velkomoravského původu či tradice, stejně jako náušnic s očkem indikují zahájení pohřbívání nejspíše až v průběhu 2. třetiny 10. století.

Nejstarší generace zdejších pohřbených snad mohla zažít události sklonku 9. století, větší část svého života její zástupci prožili v 1. polovině 10. věku, další generace již žily v době státu přemyslovských Boleslavů a v době, kdy na Mělníku působila kněžna Emma. Předpokládáme-li kontinuální fungování pohřebišť, pak zastoupení jsou i ti, za jejichž života český stát procházel a vypořádával se s vážnou krizí v závěru 10. a na počátku 11. století. Mince Břetislava I. vymezuje závěrečnou etapu existence pohřebišť kolem poloviny 11. století či nedlouho po ní.

Náš příspěvek můžeme uzavřít konstatováním, že zpracování pohřebišť v Mělníku-Rousovicích prokazuje potřebu a užitečnost návratů ke starým muzejním fondům. Jejich revize přispívá jak k bezprostřednímu rozšíření poznatků o studovaných tématech, tak především k vytvoření bezpečných pramenných východisek pro poznání budoucí.

MĚLNÍK-ROUSOVICE – KATALOG

Hrob 1 (obr. 9)

P: „Kostra dívky, 147 cm dlouhá, úplně natažená, ruce podle trupu; u pravé ruky nožik (1), na krku jantarový korálek (2). Hrob byl ostře ohraničen temnými, obdélníky tvořícími pruhy. (Tab. IX., obr. 18. a 19.)“

1. Železný nůž. Nůž s oblým hřbetem a odsazeným řapem. Délka 67,5 mm; délka čepele 51,5 mm; šířka čepele 13 mm. Na čepeli se zachovaly pozůstatky pochvy, tvořené dřevěným jádrem pokrytým tenkou vrstvou další organické látky (pravděpodobně usně). Na povrchu pochvy se při zadní hraně čepele nachází fragment textilu. U: inv. č. NM H1-18772.

2. Jantarový korálek. Korálek jantarový dvojkónický, hraněný, osmistěn, hrany silně otřené. Průměr 12,7 mm; délka 7,9 mm. U: inv. č. NM H1-18773.

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 108, tab. IX:18, 19; Sláma 1977, 75, Abb. 20:4, 12.

Hrob 2

P: „Kostra ženy středního věku, 156 cm dlouhá, méně dobře zachovalá, bez milodarů; zbytky prken.“

A: Dospělý jedinec (žena?), matusus I-II.

Lit: Matiegka 1913, 108.

Hrob 3

P: „Kostra muže 155 cm dlouhá.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 108.

Hrob 4 (obr. 9)

P: „Kostra muže, 175 cm dlouhá; podle pravého předloktí delší nožik (1) a křesací kámen (2) (obr. 16.).“

1. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem a částí odsazeného řapu. Větší část řapu se nezachovala. Ostří čepele je v oblasti hrotu poškozené, nezachovala se hrotová partie v délce maximálně 2 mm. Dochovaná délka 131,3 mm; dochovaná délka čepele 126,1 mm; šířka čepele 20,2 mm. Stopy dřeva na čepeli i řapu. U: inv. č. NM H1-18774.

2. Křesací kámen. Hrubě opracovaný silicitový ústěp šedookrové barvy. Délka 44,2 mm; šířka 24 mm; výška 8 mm. U: inv. č. NM H1-18775.

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 108, tab. IX:16; Sláma 1977, 75, Abb. 20:17.

Hrob 5

P: „Kostra děčka 5–6 letého, 107 cm dlouhá.“

A: Dítě, infans I (5–6 let).

Lit: Matiegka 1913, 108.

Hrob 6

P: „Kostra muže staršího, hlavou k jihozápadu položená.“

A: Dospělý jedinec (spíše muž), matusus I-II.

Lit: Matiegka 1913, 108.

Hrob 7 (obr. 9)

P: „Kostra ženy, po levé straně nožik (1), po pravé křesací kámen (2) (obr. 11. a 12.).“

1. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem a odsazeným řapem. Délka 127 mm; délka čepele 106,1 mm; šířka čepele 16,3 mm. U: inv. č. NM H1-18776.

2. Křesací kámen. Hrubě opracovaný silicitový ústěp šedé barvy, na jedné straně zachována kůra. Délka 29,5 mm; šířka 15 mm; výška 6,5 mm. U: inv. č. NM H1-18777.

A: Dospělý jedinec (spíše muž), adultus I-II.

Lit: Matiegka 1913, 108, tab. IX:11,12; Sláma 1977, 75, Abb. 20:21.

Hrob 8

P: „Kostra muže středního věku, prý na levém boku skrčeně uložená.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 108; Sláma 1977, 75.

Hrob 9

P: „Kostra mladé ženy, 140 cm dlouhá, hlavou k jihu, ruce v lokti poněkud ohnuté.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 108; Sláma 1977, 75.

Hrob 10 (obr. 9)

P: „Kostra děčka 5–6letého, 1 m dlouhá, hlavou k jihozápadu položená; při pravé ruce nožik (1), u nohou obruče a držadlo okůvku (2) (obr. 10.).“

1. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem. Čepel se směrem k týlu zužuje bez zřetelného přechodu do řapu. Zadní část nože chybí. Dochovaná délka 139,6 mm; max. šířka čepele 21 mm. U: inv. č. NM H1-18 779.

2. Vědro. Železná kování dřevěného oválného vědra, značně zkorodovaná a zdeformovaná tlakem (zploštělá). a) Držadlo z hraněného prutu o max. tloušťce 9 × 4,5 mm, zakončené háčky, jejichž konce jsou stočené do oka. Prut je uprostřed nejširší a směrem ke koncům se zužuje. Původní rozpětí držadla se pohybovalo mezi 180 a 190 mm. – b) Kotvovitá ataše z hraněného prutu s jedním ramenem odlomeným (výška ataše 46 mm, síla prutu cca 6 mm). Rozpětí rukojeti cca 160 mm. – c) Zdeformovaná oválná obruč obdélného průřezu s patrnými zbytky spoje. Zachována kompletně. Průměrná šířka 7 mm; tloušťka 3 mm; průměr (zdeformovaný) 234 × 146 mm. – d) Zdeformovaná oválná obruč obdélného průřezu se zachovaným místem spoje. Zachována kompletně, přelomena. Průměrná šířka 7 mm; tloušťka 3 mm; průměr (zdeformovaný) 205 × 154 mm. U: inv. č. NM H1-18778.

A: Dítě, infans I (6–7 let).

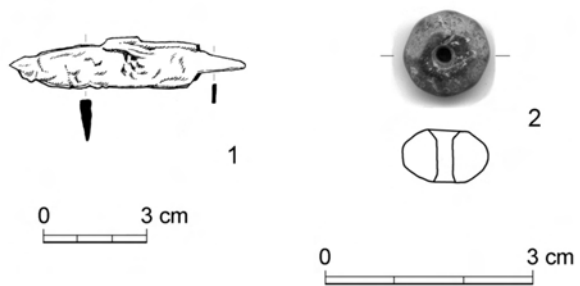
Lit: Matiegka 1913, 108, tab. IX:10; Sláma 1977, 75, Abb. 20:23.

Hrob 11 (obr. 10)

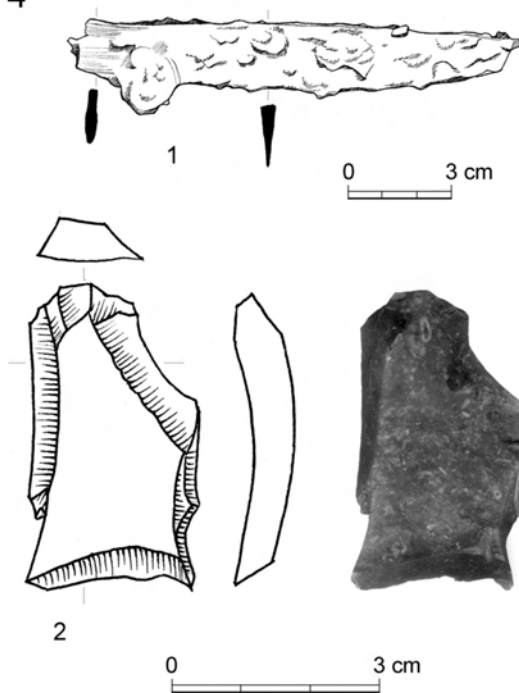
P: „Kostra muže středního věku, 154–155 cm dlouhá, u levé nohy velká nádoba (1), podle levého předloktí nůž (2) a šídlo železné (3) (obr. 6. a 20.).“

1. Hrnc s kalichovitým okrajem. Výška 124–126 mm; průměr okraje 157 mm; výška výdutě 79 mm; průměr výdutě 155 mm; průměr dna 85 × 90 mm. Barva bělošedá. Výzdoba rytá, šroubovicově tažená. Otisk na dně/neidentifikovatelná značka. U: M. Mělník 5171 (staré č. 2670).

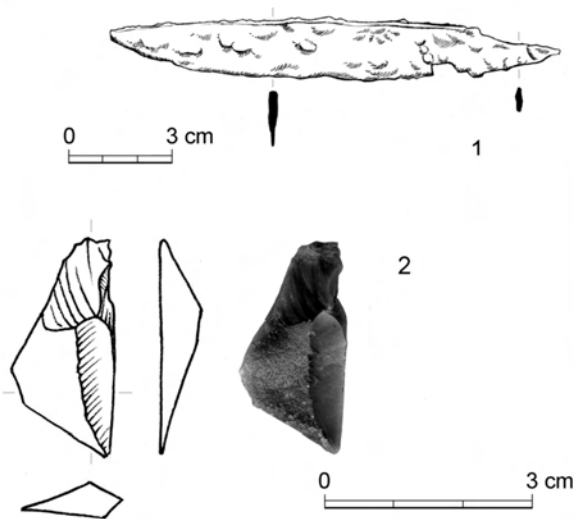
H 1

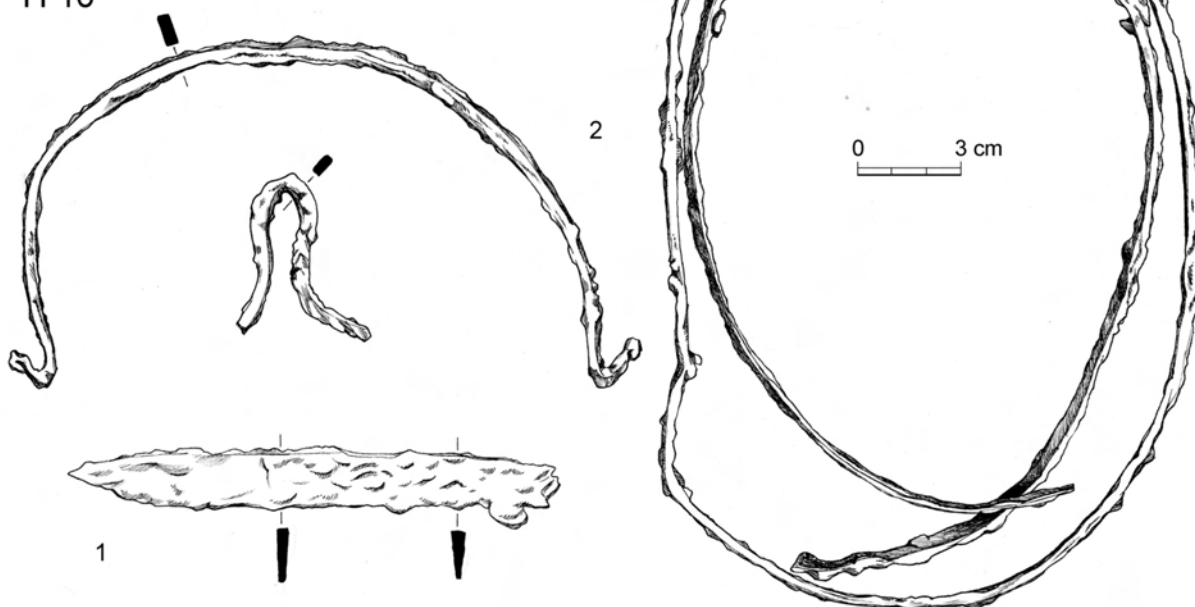
H 4

H 7

H 10

Obr. 9. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 1, 4, 7, 10. Kresby L. Raslová

2. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem a jednostranně odsazeným řapem, ve dvou zlomcích, špička odlomena. Dochovaná délka 142 mm; dochovaná délka čepele 106 mm; max. šířka 17,5 mm. Pod korozí náznak krevní rýhy. Stopy dřeva na řapu. U: M. Mělník 5162 (staré č. 2671).

3. Železné šídlo. Šídlo se dvěma nestejně dlouhými hroty zhotovené z tyčinky obdélného průřezu. Délka 53,5 mm; max. šířka 8,7 mm. U: inv. č. NM H1-18780.

A: Dospělý jedinec (spíše muž?), maturus II–senilis.

Lit: *Matiegka* 1913, 108, tab. IX:6, 20; *Sláma* 1977, 75, Abb. 20:6, 25, Taf. XVI:7.

Hrob 12

P: „Kostra malého děčka, hlavou k jihovýchodu položená.“

A: Dítě, infans I.

Lit: *Matiegka* 1913, 108.

Hrob 13

P: „Kostra ženy 154 cm dlouhá, hlavou k jihovýchodu, obličej k levé straně nakloněný, pravé rameno v lokti ohnuté, levé natažené.“

A: Neurčitelný jedinec, adultus II–maturus.

Lit: *Matiegka* 1913, 108.

Hrob 14 (obr. 10)

P: „Kostra silného muže; u nohou t. j. před nimi pěkná nádoba s úzkým hrdlem (1) (obr. 4).“

1. Láhev s jednoduchým okrajem a válcovitým ústím s límcem. Výška 228 mm; průměr okraje 81 mm; výška výdutě 105 mm; průměr výdutě 174 mm; průměr dna 67 mm. Barva šedá. Výzdoba rytá a hřebenová. U: inv. č. NM H1-18781.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108, tab. IX:4; *Sláma* 1977, 75, Taf. XIII:11.

Hrob 15

P: „Rozrušený hrob 2–3letého (?) děčka.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108.

Hrob 16

P: „Kostra muže, 172 cm dlouhá.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108.

Hrob 17 (obr. 10)

P: „Kostra jednorozčného dítěte; při levém uchu 3 skleněné korálky, dále jeden skleněný korálek tvaru olivy (1); u nohou nádoba (2); kostra úplně setlelá, toliko lebka lépe zachovaná.“

1. Náhrdelník ze 4 skleněných korálků. a) Korálek olivovitý, čtyřlaločný, ze světle zeleného průsvitného skla. Slepený z fragmentů, téměř kompletní. V navlékacím otvoru se zachovaly zbytky trubičky z barevného kovu. Maximální průměr 12,2 mm; délka 22,2 mm. — b) Korálek segmentovaný, trojdílný, vrstvený, s kovovou fólií (?), zlatistý. Maximální průměr 4,4 mm; délka 12,6 mm. — c) Korálek segmentovaný, dvoudílný, z bezbarvého průhledného skla. Maximální průměr 4,4 mm, délka 8,7 mm. — d) Korálek prstencovitý ze žlutého průsvitného skla, slabá iris. Průměr 4,25 mm; délka 1,2 mm. U: inv. č. NM H1-18782, 18783.

2. Hrnc s profilovaným okrajem. Výška 109–110 mm; rekonstruovaný průměr okraje 134–136 mm (většina

okraje je dosádrována); výška výdutě 70 mm; průměr výdutě 125 mm; průměr dna 60 mm. Barva okrová s šedými plochami. Výzdoba hřebenová. **Pozn.:** V katalogu J. Slámy (1977, Taf. XIII:2) je v souladu s inventární knihou Národního muzea jako nádoba z hrobu 17 uvedena nádoba NM H1-18784. V souvislosti s revizí souboru uloženého v muzeu v Mělníku se ukázalo, že tato nádoba pochází z nečíslovaného hrobu a z hrobu 17 ve skutečnosti pochází nádoba uložená ve sbírkách mělnického muzea, jak vyplývá z uvedení čísla hrobu přímo na této nádobě. K chybě v evidenci Národního muzea došlo zřejmě v důsledku časového odstupů mezi výzkumem a zaevidováním v roce 1916. U: M. Mělník 5169 (staré č. 2668).

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108; *Sláma* 1977, 75, Abb. 20:7, 16, správná nádoba Taf. XIII:4.

Hrob 18 (obr. 11)

P: „Kostra starší ženy se senilními změnami na lebce, 151 cm dlouhá, u pravého boku nožik (1), u nohou hrnc 10,6 cm vysoký (2) (obr. 2).“

1. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem a odsazeným řapem. Chybí hrotová partie čepele. Dochovaná délka 106,5 mm; dochovaná délka části čepele 67 mm; max. šířka 22,5 mm. Stopy dřeva na řapu. U: inv. č. NM H1-18785.

2. Hrnc s profilovaným okrajem. Výška 106 mm; průměr okraje 106 mm; výška výdutě 67 mm; průměr výdutě 115 mm; průměr dna 67 mm. Barva okrová a šedá. Výzdoba hřebenová. U: Hrdličkovo muzeum člověka, b. č.

A: Dospělý jedinec, adultus – maturus.

Lit: *Matiegka* 1913, 108, tab. IX:2; *Sláma* 1977, 75–76, Abb. 20:22, Taf. XVI:3.

Hrob 19 (obr. 11)

P: „Kostra dívky, 147–148 cm dlouhá; u levého ucha zbytky záušnice z tenkého bronzového drátu, na konci S-ovitě zatočeného (1). Hlava a trup podložen kamením.“

1. Esovitá záušnice. Fragment záušnice – esovitá klička a krátký úsek oblouku. Poškozena korozí. Průměr nezměřitelný; síla drátu 1,5 mm; šířka es 2 mm; délka es 5,6 mm. Slitina mědi s dalšími kovy. U: inv. č. NM H1-18786.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108; *Sláma* 1977, 76.

Hrob 20

P: „Kostra muže 176 cm dlouhá.“

A: Dospělý jedinec, adultus II+.

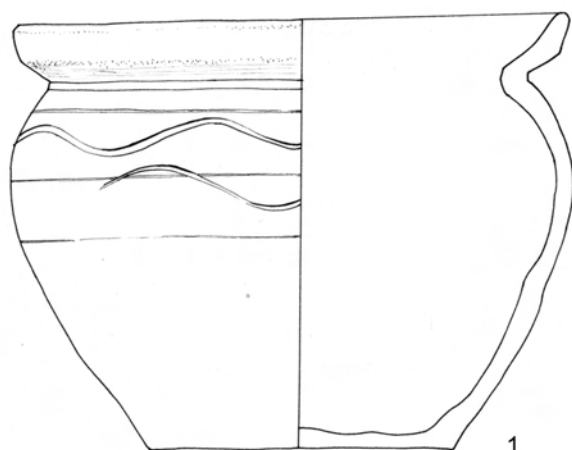
Lit: *Matiegka* 1913, 108.

Hrob 21 (obr. 11)

P: „Kostra 4letého děčka, 85 cm dlouhá; u nohou nádoba se značkou na dně (1) (obr. 8).“

1. Hrnc s profilovaným prožlabeným okrajem. Výška 88 mm; průměr okraje 128–130 mm; výška výdutě 65 mm; průměr výdutě 120 mm; průměr dna 70–72 mm. Barva okrová se šedými skvrnami. Výzdoba rytá (?), nezřetelná mělká široká šroubovicově tažená rýha. Značka na dně. **Pozn.:** V katalogu J. Slámy (1977) je v souladu s inventární knihou Národního muzea jako nádoba z hrobu 21 uvedena nádoba NM H1-18787 (viz další nálezy hrobového původu: Hbč. 1). V souvislosti s revizí souboru uloženého v muzeu v Mělníku se ukázalo, že

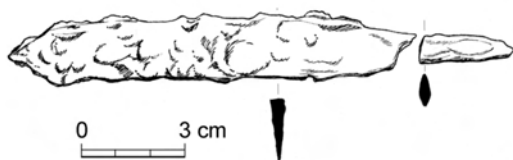
H 11

1

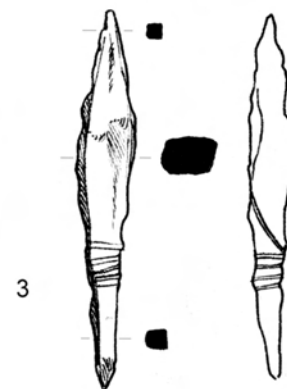

0 3 cm

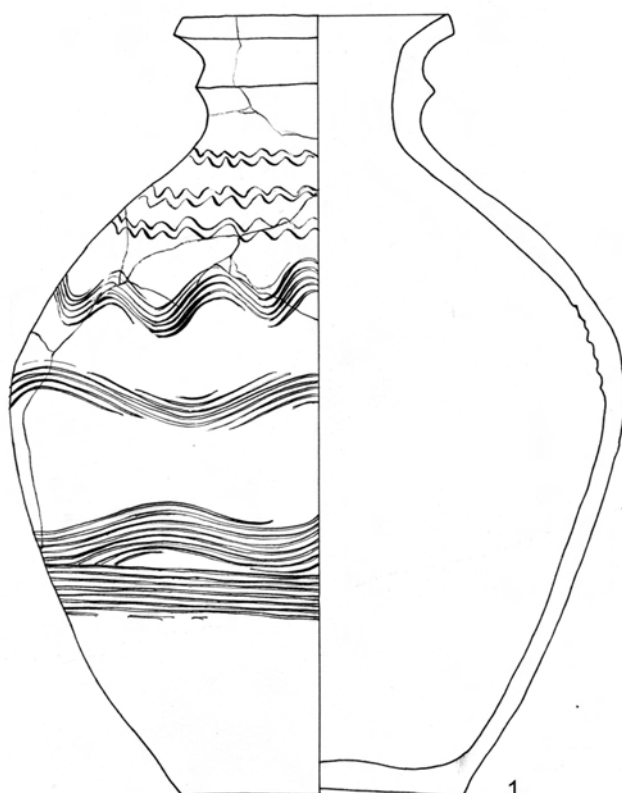
2

0 3 cm

3

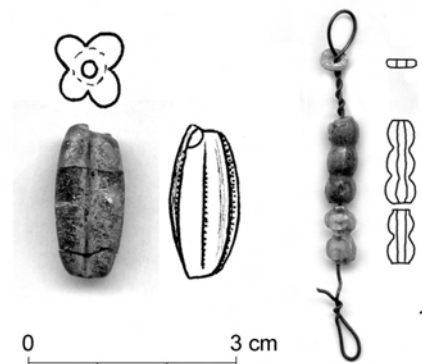
H 14

1

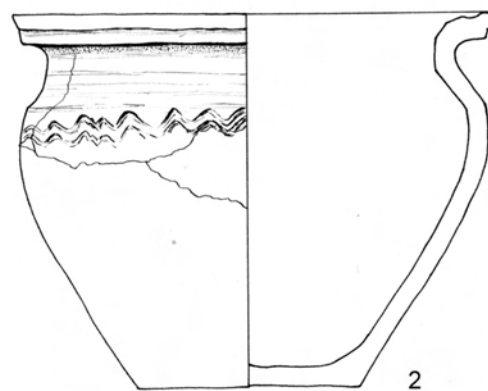
0 3 cm

H 17

0 3 cm

1

2

0 3 cm

Obr. 10. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 11, 14, 17. Kresby M. Housková a L. Raslová

tato nádoba pochází z nečíslovaného hrobu a z hrobu 21 ve skutečnosti pochází nádoba uložená ve sbírkách mělnického muzea. Oporou je uvedení čísla hrobu na nádobě ze sbírek muzea Mělník a Matiegkova publikace (1913, 111–112, tab. IX). K chybě v evidenci Národního muzea došlo zřejmě v důsledku časového odstupe mezi výzkumem a zařizováním v roce 1916. U: M. Mělník 5168 (staré č. 2669).

A: Dítě, infans I (3–5 let).

Lit: Matiegka 1913, 108, tab. IX:8; Sláma 1977, 76.

Hrob 22

P: „Kostra silného muže, zcela mělce (půl metru hluboko) uložená; lebka chyběla, byla patrně již dříve odstraněna; loket v úhlu ohnutý; po levém boku železné šídlo (1).“

1. Železné šídlo. Bez popisu. U: dle Sláma 1977 ztraceno.

A: Dospělý jedinec (spíše muž), adultus–maturus.

Lit: Matiegka 1913, 108; Sláma 1977, 76.

Hrob 23 (obr. 11)

P: „Kostra 15–18leté osoby, asi 135 cm dlouhá, n nohy v kolennou slabě ohnuté; po levé straně železný nožík (1).“

1. Železný nůž. Nůž s rovným hřbetem a řapem, ve dvou zlomcích, odlomená špička. Dochovaná délka 138 mm; dochovaná délka čepele 95 mm; max. šířka 19 mm. Stopy dřeva řapu. U: M. Mělník 5163 (staré č. 2672).

A: Dospívající jedinec, juvenis (16–18 let).

Lit: Matiegka 1913, 108–109; Sláma 1977, 76, Abb. 20:26.

Hrob 24 (obr. 11)

P: „Kostra muže středního věku, 172 cm dlouhá; ruce nataženy; po levé ruce nožík (1).“

1. Železný nůž. Zlomky nože: zlomek řapu s otisky dřeva, rozměry 34 x 17,8 mm; zlomek čepele, rozměry 59 x 14 mm; dva amorfní fragmenty, které k noži zřejmě nepatří. U: M. Mělník 5164 (staré č. 2673).

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 109; Sláma 1977, 76.

Hrob 25 (obr. 11)

P: „Kostra ženy; při pravém uchu malá stříbrná záušnička (1); vedle pravé kosti ramenní (mezi ní a hrudníkem) železný nožík (2).“

1. Esovitá záušnice. Průměr 13 x 9,5 mm; síla drátu 1,7 mm; šíře es 2,4 mm; délka es 6,1 mm. Analýza: č. měření 20 889 – stříbro. U: inv. č. NM H1-18788.

2. Železný nůž. Bez popisu. U: dle Sláma 1977 ztracen.

A: Žena, adultus II.

Lit: Matiegka 1913, 109; Sláma 1977, 76, Abb. 20:19.

Hrob 26

P: „Kostra velmi zašlá, přes prsa položen nožík (1).“

1. Železný nůž. Bez popisu. U: dle Sláma 1977 ztracen.

A: Neurčitelný dospělý jedinec.

Lit: Matiegka 1913, 109; Sláma 1977, 76.

Hrob 27 (obr. 11)

P: „Kostra ženy, na jejíž lebce zelené zbarvení po záušničce (1); u nohou železné obruče a držadlo okůvku dřevěného (2); po stranách hrobu hojně zbytky dřeva; v písku pod kostrou nalezeny roztroušené střepy nádoby, která – jak se dalším kopáním ukázalo – náležela ke kostře následující.“

1. Ozdoba hlavy (záušnice?). Pouze otisk na lebce.

2. Vědro. Železná kování dřevěného vědra, značně zko-

rodovaná. – a) Rukojeť hraněného průřezu zakončená jednoduchými háčky. Vnitřní rozpětí rukojeti cca 140 mm. – b) Kotvovitá ataše z hraněného prutu se zlomkem háčku rukojeti v poutku. Jedno rameno odlomené. Výška ataše 32 mm; šířka prutu cca 4 mm. – c) Kotvovitá ataše z hraněného prutu s odlámanými rameny. Šířka prutu cca 3,5 mm; výška prutu 2 mm. **Pozn.:** V případě v roce 2012 objevených zlomků obručí a ataše (viz Další nálezy hrobového původu – Hbč. 10) nelze s jistotou rozhodnout, zda pocházely z tohoto hrobu, nebo z vědra uloženého v hrobě 32, jehož obruče také chybějí. U: inv. č. NM H1-18789.

A: Žena, maturus I–II.

Lit: Matiegka 1913, 109; Sláma 1977, 76, Abb. 20:24.

Hrob 28 (obr. 12)

P: „Přímo u hlavy kostry č. XXVII. nalezeny poházeny některé kůstky z nohy, poněkud výše pak napříč nepravidelně uložené kosti holenní a lýtkové i jiné kůstky z nohou, jakož i střepy (2), ke kterým náležely střepy nad kostrou č. XXVII. roztroušené. Z celého nálezu bylo patrné, že při kopání hrobu č. XXVII. nebyla poloha hrobu XXVIII. známa, tak že se přišlo na nohy této kostry; při tom byla rozbita nádoba u nich uložená. Kůstky prostě sebrány a nad hlavu kostry č. XXVII. uloženy. Od kolenu výše byla kostra XXVIII. netknuta a pravidelně položena. Pod hlavou nalezen skleněný korálek tvaru olivy, čtyřmi podélnými vroubkami a bělomodrým očkem zdobený (obr. 25.) a tři malé sloučené perličky skleněné (1) (obr. 23.).“

1. Skleněné korálky. a) Korálek olivovitý čtyřlaločný, zhotovený ze sytější zeleného průsvitného skla se dvěma velkými očky utvářenými ze soustředných kruhů bílého opakního a sytější modrého skla. Celý. Maximální průměr 13,3 mm; délka 28,6 mm. – b) Skleněný korálek segmentovaný, trojdílný. Ztracen již v době před revizí J. Slámy (1977). U: inv. č. NM H1-18790.

2. Nádoba. Torzo bez okraje ve zlomcích. Hřebenová výzdoba na dvojčlenném těle. **Pozn.:** V Národním muzeu se nacházejí další dva zlomky této nádoby (NM H1-18819b, dárce p. Hammerbauer). U: Hrdličkovo muzeum člověka, b. č.

A: Spíše žena, maturus II–senilis (50+).

Lit: Matiegka 1913, 109, tab. IX:23, 25; Sláma 1977, 76, Abb. 20:9.

Hrob 29

P: „Kostra 145–148 cm dlouhá, se značně porouchanou lebkou.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 109.

Hrob 30

P: „Kostra ženy (?), na levém boku odpočívající, hlavou k jihu položená; trup a ruce jsou nataženy, ale nohy v kolennou v pravém úhlu nazad ohnuté.“

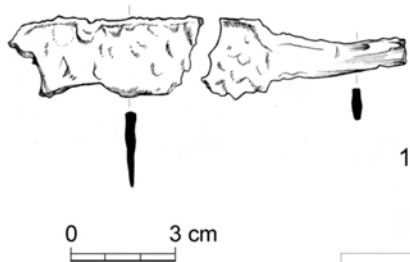
A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 109.

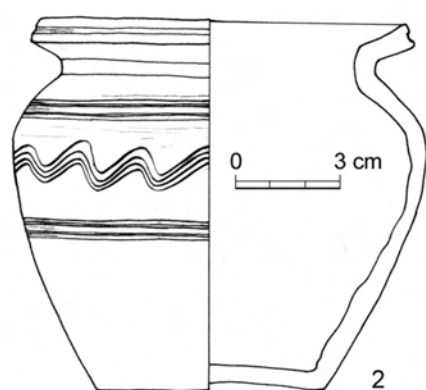
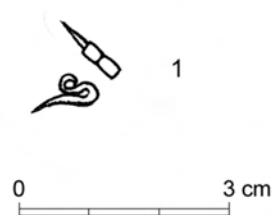
Hrob 31 (obr. 12)

P: „V značně hloubce (82 cm) nalezeny zbytky velmi ztrouchnivělé kostry (lebka a části obou kostí stehenních, které vykazují černé skvrny po manganu). V krajině pánevní nacházely se 2 kamenné nástroje a to jeden černý, pěkně po způsobu neolitických nožů zhotovený nožík 3,6 cm, druhý bílý hrot 2,3 cm dlouhý (Tab. IX. obr. 14. a 15.). Dle určení p. dv. Vrby jest

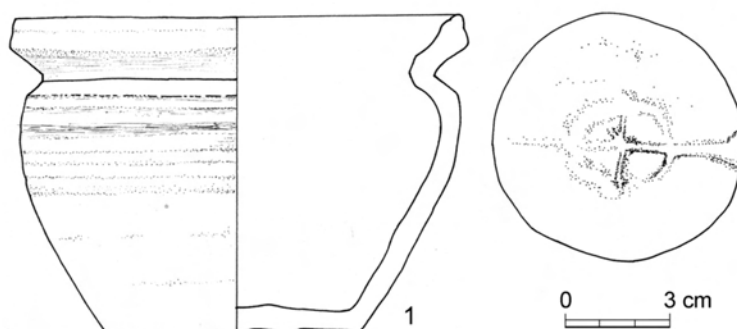
H 18

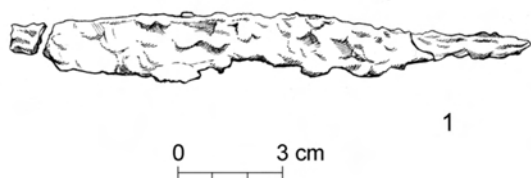
H 19

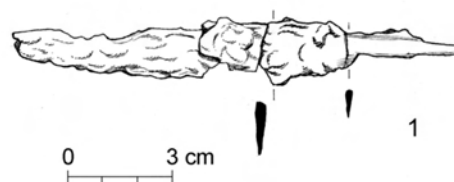
H 21

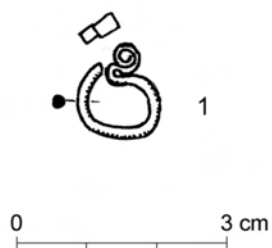
H 23

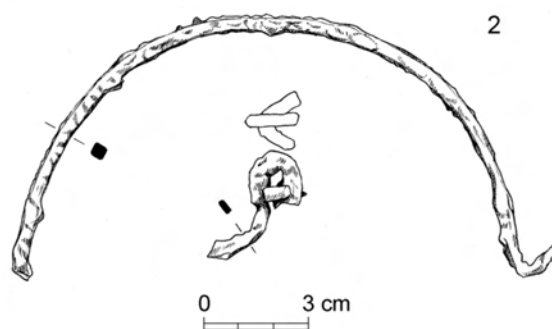
H 24

H 25

H 27

Obr. 11. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 18, 19, 21, 23, 24, 25 (2–3: další záušnice a železný nůž nedochovány), 27 (1: ozdoba pouze v podobě otisku na lebce). Kresby M. Housková a L. Raslová

prvý z pazourku, druhý z křemele zhotoven (2–3). Podél stehenní kosti nalezen železný nožik tvaru u koster starokřesťanských obvyklého a 14,6 cm dlouhý (1) (obr. 13). Kostra ležela, jak ze zbytku lebky a stehenních kostí bylo lze souditi, podobně jako většina koster tohoto hřbitova.“

1. Železný nůž. Délka v době nálezů 146 mm. U: dle Sláma 1977 ztracen.

2. Kamenný štípaný nástroj – křesací kámen (?). Čepel až čepelovitý ústěp z dvojpodstavového jádra, barva tmavě šedá. Délka 36 mm; šířka 14,2 mm; výška 4,9 mm. Pravděpodobně druhotné použití jako křesací kámen. U: inv. č. NM H1-18791.

3. Křesací kámen. Drobný hrubě opracovaný křemencový ústěp, barva mléčně bílá. Délka 24 mm; šířka 8,5 mm; výška 3,8 mm. U: inv. č. NM H1-18792.

A: Neurčitelný dospělý jedinec.

Lit: Matiegka 1913, 109–110, tab. IX:13–15; Sláma 1977, 76.

Hroby 32, 33, 34 (obr. 12; 13)

P: „Tři kostry přímo u sebe položené, z nichž jedna bez lebky, jiná poněkud šikmo přes obě druhé položena, při čemž byl celkem směr ostatních koster zachován. U nohou jedné [pozn. aut. – dodatečně označujeme jako hrob 32] nalezeny železné obruče okůvku (1), u druhé [pozn. aut. – dodatečně označujeme jako hrob 33] na hlavě bronzová záušnice slovánská (1), na rukou 2 prsteny (2–3) uprostřed poněkud tlustší (obr. 30.–32.); vedle koster leželo železné 16 cm dlouhé, patrně v dřevěném topůrku trčící dlátko s úzkým (1 cm) ostrím (4).“

Hrob 32

1. Vědro. Pozn.: Dle J. Matiegky (1913, 110) se jednalo o obruče vědra. Rukojeť či kování ataší nejsou zmíněny. Vědro nebylo zapsáno v inventární knize Národního muzea, v katalogu J. Slámy (1977) je vedeno jako ztracené. V případě v roce 2012 objevených zlomků obručí a ataše (viz Další nálezy hrobového původu – Bhp. 10) nelze s jistotou rozhodnout, zda pocházely z tohoto hrobu, nebo z vědra uloženého v hrobě 27, jehož obruče také chybějí. U: nejistá identifikace.

A: Hrob 32 - neurčitelný jedinec (1 drobný organický úlomek), hroby 33 a 34 – skelety nedochovány.

Lit: Matiegka 1913, 110; Sláma 1977, 76.

Hrob 33

1. Esovitá záušnice. Průměr 15,2 × 14 mm; síla drátu 2,2 mm; šíře es 3,2 mm; délka es 6,5 mm. Analýza: č. měření 20890 – Cu + Zn. U: inv. č. NM H1-18795.

2. Prsten. Otevřený tyčinkový prsten se zužujícími se konci, které se nestýkají – na spodní straně prstenu je mezera o velikosti 0,5 mm. Tyčinka má v průřezu čtyřúhelný tvar (ve střední části jsou vnitřní a vnější stěna tyčinky mírně vypouklé). Průměr 18,8 × 17,3 mm; síla tyčinky max. 2,4 mm. Analýza: č. měření 20907 – Cu + Zn, příměs Sn. U: inv. č. NM H1-18794.

3. Prsten. Otevřený tyčinkový prsten se zužujícími se konci, které jsou v délce 8,5 mm přeložené. Tyčinka má v průřezu kruhový tvar. Průměr 22,8 × 21,3 mm; síla tyčinky max. 5 mm. Analýza: č. měření 20892 – měď. U: inv. č. NM H1-18793.

Komentář: Není jasné, ke kterému z hrobů patřil následující železný předmět popisovaný J. Matiegkou jako dlátko.

4. Nůž/nástroj s celokovovou rukojetí. Fragmenty železného nože s velmi úzkou přímou čepelí a tenkou celoko-

vovou rukojetí s roztepaným a mírně trojúhelníkovitě rozšířeným týlem. Povrch rukojeti zdoben příčnými rytými liniemi. Na fragmentu čepele a na přední části rukojeti zachovány pozůstatky dřeva. Oproti podobě artefaktu v době nálezů (obr. 12) dnes chybí hrotová část čepele a partie na rozhraní mezi čepelí a rukojetí, vážně poškozený je rovněž tyl rukojeti. Původní délka předmětu podle J. Matiegky dosahovala 160 mm, délku zachovaných zlomků lze dnes rekonstruovat na cca 115 mm; šířka vějířovitého rozšíření 3,5 mm; šířka „čepele“ 7 mm. Pozn.: V inv. knize popsán jako „dlátko“ a připsán k hrobu 32 nebo 33. U: inv. č. NM H1-18796.

Lit: Matiegka 1913, 110, tab. IX:30-32; Sláma 1977, 76, Abb. 20:8, 14, 15, 20.

Hrob 35 (obr. 13)

P: „Kostra ženy, napříč položená, t. j. hlava k jihu, nohy k severu; dolní končetiny byly v kolenou zkříženy; obličej obrácen k východu, levá ruka odpočívala na pánvi. Vlevo u nohou nádoba (4), po levé straně u hrudníku krátký (7,2 cm) železný nožik v dřevěném pouzdře (3), pod krkem skleněný korálek tvaru olivového, čtyřmi vroubkou ozdobený a na tři části zlomený (obr. 24.), ojedinelá perlička z bílé hmoty a dále dvě kulaté, spojené skleněné perličky (obr. 23.) (1) a nepravidelně hranatý předmět, který se zdá býti zbytkem nějaké ozdoby (obr. 26.) (2).“

1. Skleněné korálky. a) Skleněný korálek olivovitý, barva neurčena, čtyřlaločný. Ve 3 fr. – b) Skleněný korálek segmentovaný, dvoudílný, barva neurčena. – c) Skleněný korálek neurčený, bílá hmota. Blíže neurčitelný.

Komentář: Popis dle Matiegky 1913, 35 a tab. IX:23 (2 korálky), 24. U: dle Sláma 1977 nedochovány.

2. Neurčený artefakt? Předmět z průsvitného materiálu jantarové hnědé barvy, připomínající ztuhlý vosk, který se užíval ke konzervaci železných předmětů. Vlastní pozůstatky železa nerozlišeny. Tvar amorfní, připomíná změť několika propojených kroužků či drátků. Pozn.: J. Matiegka se bez uvedení materiálu zmiňuje o tom, že se jednalo o předmět hranatý a že by mohlo jít o ozdobu. V inv. knize předmět označen jako zbytek železné ozdoby. U: inv. č. NM H1-18798.

3. Železný nůž. Bez bližšího popisu. Dle J. Matiegky (1913, 110) v dřevěné pochvě. U: dle Sláma 1977 ztracen.

4. Hrnc s profilovaným okrajem. Výška 92 mm; průměr okraje 110 mm; výška výdutě 65 mm; průměr výdutě 119 mm; průměr dna 65 mm. Barva okrově šedá. Výzdoba hřebenová (?), dvojrydlo. Dno se značkou v podobě svastiky. Pozn.: V inventární knize Národního muzea je nádoba NM H1-18797 se svastikou na dně evidována jako nádoba z hrobu 32. J. Matiegka zmiňuje nádobu v hrobě 35 a nádobu se značkou svastiky na dně v kontextu hrobu 32, v němž se však podle popisu žádná nádoba nenacházela. V souladu s J. Slámou (1977) považujeme nádobu NM H1-18797 za nález z hrobu 35. U: inv. č. NM H1-18797.

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110, 112 tab. IX:7, 23, 24, 26; Sláma 1977, 76–77, Taf. XIII:8.

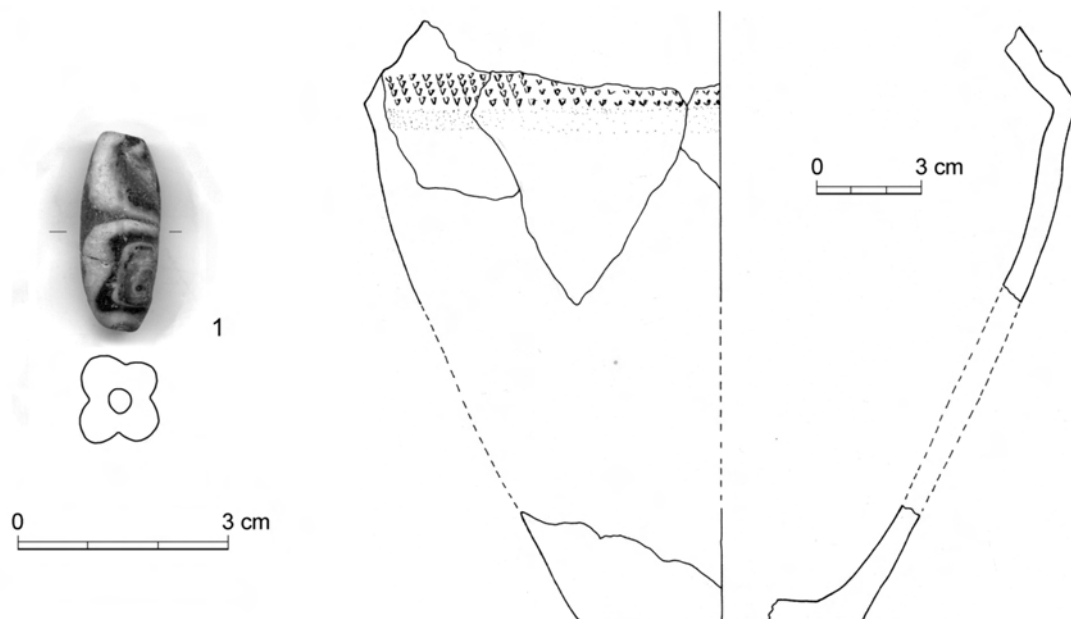
Hrob 36

P: „Kostra děcka asi 12–15 měsíců starého, skoro úplně kameny pokrytá.“

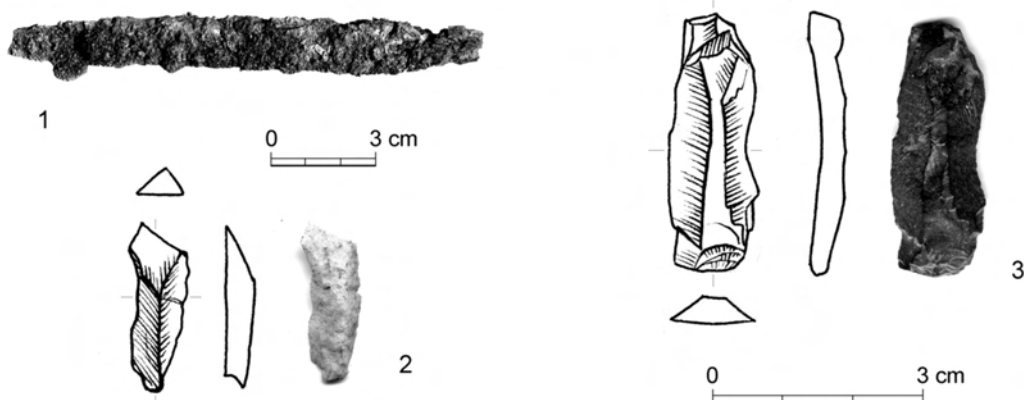
A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110.

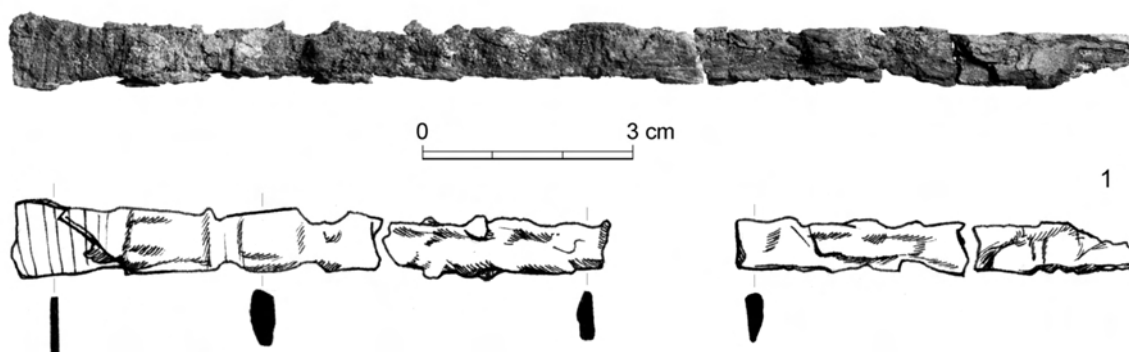
H 28

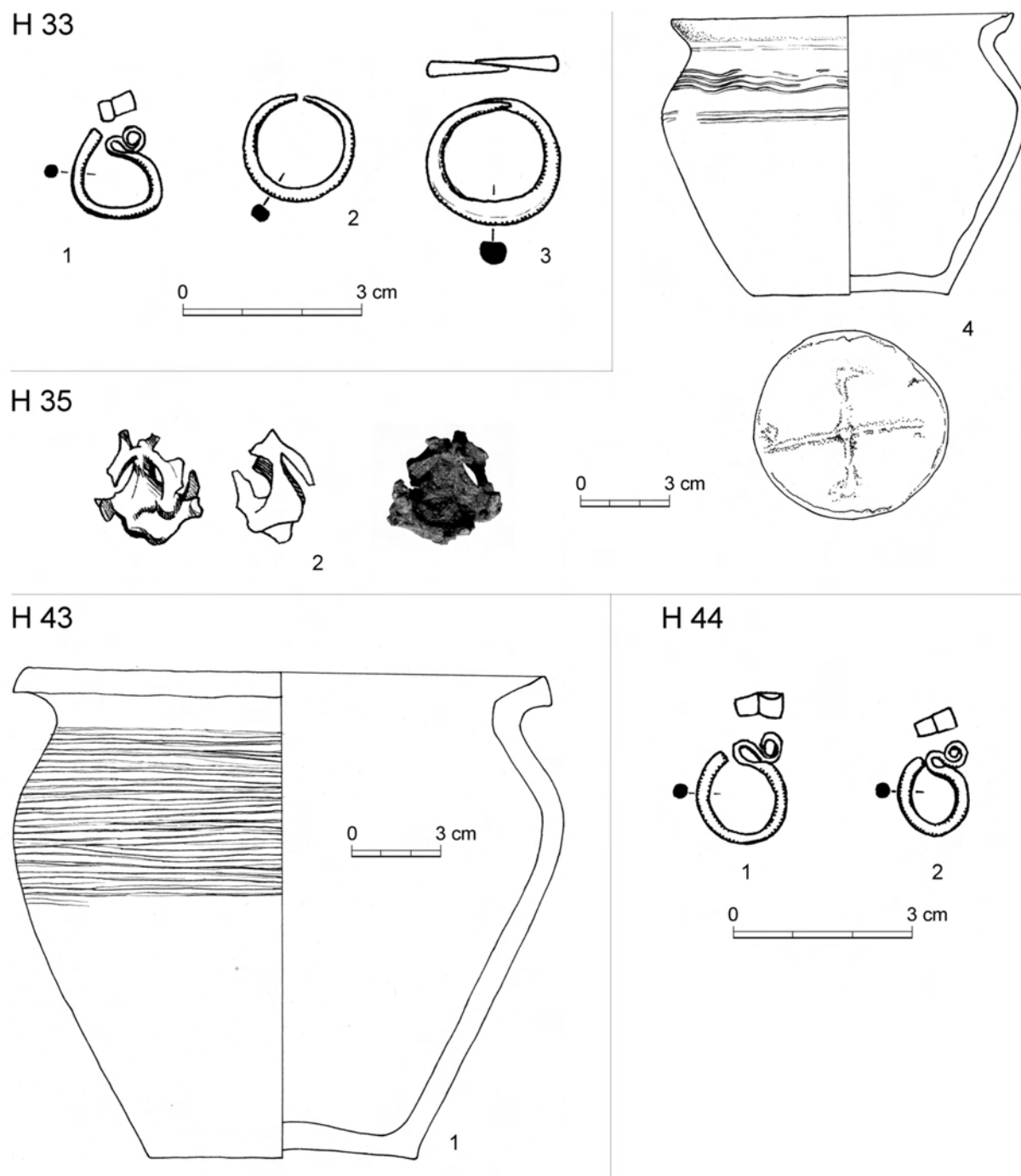
H 31

ad H 32-34

Obr. 12. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 28 (trojdílný segmentovaný korálek nedochován), 31, u hrobů 32–34.
Kresby M. Housková a L. Raslová. Fotografie nožů fotoarchiv Národního muzea

Obr. 13. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 33, 35 (1: skleněné korálky, olivovité, segmentované a neurčený, nedochovány; 3 – železný nůž – nedochován), 43, 44. Kresby M. Housková a L. Raslová

Hrob 37

P: „Kostra dospělé osoby (ženy?), na pravém boku odpočívající, úplně skrčená, tak že obě ruce v loktech ohnuté se dotýkají obličje a obě dolní končetiny jsou silně k hrudníku přitaženy.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110; Sláma 1977, 77.

Hrob 38

P: „Přímo vedle této kostry a sice za jejími zády odpočívala natažená kostra děčka 8letého; ležela jen o málo mělčeji.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110.

Hrob 39

P: „Zbytky kostry jaksí nepravidelně položené.“

A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110.

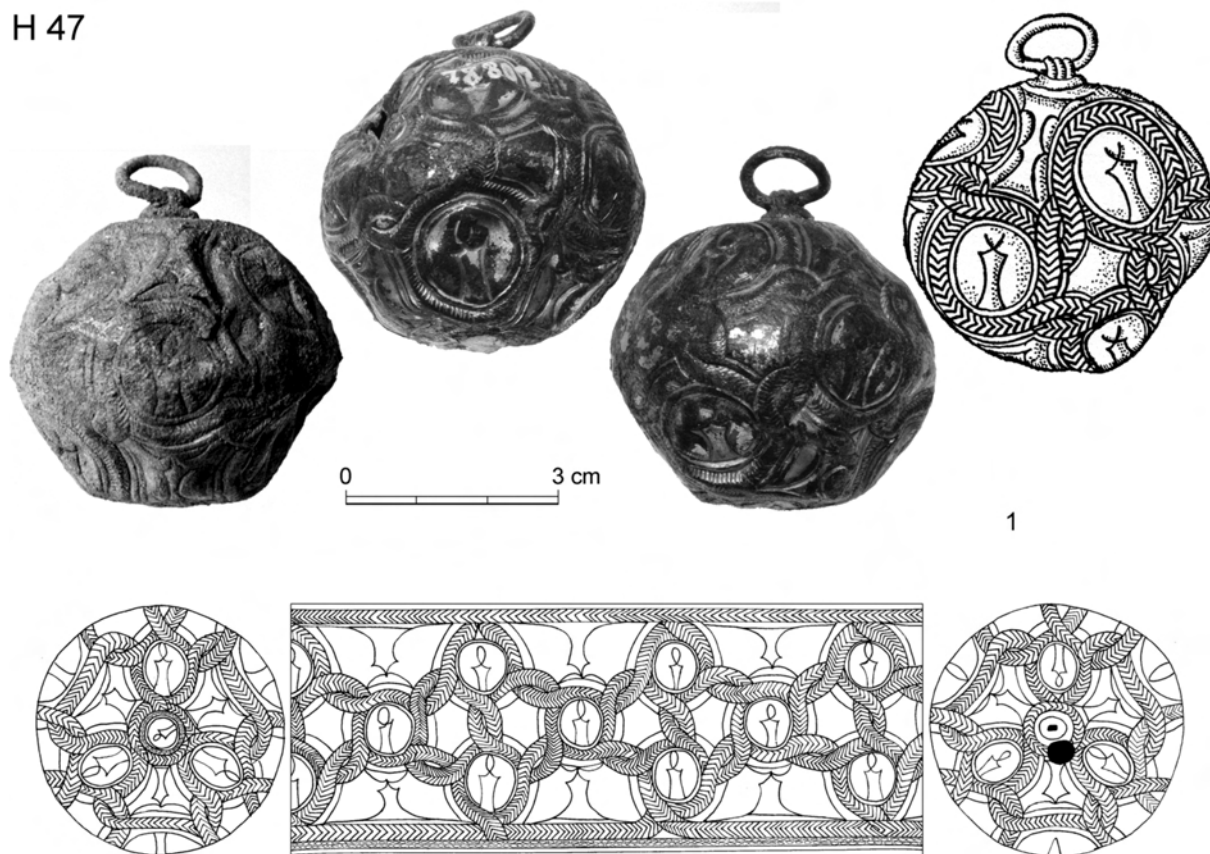
Hrob 40

P: „Zbytky kostry značně sešlé.“

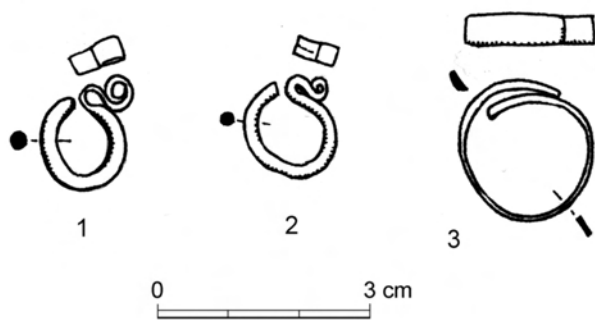
A: Skelet nedochován.

Lit: Matiegka 1913, 110.

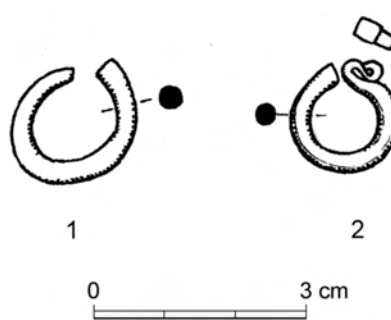
H 47

H 48

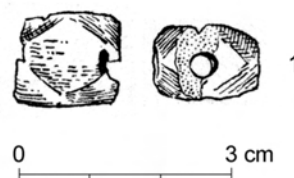
H 50

H 52

H 56

Obr. 14. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobů 47, 48, 50, 52 (1: železný nůž nedochován), 56. Kresby L. Raslová. Foto gombíku L. Káčová a fotoarchiv Národního muzea

Hrob 41

P: „Zbytky další kostry vedle předcházející.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 42

P: „Kostra plodu asi 8měsíčního, pečlivě kamením obložená a mělce uložená.“

Komentář: Dle informací J. Matiegky nad kostrou hrobu 43.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110; *Sláma* 1977, 77.

Hrob 43 (obr. 13)

P: „Kostra starší ženy, u nohou nádoba (Tab. IX., obr. 1.).“ (1)

Komentář: Dle informací J. Matiegky pod kostrou 42.

1. Hrnec s jednoduchým formovaným/profilovaným okrajem. Výška 159 mm; průměr okraje 177 mm; výška výdutě 179 mm; průměr výdutě 119 mm; průměr dna 89 mm. Barva světle hnědá se šedými skvrnami, uvnitř tmavě šedá až černá. Hřebenový pás šroubovicově tažený a pokrývající plece, výduť. Na dně otisk podložky. U: inv. č. NM H1-18799.

A: Žena, maturus.

Lit: *Matiegka* 1913, 110, tab. IX:1; *Sláma* 1977, Taf. XIII:10.

Hrob 44 (obr. 13)

P: „Po pravé ruce předcházející odpočivala XLIV. kostra mladší ženy, na jejíž hlavě se nalézaly dvě slovanské záušnice (1–2). Typ lebky negroidní.“

1. Esovitá záušnice. Průměr 16,5 × 14,7 mm; síla drátu 2,2 mm; šíře es 4,3 mm; délka es 8,3 mm. Slabá patina. Analýza: č. měření 20901–902 – Cu + Zn, výrazný podíl Pb. U: inv. č. NM H1-18800.

2. Esovitá záušnice. Průměr 13,7 × 12 mm; síla drátu 2,6 mm; šíře es 3,6 mm; délka es 7,9 mm. Analýza: č. měření 20895 – Ag + Cu. U: inv. č. NM H1-18801.

A: Žena, adultus I.

Lit: *Matiegka* 1913, 110; *Sláma* 1977, 77, Abb. 20:18.

Hrob 45

P: „Rozrušený hrob.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 46

P: „Kostra úplně rozrušena.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 47 (obr. 14)

P: „Kostra děvka, u níž nalezena bronzová ozdoba (bambulička) na kroužku (obr. 33.).“ (1)

1. Gombík. Velký kulovitý tepaný gombík (průměr 45,5 mm; výška bez úchyty 40,2 mm) sestavený z dvou polokoulí spojených na maximální výdutí, zdobený tepanou výzdobou vysoké řemeslné kvality, zlacený. Základní strukturu výzdoby utváří pletenec v podobě pásu vyplněného jemným větvíčkovitým ornamentem. Pravidelná pletencová výzdoba člení povrch na 11 kruhových polí (medailonů), z nichž dvě leží na vrchlících a tři v maximální výdutí, dále na šest čtyřúhelných polí umístěných mezi medailony na horní a dolní polokouli a šest menších trojúhelných nezdobených mezípolí situovaných na spoji

polokoulí. Kruhová a čtyřúhelná pole jsou zdobena (kromě horního vrchlíku, který je vyplněn konstrukcí úchyty) dvojicí stylizovaných listů (půlpalmet) tak, že hladká strana listů lemuje okraje pole. Listy v kruhových polích rostou vždy z nejvyššího bodu medailonu dolů, listy ve čtvercových polích vyrůstají z dvou protilehlých rohů, na horní polokouli zezdola nahoru a na spodní polokouli seshora dolů. Plochy uprostřed kruhových medailonů, tj. pozadí mezi párem listů, připomínají stylizovanou „stojící postavu“ nebo „hořící svíci“. Do středu horního vrchlíku je umístěn úchyt pro závěsné ouško. Poutko z pásu širokého 3,7 mm a podélně rýhovaného tak, že vytváří dojem třech souběžných drátků, je při těle gombíku ovinuto jednoduchou kroužkovou objímkou o průměru 2,5 mm. Do poutka je zavěšeno velké očko (průměr 12,9 × 11,3 mm, síla drátu 2 mm). V horní části gombíku se nachází kruhový otvor (průměr 5 mm), plech těla byl proražením otvoru vchlípen do středu gombíku. Otvor porušil výzdobu (pás vymezující horní vrchlík). Uvnitř gombíku je kovově znečistěný předmět a tenký šedo-bílý materiál nejasného původu a složení. Povrch gombíku je zdeformovaný a zlacení je především na vystupujících částech povrchu otřelé. Analýza: č. měření 20951–954 – Cu, zlacení. U: inv. č. NM H1-18802.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110, tab. IX:33; *Schránil* 1925, 181, tab. IX:1, 1a; *Sláma* 1977, 77, Abb. 13:3, 20:13.

Hrob 48 (obr. 14)

P: „Kostra ženy středního věku s dvěma malými, stříbrnými záušnicemi (1–2) a s jedním prstenem (3), stočeným z plochého proužku bronzového (tab. IX. 27. až 29.).“

1. Esovitá záušnice. Průměr 13,4 × 13 mm; síla drátu 2,6 mm; šíře es 3,8 mm; délka es 7,8 mm. Analýza: č. měření 20898 – Cu + Sn. U: inv. č. NM H1-18803.

2. Esovitá záušnice. Průměr 13,9 × 11,6 mm; síla drátu 1,7 mm; šíře es 2,7 mm; délka es 5,8 mm. Zkorodovaná. Analýza: č. měření 20893–894 – Cu + Zn. U: inv. č. NM H1-18804.

3. Prsten. Otevřený páskový prsten s přeloženými konci (v délce 9,7 mm). Pásek je v průřezu na vnitřní straně plochý, na vnější straně mírně obloukovitě klenutý, konce pásku jsou širší, než střední část. Průměr 20,5 × 18,4 mm; šířka pásku 4,4 mm × 3 mm; výška pásku 1,1 mm. Analýza: č. měření 20903–904 – Cu + Sn. U: inv. č. NM H1-18805.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110, tab. IX:2–29; *Sláma* 1977, 77, Abb. 20:10, 11.

Hrob 49

P: „Kostra staršího muže.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

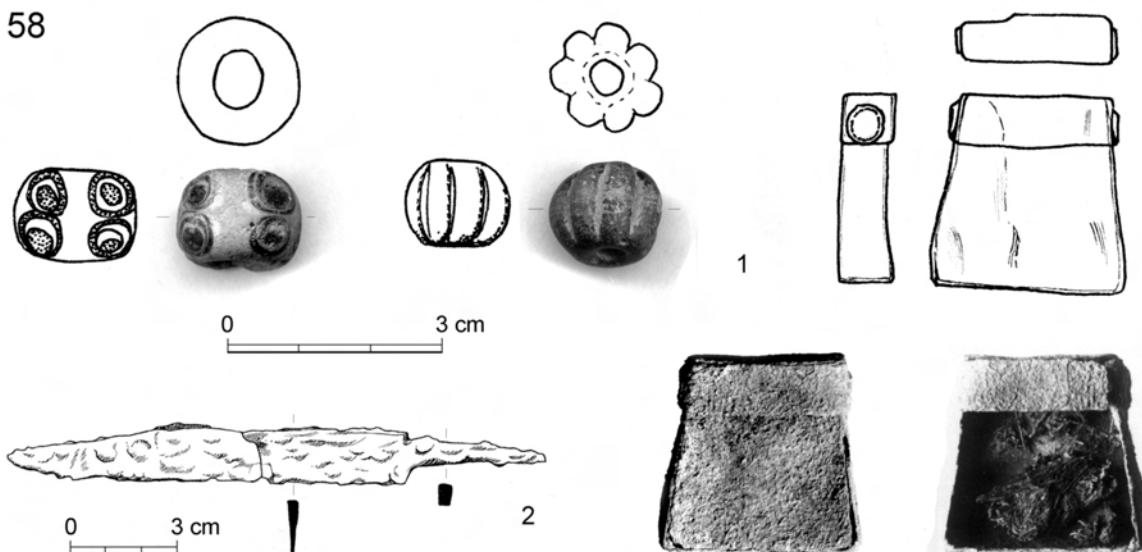
Hrob 50 (obr. 14)

P: „Ženská kostra s dvěma záušnicemi (1–2).“

1. Záušnice. Původně nejspíše esovitá záušnice. Klička se nezachovala, na obloučku je patrný pouze počátek roztepání drátku před začátkem zdobného ukončení. Průměr 19,8 × 16,4 mm; síla drátu 3,3 mm. Analýza: č. měření 20905–906 – Cu + Sn. U: inv. č. NM H1-18806

2. Esovitá záušnice. Průměr 15,7 × 15,3 mm; síla drátu 3 mm; šíře es 3 mm (koncové očko je ještě užší); délka es

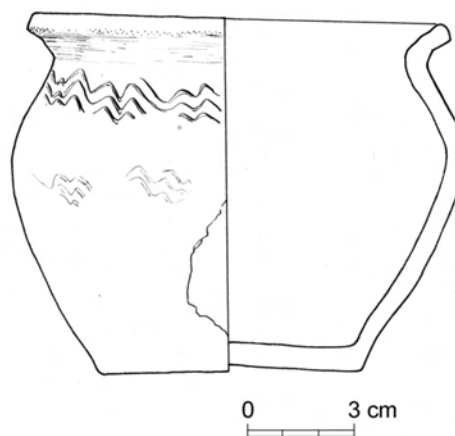
H 58

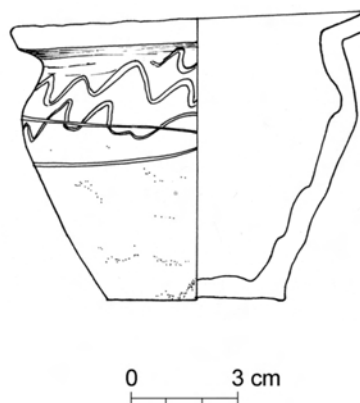
Bhp 1

Bhp 2

Bhp 3

Obr. 15. Mělník-Rousovice. Nálezy z hrobu 58 a bez hrobové příslušnosti. Kresby M. Housková a L. Raslová.
Foto M. Pokorný a fotoarchiv Národního muzea

5,5 mm. Částečně poškozená korozí, na obloučku i kličce jsou místy patrné zbytky zlacení. Analýza: č. měření 20900 – Cu + Sn, zlaceno. U: inv. č. NM H1-18807.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110; *Sláma* 1977, 77.

Hrob 51

P: „Kostra děcka 6–12 měsíců starého.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 52 (obr. 14)

P: „Kostra muže se železným nožem a ocílkou (1–2).“

1. Železný nůž. Bez popisu. U: dle *Sláma* 1977 ztracen.

2. Železná ocílka. Ocílka lyrovitého tvaru se zúženými a svinutými konci (jeden konec chybí). Délka 58 mm; šířka 32,5 mm. U: inv. č. NM H1-18811.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110; *Sláma* 1977, 77, Abb. 21:1.

Hrob 53

P: „Zbytky kostry.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 54

P: „Kostra děcka 8–9letého, značně sešlá.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 55

P: „Úplně zachovalá kostra mladší ženy.“

A: Dospělý jedinec (spíše žena), maturus.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Hrob 56 (obr. 14)

P: „Kostra děcka přes rok starého; poblíž hlavy nalezen jantarový korálek osmihranný, průměru 12 mm (1).“

1. Jantarový korálek. Jantarový korálek s okosenými rohy, hrany slabě otřelé, oranžovo-hnědý, patina. Rozměry: 15 × 12 × 7 mm. V současnosti rozpadlý na dva větší fragmenty a drť. U: M Mělník 5166 (staré č. 2676).

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110; *Sláma* 1977, 77, Abb. 21:5.

Hrob 57

P: „Zbytky dlouhých kostí značně sešlé kostry.“

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 110.

Následující hroby byly dočíslovány dodatečně v souvislosti s revizí fondu.

Hrob 58 (obr. 15)

P: „Kultuře merovejské možno snad přičítati hrob, nalezený sice v řadách hrobů starokřesťanských, ale svou úpravou a inventářem od nich se lišící. Byla v něm nalezena kostra ženy středního věku, po obou stranách několika velkými opukovými deskami obložená; na krku nalezeny dva skleněné korále a to jeden žlutý se čtyřmi dvojitými bělomodrými oky 18 mm v průměru čítající, jak jej známe také ze starších (až i latěnských) hrobů, druhý tmavomodrý, kulatý (průměr 16 mm) a 7 vroubky opatřeny, dále malé bronzové pouzdro na amulet ve tvaru torbičky, 27 mm vysoké a nahoře 23 mm, dole 29 mm široké, 7 mm

tlusté a víčkem uzavřené. Po úzkých stranách nalézají se dírky, jimiž byla patrně nit provlečena, na níž také korálky visely (1). Konečně ležel na hrudníku kostry železný nož (2), 16,8 cm dlouhý, z čehož připadá 3,6 cm na řapík (obr. 26. 1–4).“

1. Náhrdelník/nákrčník s kaptorgou a 2 skleněnými korálky. a) Kaptorga. V nárysu lichoběžníkovitého tvaru, v bokorysu a půdorysu obdélná. V horní části se na bocích nacházejí kruhové otvory proražené do víčka i vlastní schránky, sloužící k provlečení provázku; na povrchu víčka jsou ovinuté objímkami z hladkého drátku. Na jedné straně je uprostřed délky víčka patrný schodovitý spoj. Povrch kaptorgy byl nezdobený. Výška 27 mm; délka 28,7; šířka max. 8,3 mm; výška víčka 7,5 mm. Dle N. Profantové (2010, 296) rentgenová-fluorescenční analýza prokázala, že výchozí materiál tvořil měděný plech. **Pozn.:** Současná zlatavá barva povrchu je výsledkem moderní konzervace. — b) Korálek kulovitý s vícebarevnými očky, zhotovený ze žlutého opakního skla. Očka tvořená modrými a bílými soustřednými kruhy. Průměr 18 mm, délka 13 mm; průměr navlékacího otvoru 7,5 mm. **Pozn.:** Korálek pravěkého stáří. — c) Korálek melounovitý, sedminásobně podélně dělený, tmavomodrý. Průměr 15,6 mm; délka 13 mm. U: inv. č. NM H1-18768–18770.

2. Železný nůž. Nůž s ostře zalomeným hřbetem a nahoru odsazeným řapem. Délka 148,5 mm; délka čepele 112 mm; šířka čepele 16,7 mm. U: inv. č. NM H1-18771.

A: Skelet nedochován.

Lit: *Matiegka* 1913, 108, obr. 26; *Profantová – Šilhová* 2010, 296, 300, obr. 18; *Schránil* 1925, 178–179, obr. 2:1, 1a; *Sláma* 1977, 77, Abb. 21:2, 4, 7, 8; *Štefan* 2005, 27, 36, 51, tab. 6.

Hrob 59

P: Dle J. Matiegky mužská lebka.

A: Nechována.

Hrob 60

P: Dle J. Matiegky mužská lebka.

Hrob 61

P: Dle J. Matiegky mužská lebka.

Hrob 62

P: Dle J. Matiegky mužská lebka.

Hrob 63

P: Dle J. Matiegky ženská lebka.

Hrob 64

P: Dle J. Matiegky ženská lebka.

Hrob 65

P: Dle J. Matiegky ženská lebka.

Hrob 66

P: Dle J. Matiegky ženská lebka.

Hrob 67

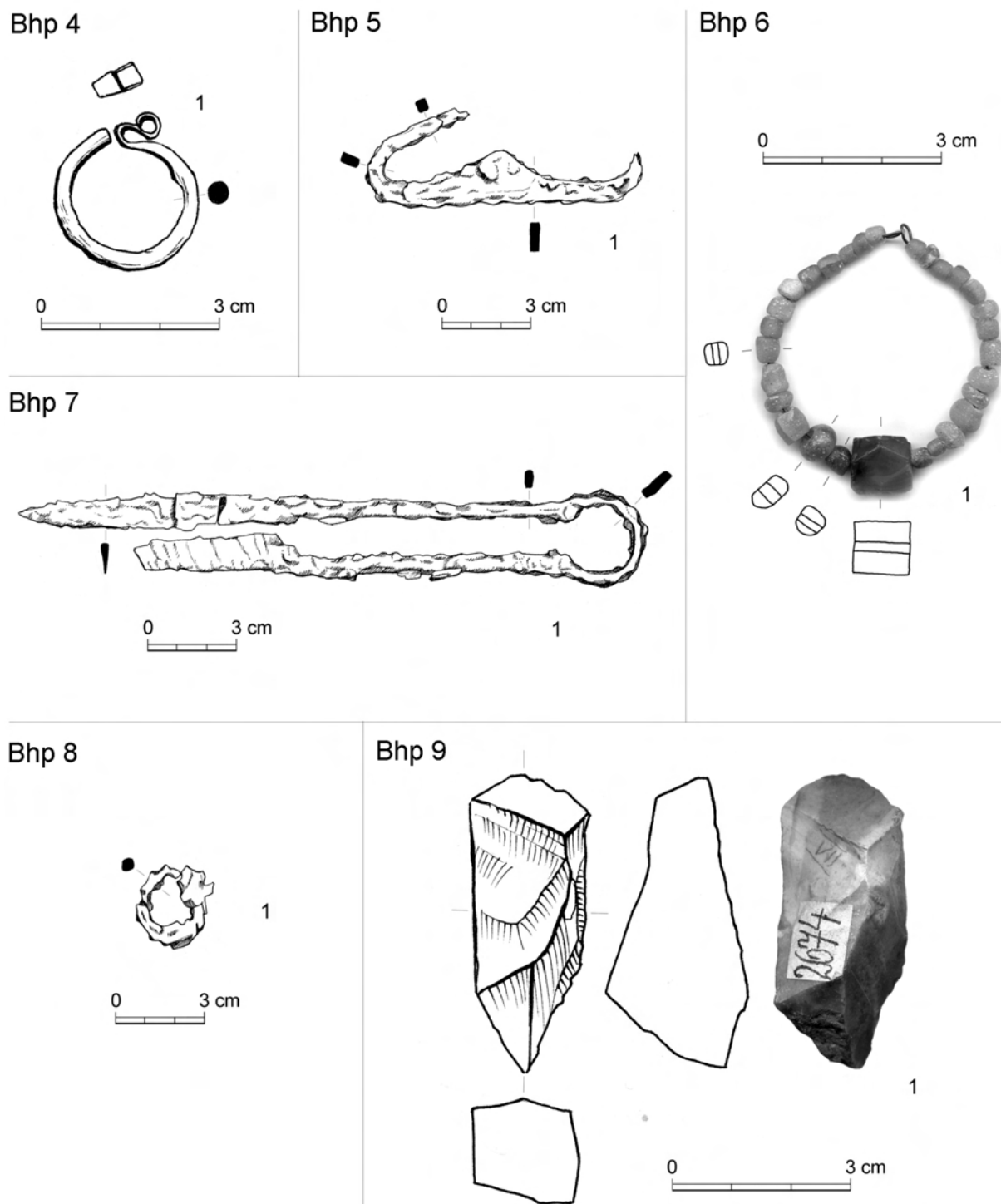
P: Dle J. Matiegky lebka 8–9letého dítěte.

Hrob 68

P: Dle J. Matiegky lebka asi 10letého dítěte.

A ad H 59–68: Lebky nedochovány.

Lit ad H 59–68: *Matiegka* 1913, 110.

Obr. 16. Mělník-Rousovice. Nálezy bez hrobové příslušnosti. Kresby L. Raslová. Foto M. Pokorný

Další nálezy hrobového původu (Bhp.)

1. Nádoba (obr. 15). Výška 138 mm; průměr okraje 90 mm; průměr dna 65 mm (údaj inventární knihy převzatý J. Slámou). Podle fotografií (Matiegka 1913, tab. IX:3a–b) hrnec vejčitého tvaru s hřebenovou výzdobou a svastikou na dně. **Pozn.:** Nádoba NM H1-18787 byla J. Slámou (1977) na základě inventárního záznamu v Národním muzeu přiřčena hrobu 21. V souvislosti s revizí souboru

uloženého v muzeu v Mělníku se ukázalo, že tato nádoba, kterou se nepodařilo při revizi dohledat, ve skutečnosti pocházela z nečíslovaného hrobu a z hrobu 21 ve skutečnosti pochází nádoba uložená ve sbírkách M Mělník. Oporou je uvedení čísla hrobu na nádobě ze sbírek M Mělník a Matiegkova publikace (1913, 111–112, tab. IX:3a–b). K chybě v evidenci Národního muzea došlo zřejmě v důsledku časového odstupe mezi výzkumem a zaevidováním v roce 1916. U: inv. č. NM H1-18787 – nedohledána.

2. Hrnec s jednoduchým formovaným okrajem (obr. 15). Výška 95 mm; průměr okraje 116 mm; výška výdutě 53 mm; průměr výdutě 121 mm; průměr dna 70 mm. Barva hnědošedá. Výzdoba hřebenová. **Pozn.** Nádoba NM H1-18784 byla J. Slámou (1977) na základě inventárního záznamu v Národním muzeu přiřčena hrobu 17. V souvislosti s revizí souboru uloženého v muzeu v Mělníku se ukázalo, že tato nádoba pocházela ve skutečnosti z nečíslovaného hrobu a z hrobu 17 ve skutečnosti pochází nádoba uložená ve sbírkách M Mělník. Oporou je uvedení čísla hrobu na nádobě ze sbírek M Mělník. K chybě v evidenci Národního muzea došlo zřejmě v důsledku časového odstupu mezi výzkumem a zaevidováním v roce 1916. U: inv. č. NM H1-18784.

3. Hrnec s plochým profilovaným okrajem (obr. 15; Matiegka 1913, tab. IX:5). Výška 80 mm; průměr okraje 102 mm; výška výdutě 54 mm; průměr výdutě 91 mm; průměr dna 48 mm. Barva okrová a šedá, na povrchu převažuje šedá. Výzdoba rytá. U: M. Mělník 5170 (staré č. 2667).

4. Esovitá záušnice (obr. 16). Průměr 21,5 × 24 mm; síla drátu 2,7 mm bez koroze/3 mm s korozi; šíře es 3,3–3,5 mm. Slitina mědi a dalších kovů. U: M. Mělník 5156 (staré č. 2675).

5. Železná ocílka (obr. 16). Ocílka lyrovitého tvaru se zúženými konci, které se nedochovaly. Délka 92,7 mm; zachovaná šířka 31 mm. U: inv. č. NM H1-18808.

6. Náhrdelník z 1 karneolového a 28 skleněných korálek (obr. 16). a) Karneolový korálek hraněný, tvaru hranolu s okosenými rohy. Barva červenooranžová. — b–x) 24 drobných jednoduchých válcovitých a prstencovitých korálek ze skla citrónově žluté barvy, průsvitných, hrubě modelovaných. Jednotlivé exempláře se v detailech liší jak velikostí, tak nepravidelnostmi ve tvaru. Některé exempláře v různém rozsahu pokrývá bělavá iris. Průměr v rozmezí 2,8 až 5,8 mm; délka v rozmezí 2,6 až 5,7 mm. — y) Korálek pravidelného prstencovitého tvaru ze sytě žlutého skla, průhledný. Průměr 7 mm; délka 4,1 mm. — z) Drobný válcovitý korálek ze skla žlutozelené barvy, průsvitný, lokálně iridující. Průměr 2,9 mm; délka 2,7 mm. — a1) Kulovitý korálek ze skla sytě tyrkysové barvy, průsvitný. Průměr 4,5 mm; délka 4,4 mm. — a2) Válcovitý korálek ze skla tyrkysové až světle modravé barvy, opakní, hrubě modelovaný. Průměr 3,5 mm; délka 3,9 mm. **Pozn.:** Podle J. Matiegky (1913, 112): „nákrčník p. St. Říhou nalezený a sestávající z 28 drobných skleněných perliček (z nichž 3 modré, 1 zelená, ostatní žluté) a pěkně hranatě broušeného karneolu“. Inventární kniha uvádí: „Náhrdelník složený z 24 žlutých a 3 modře-zelených skleněných perliček. Uprostřed broušený karneol.“ V době evidence náhrdelníku tedy již jeden skleněný korálek chyběl. Ze srovnání Matiegkova popisu a současného stavu náhrdelníku vyplývá, že jeden

modrý korálek chybí a jeden žlutý přebývá. U: inv. č. NM H1-18809.

7. Železné nůžky (obr. 16). Pérové (ovčácké) nůžky s prstencově vykovaným ohbím. Délka 210 mm; délka čepelí 90 mm; šířka čepelí 12 mm. U: inv. č. NM H1-18810.

8. Železná přezka (obr. 16). Přezka s okrouhlým rámečkem a zbytky jazýčku. Ve třech fragmentech. Průměr 25 mm; síla 7 mm. Na povrchu zbytky dřeva a dalšího neurčitelného organického materiálu. U: inv. č. NM H1-18812.

9. Křesací kámen (obr. 16). Délka 50 mm. U: M. Mělník 5167 (staré č. 2674).

10. Vědro (obr. 17:1). Fragmenty kování vědra. Blíže nespecifikovaný nález z výzkumu J. Matiegky v Mělníku-Rousovicích. Není možné s jistotou rozhodnout, zda se jedná o fragmenty dalšího vědra (z hrobu 32?), nebo o chybějící obruče z hrobu 27. — a) Železné zlomky pocházející nejméně ze dvou obručí obdélného průřezu. Podle rozdílů v zakřivení jednotlivých zlomků byl tvar obručí oválný. Na jednom zlomku je patrný spoj – oba konce obruče byly vytvarovány do háčků a zaklesnuty do sebe pod úhlem 90°. Zkosení obručí v příčném řezu prokazují kónický tvar vědra. Průměrná šířka 8 mm; tloušťka 2,5 mm — b) Železný fragment v podobě tyčinky stočené na jednom konci do očka, druhý konec je odložený. Na jedné straně tyčinky se zachovaly zbytky železného plechu. Pravděpodobně se jedná o část ramene kotvovité ataše se zbytkem obruče. Dochovaná délka 26 mm; průměr tyčinky 3 × 6 mm. **Pozn.:** Nalezeno v neevidované části archeologické sbírky Národního muzea. Popis na sáčku: Rousovice; prof. Matiegka. U: NM H1-231312.

11. Mince. Denár Břetislava I. U: dle Sláma 1977 ztracena. **Lit:** Radoměřský 1955, 23; Nohejová-Prátová 1956, 21.

Nálezy raně středověké keramiky v okolí lokality

A. Sad na „Spravedlnosti“ u továrny mělnické, 1896, sběr z kulturní vrstvy

Torzo nádoby (obr. 17:A). Zlomky spodní části nádoby bez dna doplněné sádrrou. Dochovaná výška 105 mm. Barva šedá. Hřebenová výzdoba. U: M Mělník 5172 (staré č. 2664).

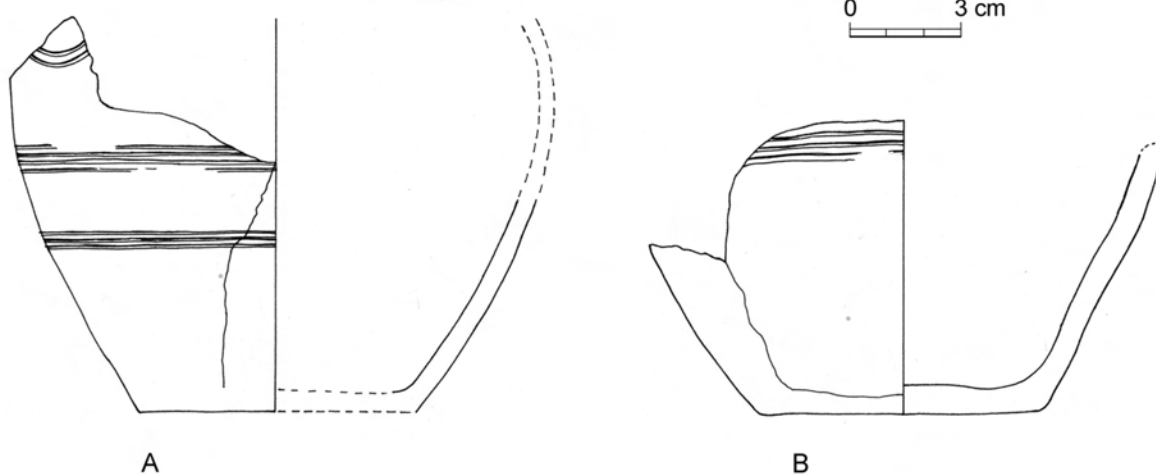
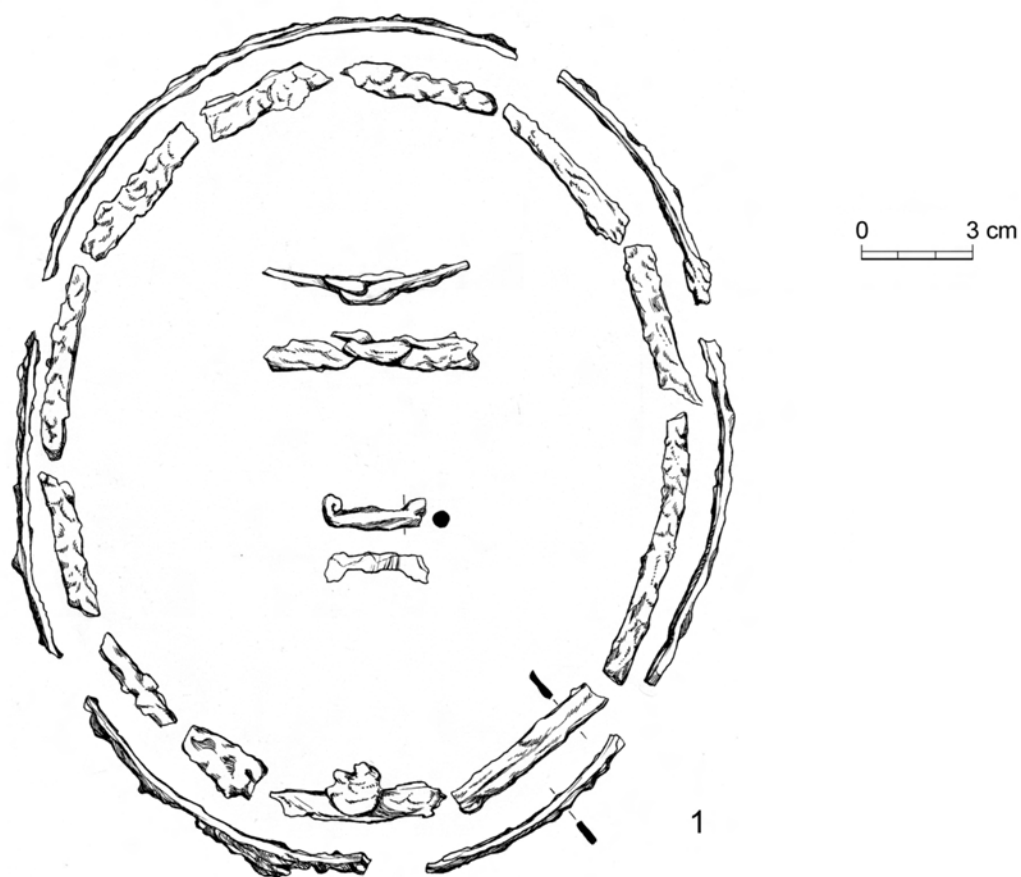
Lit: Matiegka 1913, 113; Sklenář 1966, 32, tab. XXVIII/1073; *tjž* 1982, 244.

B. Zahrada u cukrovaru, 1958

Torzo nádoby (obr. 17:B). Spodní část nádoby. Dochovaná výška 80 mm. Barva hnědá a šedá. Hřebenová výzdoba. U: M Mělník 5173 (staré č. 8325).

Lit: Sklenář 1966, 32; *tjž* 1982, 248.

Bhp 10

Obr. 17. Mělník-Rousovice. 1 – vědro bez jednoznačné hrobové příslušnosti (H 27?, H 32?); A – sad na „Spravedlnosti“ (1896); B – zahrada u cukrovaru (1958). Kresby M. Housková a L. Raslová

PRAMENY A LITERATURA

- Bartošková, A. 1997: Keramický soubor z počátků raně středověkého osídlení budečského předhradí, *Památky archeologické* 88, 111–141.
- Bartošková, A. 2010: Raně středověké opevnění vnějšího areálu hradiště Budeč, *Památky archeologické* 101, 243–282.
- Bartošková, A. 2011: Zánik knížecího dvorce na Budči, *Archeologické rozhledy* 63, 284–306.
- Beneš, J. – Parkman, M. – Pták, M. – Šálková, T. 2010: Archeologický výzkum raně středověkého hradiště Na Jánu v Netolicích a objev zaniklé církevní architektury, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 23, 191–204.
- Boháčová, I. 2003: Keramika. In: Boháčová, I. (ed.), *Mediaevalia archaeologica* 5. Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. Praha, 133–173.
- Boháčová, I. 2008: The archaeology of the Dawn of Prague. In: *Internationale Tagungen in Mikulčice 7. Burg – Vorburg – Suburbium. Zur Problematik der Nebenareale frühmittelalterlicher Zentren*. Brno, 103–119.
- Borkovský, I. 1939: Skrčené pohřby doby knížecí v Čechách, *Památky archeologické* 41, 134–139.
- Bravermanová, M. 2005: Hroby významných představitelů duchovního stavu na Pražském hradě. In: Tomková, K. (ed.), *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích, díl I.1. Castrum Pragense 7*. Praha, 119–140.
- Bubeník, J. 1988: Slované osídlení středního Poohří. Praha.
- Bubeník, J. – Meduna, P. 1994: Zur frühmittelalterlichen Keramik in Nord-West-Böhmen. In: *Internationale Tagungen in Mikulčice I. Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert*. Brno, 183–192.
- Čiháková, J. 2012: Otázky chronologie pražské raně středověké keramiky, *Staletá Praha* 28, č. 2, 91–120.
- Dekan, J. 1976: Veľká Morava. Doba a umenie. 2. vydanie (1979). Bratislava.
- Derner, K. 2011: Skleněné korálky z hradištního pohřebiště na k. ú. Mlékojedy, okr. Litoměřice, *Historické sklo* 5, 35–57.
- Dostál, B. 1966: Slovánská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.
- Fikrle, M. 2015: Zpráva o provedení rentgenové fluorescenční analýzy předmětů z lokality Mělník-Rousovice. Posudek č. j. TP-2015-781, uložen v Archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze.
- Fikrle, M. – Frána, J. – Tomková, K. 2012: Raně středověký šperk z pohřebiště na katastru Žalova z pohledu rentgenové fluorescenční analýzy. In: Tomková, K. a kol., *Pohřebiště na Levém Hradci a jeho předpolí. Pohřebiště. Díl I*. Praha.
- Frána, J. – Tomková, K. 2005: Raně středověký kovový šperk z pohřebiště Pražského hradu a jeho předpolí. In: Tomková, K. (ed.), *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích, díl I.1. Castrum Pragense 7*. Praha, 311–332.
- Frolík, J. 2010: Záchrané archeologické výzkumy u kostelů v Tismicích a v Žabonosech (okr. Kolín), *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 78, 41–42.
- Hanuliak, M. 2004: Velkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.–10. storočí na území Slovenska. Nitra.
- Hásková, J. – Nechvátal, B. 1993: Mladohradištní pohřebiště ve Vrbně u Mělníka a hrob s depotem denárů, *Archeologické rozhledy* 45, 72–92.
- Havrdá, J. 1998: Pozdně halštatský nále z středověkých vrstev na Starém Městě pražském, *Archaeologica Pragensia* 14, 63–65.
- Hošek, J. – Ottenwelter, E. 2010: Klecany I a II. Příspěvek k nožířství v 10. stol. In: Profantová, N. a kol., *Klecany. Raně středověká pohřebiště II*. Praha, 35–37.
- Hošek, J. – Ottenwelter, E. 2012: Metalograficko-restaurátorský průzkum železných předmětů ze žalovských pohřebišť. In: Tomková, K. a kol., *Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Pohřebiště. Díl I*. Praha, 282–289.
- Hošek, J. – Profantová, N. – Šilhová, A. – Ottenwelter, E. 2007: Bohemian so-called surgical early medieval knives, *Acta Metallurgica Slovaca* 13, 932–937.
- Hrdlička, L. 1973: Nález skalpelu na slovanském hradišti ve Vraclavi, *Historická geografie* 10, 219–224.
- Hrubý, V. 1955a: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na valách“. Praha.
- Hrubý, V. 1955b: Základy kostela na staroslovanském pohřebišti ve Starém Městě „Na valách“. Předběžná studie, *Památky archeologické* 46, 265–306.
- Chorvátová, H. 2008: Gombíky s tepanou výzdobou, *Zborník Slovenského národného múzea* 102, 153–170.
- Jungklaus, B. – Kennecke, H. 2011: Die slawischen Körpergräberfelder von Bredow und Hohennauen, Lkr. Havelland – archäologische und anthropologische Aspekte. In: Biermann, F. – Kersting, T. – Klammt, A. (Hrsg.), *Der Wandel um 1000, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas* 60. Langweissbach, 269–294.
- Kalousek, F. 1971: Břeclav-Pohansko I. Velkomoravské pohřebiště u kostela. Brno.
- Kavánová, B. 2013: Zvláštní tvary nožů – skalpelů z Mikulčic, Jižní Morava. *Vlastivědný sborník* 49, sv. 52, 351–355.
- Kavánová, B. – Profantová, N. 2003: Mikulčice – pohřebiště u 6. a 12. kostela. Brno.
- Klanica, Z. 1970: Velkomoravský gombík, *Archeologické rozhledy* 22, 421–445.

- Klanica, Z. 1985: Mikulčice-Klášteřisko, Památky archeologické 76, 474–539.
- Klanica, Z. 2006: Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebiště. Brno.
- Klápště, J. 1999: Příspěvek k archeologickému poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách, Archeologické rozhledy 51, 774–808.
- Košta, J. – Lutovský, M. 2014: Raně středověký knížecí hrob z Kolína. *Fontes Archaeologici Pragenses* 41. Pragae.
- Košta, J. – Tomková 2011: Olivovité korálky v raně středověkých Čechách a jejich postavení ve středoevropském kontextu, Památky archeologické 102, 307–354.
- Kovářík, J. 1991: Slovanské kostrové pohřebiště v Praze 5 – Motole. Praha.
- Krumphanzlová, Z. 1961: K otázce vampyrismu na slovanských pohřebištích, Památky archeologické 52, 544–549.
- Krumphanzlová, Z. 1963: Příspěvek k vývoji lidového šperku 10. stol. v Čechách, Památky archeologické 54, 87–113.
- Krumphanzlová, Z. 1964: Zvláštnosti ritu na slovanských pohřebištích v Čechách, Vznik a počátky Slovanů 5, 177–215.
- Krumphanzlová, Z. 1965: Skleněné perly doby hradištní v Čechách, Památky archeologické 56, 161–188.
- Krumphanzlová, Z. 1966: Der Ritus der slawischen Skelettfriedhöfe der mittleren und jüngeren Burgwallzeit in Böhmen, Památky archeologické 57, 277–327.
- Krumphanzlová, Z. 1971: Počátky křesťanství ve světle archeologických pramenů, Památky archeologické 62, 406–456.
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.–11. věku v Čechách, Památky archeologické 65, 34–110.
- Krumphanzlová, Z. a kol. 2013: Raně středověké pohřebiště v Praze-Lahovicích. Praha.
- Krupová, Z. – Stránská, P. – Stella, M. 2015: Revize archeologického výzkumu v Rousovicích u Mělníka z pohledu antropologie, Archeologie ve středních Čechách 19, 319–326.
- Kytlicová, O. 1968: Slovanské pohřebiště v Brandýsku, Památky archeologické 59, 193–248.
- Lutovský, M. 1987: Raně středověký ranhojičský nůž z Budče, Archeologické rozhledy 39, 576–577.
- Lutovský, M. 2011: Jižní Čechy v raném středověku. Slovanské osídlení mezi Práchní a Chýnovem. České Budějovice.
- Lutovský, M. – Tomková, K. 1994: K problematice nejmladších raně středověkých mohyl v Čechách – pohřebiště u Hlohoviček. In: *Mediaevalia archaeologica Bohemica* 1993, Památky archeologické – Supplementum 2. Praha, 86–106.
- Matiegka, J. 1913: Nálezy u rousovického cukrovaru poblíže Mělníka, Památky archeologické 25, 108–113.
- Meduna, P. 2000: Cítov, výzkum 1998. Nálezová zpráva č. j. 9519/00, uložena v Archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR v Praze.
- Meduna, P. 2002: Poznámky k archeologickému výzkumu vesnického osídlení na Mělnicku, Vlastivědný sborník Mělnicka 4, 52–66.
- Meduna, P. 2004: Mělník a Pšovka (z pohledu archeologie). In: Špačková, R. (red.), Mělník–Pšovka. Mělník, 2–6.
- Niederle, L. 1911: Slovanské starožitnosti. Život starých Slovanů I.1. Praha.
- Nohejlová-Prátová, E. ed. 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha.
- Ottewelter, E. – Hošek, J. – Děd, J. – Štefan, I. 2012: Manufacturing processes of S-shaped temple rings from Vrbno, Central Bohemia, Archeologické rozhledy 64, 525–533.
- Pavlovičová, E. 1996: K vypovedacej schopnosti gombíka u naddunajských Slovanov v 9. storočí, Slovenská archeológia 44, 95–153.
- Píč, J. L. 1893: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1909: Starožitnosti země České III.1. Čechy za doby knížecí. Praha.
- Poulík, J. 1957: Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic I. Zpráva za r. 1954–1956, Památky archeologické 48, 241–388.
- Poulík, J. 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích. Praha.
- Profantová, N. 1994: K nálezům ostruh z konce 7.–9. stol. v Čechách. In: *Mediaevalia archaeologica Bohemica* 1993, Památky archeologické – Supplementum 2. Praha, 60–85.
- Profantová, N. 2002: Výšinné sídliště v Přivorech, okres Mělník v raném středověku, Vlastivědný sborník Mělnicka 4, 2–46.
- Profantová, N. a kol. 2010: Klecany. Raně středověká pohřebiště II. Praha.
- Profantová, N. – Šilhová, A. 2010: Raně středověké kaptorgy v Čechách. Analýza nálezu z hrobu č. 22 na pohřebišti Klecany II, Památky archeologické 101, 283–310.
- Radoměřský, P. 1955: Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě (Příspěvek k datování kostrových hrobů mladší doby hradištní), Sborník Národního muzea – řada A-9, č. 2.
- Rempel, H. 1966: Reihengräberfriedhöfe des 8. bis 11. Jahrhunderts aus Sachsen-Anhalt, Sachsen und Thüringen. Berlin.
- Ruttkay, A. 1972: Výzkum včasnostredovekého opevneného sídla v Ducovom, okr. Trnava, Archeologické rozhledy 24, 130–139.

- Schejbalová, Z.* 2011: Raně středověká pohřebiště v západních Čechách 1. Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji. Plzeň.
- Schránil, J.* 1925: Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku, *Obzor prehistorický* 4, 160–194.
- Schránil, J.* 1928: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin–Leipzig.
- Sklenář, K.* 1965: Pohřebiště z mladší doby hradištní u Daminěvsi, *Archeologické rozhledy* 17, 708–710.
- Sklenář, K.* 1966: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky, *Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément* 2. Praha.
- Sklenář, K.* 1973: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky II, *Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément* 10. Praha.
- Sklenář, K.* 1982: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. Archeologický místopis okresu Mělník v pravěku a rané době dějinné. Mělník.
- Sklenář, K.* 1985a: Původní zpráva o výzkumu slovanské knížecí mohyly u Želének v roce 1850, *Časopis Národního muzea, řada historická* 154, 61–81.
- Sklenář, K.* 1985b: Vlastivědné muzeum v Mělníku. Katalog pravěké sbírky III, *Zprávy Československé společnosti archeologické – Supplément* 29. Praha.
- Sklenář, K.* 2011: Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. *Fontes archaeologici Pragenses* 36. Pragae.
- Sklenář, K. – Sláma, J.* 1976: Nález slovanských kostrových hrobů v bývalé Královské zahradě Pražského hradu v roce 1837, *Archeologické rozhledy* 28, 659–665.
- Skrůžný, L.* 1980: K některým zvláštnostem pohřebního ritu na slovanském pohřebišti v obci Bášť (o. Praha–východ). In: *Slované 6.–10. století*. Brno, 211–220.
- Sláma, J.* 1977: Mittelböhmern im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. *Præhistorica* 5. Praha.
- Smetánka, Z.* 1993: Archeologie ochranného zvuku, *Dějiny a současnost* 15, 7–9.
- Smetánka, Z.* 2003a: Archeologie a moravský šperk v Praze. In: *Smetánka, Z., Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku*. Praha, 38–53.
- Smetánka, Z.* 2003b: Archeologie a počátek umění českého středověkého státu. In: *Smetánka, Z., Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku*. Praha, 129–150.
- Smetánka, Z. – Staňa, Č.* 1996: Velká Morava a Praha. Rentgenofluorescenční analýza zlatých šperků z Velké Moravy a jejich vztah k Pražskému hradu. In: *Kurnatowska, Z. (ed.), Słowiańszczyzna w Europie średniowiecznej* 2. Wrocław, 137–142.
- Smetánka, Z. – Štverák, B.* 1992: X-Ray fluorescent analysis of gold and gilded jewels from the cemetery in Lumbe Gardens at Prague Castle, *Archeologické rozhledy* 44, 418–430.
- Staňa, Č.* 2006: Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. Katalog. Brno.
- Staššíková-Štukovská, D. – Ungerman, Š.* 2009: Sklené korálky z včasnostředověkého pohřebiska v Dolních Věstonicích. In: *Dresler, P. – Měřínský, Z. (eds.), Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice. Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana, Supplementum* 2. Brno, 136–149.
- Šolle, M.* 1959: Knížecí pohřebiště na Staré Kouřimi, *Památky archeologické* 50, 353–506.
- Šolle, M.* 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách. Praha.
- Šolle, M.* 1977: Hradsko u Mšena. Část I. Od pravěku do doby slovanské a otázka Canburgu franských letopisů, *Památky archeologické* 68, 323–393.
- Šolle, M.* 1978: Hradsko u Mšena. Část II. Osídlení v časném středověku 11.–13. století, *Památky archeologické* 69, 344–395.
- Štefan, I.* 2005: Kaptorgy: pokus o kontextuální analýzu, *Studia mediaevalia Pragensia* 5/2004, 21–60.
- Štefan, I.* 2009: Frühmittelalterliche Sonderbestattungen in Böhmen und Mähren. Archäologie der Randgruppen? In: *Biermann, F. – Beilke-Voigt, I. (Hrsg.), Glaube – Aberglaube – Tod. Vom Umgang mit dem Tod von der Frühgeschichte bis zur Neuzeit. Ethnographisch-Archaologische Zeitschrift – Beiheft* 50, 139–162.
- Štefan, I.* 2010: Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic, *Studia mediaevalia Pragensia* 9, 171–207.
- Štefan, I. – Krutina, I.* 2009: Raně středověké sídliště, hromadný hrob a pohřebiště na Budči (poloha Na Týnici). Ke vztahu archeologie a „událostní historie“, *Památky archeologické* 100, 119–212.
- Štefan, I. – Varadzin, L.* 2007: Počátky farní organizace ve výpovědi archeologie v Čechách a na Moravě. In: *Hrdina, J. – Zilynská, B. (eds.), Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku. Colloquia mediaevalia Pragensia* 8. Praha, 33–54.
- Tomková, K.* 1998: Bernstein im frühmittelalterlichen Böhmen, *Památky archeologické* 89, 64–103.
- Tomková, K.* 2001: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Díl I. *Castrum Pragense* 4. Praha.
- Tomková, K.* 2005: Hmotná kultura raně středověkých pohřebišť Pražského hradu a jeho předpolí. In: *Tomková, K. (ed.), Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I.1. Castrum Pragense* 7, 217–304.

- Tomková, K. 2006: Raně středověká pohřebiště na předpolí Pražského hradu I. In: K. Tomková (ed.), Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I.2. Castrum Pragense 7. Praha, 1–128.
- Tomková, K. 2012: Pohřebiště na Levém Hradci a jeho předpolí. Katalog. In: Tomková, K. a kol., Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Pohřebiště. Díl I. Praha, 7–272.
- Tomková, K. – Zlámalová-Cílová, Z. – Vaculovič, T. v tisku: Sklo z pohřebiště v Lumbeho zahradě z pohledu archeometrie. In: Frolík, J. (ed.), Pohřebiště v Lumbeho zahradě na Pražském hradě. Díl II – Studie. Castrum Pragense 12. Praha.
- Turek, R. 1948: České hradištní nálezy datované mincemi, *Slavia antiqua* 1, 485–535.
- Turek, R. 1962: Zlomkové stříbro z kelčského nálezu, *Numismatický sborník* 7, 8–118.
- Turek, R. 1976: Libice. Pohřebiště na vnitřním hradisku, *Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie* 30, 249–316.
- Turek, R. 1978: Libice. Hroby na libickém vnitřním hradisku, *Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie* 32, 1–150.
- Ungermaň, Š. 2005: Ženský šperk staršího velkomoravského horizontu, *Archeologické rozhledy* 57, 707–749.
- Ungermaň, Š. 2007: Raně středověké pohřebiště v Dolních Věstonicích – Na pískách. Dizertační práce – nepublikovaný rukopis. FF MU Brno.
- Ungermaň, Š. 2009: Archaika in den frühmittelalterlichen Gräbern in Mähren. In: Maříková Vlčková, P. – Mynářová, J. – Tomášek, M. (eds.), *My Things Changed Things. Social Development and Cultural Exchange in Prehistory, Antiquity, and the Middle Ages*. Prague, 224–256.
- Váňa, Z. 1956: Lahvovité tvary v západoslovanské keramice, *Památky archeologické* 47, 105–150.
- Váňa, Z. 1958: Mísy v západoslovanské keramice, *Památky archeologické* 49, 185–247.
- Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku, *Památky archeologické* 56, 205–391.

THE EARLY MEDIEVAL CEMETERY AT MĚLNÍK-ROUSOVICE

In the years 1912–1913, an early medieval cemetery was discovered in connection with construction of a sugar refinery at Rousovice, 1.3km west of the castle (hillfort) of Mělník. Out of the estimated number of more than 100 graves, 58 inhumation graves were investigated under the supervision of J. Matiegka. Several isolated human remains and other finds were recovered as well (graves 1–68). Based on the information of Matiegka, the graves were arranged in 15–20 rows. When it comes to the inner arrangement of grave pits, remains of wood were observed in infrequent cases (H 1 – a rectangular wooden structure, H 2, 27 – undetermined parts of structures). Modifications in the form of a stone placed under the head and the body (H 19), or a skeleton fully covered by stones (H 36) were observed as well. The remains of a fetus in grave 42 was lined with stones. Big slabs of arenaceous marlstone also lined the grave of a woman wearing a necklace with a kaptorga (H 58). Most of the deceased lay stretched out on their backs, their head facing the west or southwest and their feet facing the east or southeast. Two individuals (H 12 and 13) were oriented differently (SE–NW) and three individuals were buried with their heads to the south and their feet to the north (H 9, 30, and 35). The remains in graves 8, 30 and 37 lay in a crouched position, whereas the skeleton in grave 8 showed signs of chronic joint inflammation which, according to J. Matiegka's opinion, might have influenced its position in the grave.

A re-examination of the finds deposited at the National Museum, the Regional Museum in Mělník and the Hrdlička Museum of Man, which was carried out as part of this study, demonstrated that the most important finds had survived up to the present and revealed that the appearance of several missing objects had been documented by photographs. The range of objects deposited in graves, serving either as grave goods or parts of clothes, corresponds to the contemporary taste and includes decorations of head- (S-shaped temple rings), neck- (necklaces, button, „gombík”) and hand- (rings), items of everyday use, as well as vessels, both ceramic and wooden. There was also a coin find. Militaria and parts of horse riding gear are completely missing. S-shaped temple rings were usually made of an alloy of copper and other metals, rarely also of silver, and they are relatively small (up to 20mm in diameter), whereas this dimension is exceeded in one case only. The S-shaped temple rings in graves 33 and 48 were accompanied with finger rings (made both from metal bars and metal bands). Analysis of a deformed gilded „gombík“ (globular button, H 47), which earlier research had considered as an import from Great Moravia, provided strong support for its local, Bohemian provenance. The deformation, abrasion and signs of secondary modifications point to the fact that the item was deposited in a grave after intense and probably long-term use. The fact that it did not occur as a pair and that a ball was secondarily inserted in it (to create a jingle-bell) proves that the button then served as a decorative clothing accessory or a pendant. Individual amber beads (H 1, 56) also fulfilled the function of a pendant. A prismatic carnelian bead (Bhp. 6 / i.e. without association to a particular grave) played the role of a central pendant. In comparison with other contemporary central Bohemian necropolises, the Rousovice cemetery contained relatively few glass beads, however, their typological range is surprisingly diverse. Olive-shaped, segmented, tiny wound, irregular and cylindrical beads were represented there. The necklace with a kaptorga (H 58) was accompanied with a melon-shaped bead and a prehistoric eye-bead (HaD/LTA). The undec-

orated trapezoidal „kaptorga“ (casket pendant) with a lid was manufactured from copper sheet and, at the time of discovery, contained plant remains.

The category of everyday objects is most frequently represented by knives, followed by fire-making equipment (sharpening steels, flintstones). An object which was originally thought to be a chisel, has recently been reinterpreted as a knife with an all-metal handle. Other types of iron objects – such as scissors or awls – are rare.

In the area around the legs of the deceased, there were found buckets with iron rims and handles, or ceramic vessels with combed, simple incised or combined decoration. Among them, there were also archaic vessels with simple rims, vessels with profiled or chalice-shaped rims which prove contacts with the central part of central Bohemia (Prague, Levý Hradec, Budeč), and vessels revealing other sources of inspiration, such as contacts with the Ohře region (H 28). One of the latest finds from the cemetery is a denier of Duke Břetislav I whose present whereabouts are unknown. Based on the above mentioned finds, the cemetery can roughly be dated to period from the 10th to the first half of the 11th centuries. The absence of earrings of Danubian type and Great Moravian origin or tradition, as well as looped earrings, indicate that the cemetery was probably used from the second third of the 10th century onwards.

Analysis of cemeteries in the Mělník region has identified a small grouping of cemeteries in the vicinity of Mělník Castle. The cemetery at Mělník-Rousovice is not only the largest known cemetery of this group, but also the largest cemetery of the 10th and first half of the 11th centuries in the whole Mělník region. Its distance from the castle and the character of grave goods allow us to suppose that it was a cemetery used by the inhabitants of a nearby village rather than a cemetery for the castle's residents.

Fig. 1. Location of the site on a map of the Czech Republic

Fig. 2. Location of the site in a map of the 2nd military survey

Fig. 3. Location of the cemetery (land parcels 1554 and 1556/2 and their immediate northern and northeastern surroundings). 1 – state after the 1912 construction of beet flumes; 2 – current state

Fig. 4. Objects from the cemetery. Photo table from the 1940s, composed of photographs from the National Museum

Fig. 5. Pottery from the cemetery. Photo table from the 1940s, composed of photographs from the National Museum

Fig. 6. Scheme of decoration on the globular button (H1-18 802) with indication of leaves

Fig. 7. 1–5: Flintstones from graves 4 (3); 7 (4); 31 (1–2); Bhp (not associable to a particular grave) 9 (5); 6–12: beads and necklaces from graves 1 (11); 17 (6–7); 28 (8); 58 (10); Bhp 6 (12); 13: globular button from a grave 47

Fig. 8. Early medieval cemeteries in the Mělník region. The smaller circle indicates a radius of 2km, the larger circle represents 5km. 1 – presence of jewellery of Great Moravian tradition; 2 – S-shaped temple rings with small diameters only (up to 20mm); 3 – individual finds of vessels; 4 – S-shaped temple rings with middle-sized diameters only (20–29mm); 5 – S-shaped temple rings with large diameters (more than 30mm), or possibly with middle-sized diameters; 6 – early medieval cemeteries without credible dating evidence; a – hillfort; b – hilltop and lowland sites with undated fortifications and occurrence of early medieval pottery

Fig. 9. Finds from graves 1, 4, 7, 10

Fig. 10. Finds from graves 11, 14, 17

Fig. 11. Finds from graves 18, 19, 21, 23, 24, 25 (2–3: other S-shaped temple rings and an iron knife have not survived), 27 (1: decoration survived only as an imprint on the skull)

Fig. 12. Finds from graves 28 (segmented bead – present whereabouts unknown), 31, near graves 32–34

Fig. 13. Finds from graves 33, 35 (1: glass beads – olive, segmented and undetermined – present whereabouts unknown; 3 – iron knife – present whereabouts unknown), 43, 44.

Fig. 14. Finds from graves 47, 48, 50, 52 (1: iron knife – present whereabouts unknown), 56

Fig. 15. Finds from grave 58 and without association to a particular grave

Fig. 16. Finds without association to a particular grave

Fig. 17. 1 – bucket (H 27?, H 32?), A – orchard „Na Spravedlnosti“ (1896); B – garden at the sugar refinery (1958)

Table 1. S-shaped temple rings – basic data and results of XRF analysis

Table 2. Rings, globular button: results of XRF analysis

Table 3. Beads made of glass, amber and carnelian

Table 4. Objects according to their association with graves

Table 5. Objects according to their combinations

Table 6. Early medieval cemeteries in Mělník region. The objects mentioned in brackets have not survived. ESZ = S-shaped temple rings

English by Jan Machula

KATEŘINA TOMKOVÁ

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA, v. v. i., LETENSKÁ 4, 180 00 PRAHA 1
tomkova@arup.cas.cz

JIŘÍ KOŠTA

NÁRODNÍ MUZEUM, VÁCLAVSKÉ NÁM. 68, 115 79 PRAHA 1
jiri.kosta@seznam.cz